

“Avtoyulinvest” agentligi
avtomobil yo'llari qo'mitasi huzurida

ASIAN INFRASTRUCTURE
INVESTMENT BANK

Qayta joylashtirishni rejalashtirish asoslari

LOYIHA: Buxoro yo'l tarmog'ini yaxshilash loyihasi, 1-bosqich.

TOPSHIQ: *Qoraqalpog'iston va Xorazm mahalliy avtomobil yo'llari tarmoqlarini rekonstruksiya qilish loyihasi uchun ekologik va ijtimoiy boshqaruvni rejalashtirish asoslarini tayyorlash.*

SHARTNOMA: KKLRNP/LCS/01

bilan qo'shma korxonada

**MAHALLIY AVTOMOBIL YO‘LLARI TARMOQLARINI REKONSTRUKSIYA QILISH
LOYIHASI
QORAQALPOG'ISTON VA XORAZM UCHUN ESMPFNI TAYYORLASH**

QAYTA JOYLASHTIRISHNI REJALASHTIRISH ASOSLARI

**Qoraqalpog‘iston va Xorazm mahalliy avtomobil yo‘llari tarmoqlarini
rekonstruksiya qilish loyihasi**

Versiya 4

01 iyun, 2025 yil

HISOBOT ISHLAB CHIQRISH YOZISH

Loyiha nomi: Qoraqalpog'iston va Xorazm uchun ESMPFni tayyorlashMahalliy avtomobil yo'llari tarmoqlarini rekonstruksiya qilish loyihasi

Loyiha raqami: P000313-UZB/BRNIP-2

Hisobot nomi: Mahalliy yo'llar tarmog'i uchun ko'chirishni rejalashtirish asoslariQayta qurish loyihasi

Qayta ko'rib chiqish tarixi

Versiya	Sana	Tayyorlagan shaxs	Modifikatsiya
Qayta joylashtirish siyosati asoslari	2024 yil 17 oktyabr	Olga Vohidova-Mordovina	
Tahrir 1	2025 yil 10 fevral	Olga Vohidova-Mordovina	AIIB sharhlariga ko'ra yangilangan
Qayta joylashtirish siyosati asoslari	2025 yil 27 fevral	Olga Vohidova-Mordovina	Yakuniy versiya
Yakuniy qayta ko'rib chiqish	01 iyun 2025 yil	Olga Vohidova-Mordovina	Loyiha o'zgarishlariga muvofiq yangilanadi

MAZMUNI

KIRISH; QISQA UMUMIY MA'LUMOT	11
1. LOYIHA TAVSIFI.....	13
1.1. Loyihaga umumiy nuqtai.....	13
1.2. Loyiha tavsifi.....	14
1.2.1. Komponentlar	14
1.3. Loyihaning joylashuvi	16
1.4. Loyihaning ta'siri va natijasi	19
1.5. Loyihaning ish hajmi	19
1.6. RPF maqsadi.....	20
1.7. Loyihaning manfaatdor tomonlari	20
1.8. Gender ta'siri va yumshatish choralari.....	20
1.9. Loyihaning salbiy ta'sirini kamaytirish bo'yicha ko'rilgan choralar	20
1.10. Qo'llash doirasi va Loyiha qamrab olgan ishlar	21
1.11. Loyihani amalga oshirish shartlari	22
2. LOYIHANING TA'SIRI DOIRASI	23
3. APNING IJTIMOIIY-IQTISODIY PROFILI	24
4. MAMLAKAT QONUNCHILIGI, AIIB KO'CHIRISHNI REJALASHTIRISH VA HUQUQIY BO'SHLIQLARNI TAHLIL QILISH	26
4.1 O'zbekiston qonunchiligi	26
4.1.1. O'zbekiston Konstitutsiyasi	26
4.1.2. Yer kodeksi (1998 yil 30 aprel)	26
4.1.3. Vazirlar Mahkamasining 911-son qarori (2019-yil 16-noyabr).....	27
4.1.4. Fuqarolik kodeksi (1996 yil 29 avgust).....	29
4.1.5. Vazirlar Mahkamasining 146-son qarori (2011 yil 25 may)	30
4.1.6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 3857-sonli qarori (2018 yil 16 iyul).....	31
4.1.7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 5495-sonli qarori (2018 yil 1 avgust)	31
4.1.8. O'zbekiston Respublikasining 29.06.2022 yildagi O'RQ-781-son Qonuni".	31
4.1.9. Soliq kodeksi.....	31
4.1.10. Mehnat kodeksi va bandlik qonuni	32
4.1.11. Vazirlar Mahkamasining 44-son qarori (2013 yil 15 fevral).....	32
4.1.12. Aktivlarni baholashni tartibga soluvchi qonunlar	33
4.1.13. AIIB ESS 2. Majburiy ko'chirish	34
4.1.14. Huquqiy kamchiliklarni tahlil qilish va ularni yumshatish choralari	38
4.2 Ushbu loyiha uchun qabul qilingan LAR siyosatining asosiy printsipi	43
5. KOMPENSATSIYA SIYOSATI VA HUQUQ MATRITSASI	44
5.1 Chiqib ketish sanasini belgilash.....	44
5.2 APlarning kompensatsiyasi uchun muvofiqlik mezonlari	44
5.3 Kompensatsiya tamoyillari va huquqlar matritsasi	45
5.4 Huquq matritsasi.....	48
5.5 Eskrov hisoblari	53
5.6 Bank kreditlari va garovga qo'yilgan loyihaga ta'sir ko'rsatadigan aktivlari bo'lgan APlar	53
5.7 Rasmiy to'lovlar va soliqqa tortish.....	53
6. INSTITUTSIONAL TUZILMALAR	54
6.1 General	54
6.2 Ijrochi agentlik.....	54
AYA va uning Loyiha boshqaruvi idorasi	54
PMO bo'yicha ES mutaxassisi.....	54
Loyihani boshqarish va nazorat qilish bo'yicha maslahatchi (CSC).....	55
6.3 Boshqa tegishli davlat idoralari	56
Tuman (hokimlik).....	56

Maslahatchilar	56
7. RAPNI TAYYORLASH VA AMALGA OSHIRISH STRATEGIYASI BOBI.....	59
7.1. RAP maqsadlari.....	59
7.2. RAPni tayyorlash va amalga oshirish jadvali	61
8. JAMOATCHILIK BILAN MASLAHATLASHISH, ISHTIROK ETISH VA HUJJATLARNI OSHKOR QILISH	63
8.1. Umumiy ko'rinish	63
8.2. Jamoatchilik axboroti va konsultatsiyaning maqsadlari	63
8.3. RPFni tayyorlash jarayonida o'tkazilgan maslahat uchrashuvlari	64
8.4. RAPni tayyorlash va amalga oshirish jarayonida maslahat	65
8.5. Ommaviy axborot risolasi	66
8.6. RPF va RAP jamoatchilikni oshkor qilish	67
9. SHIKOYATLARNI KO'RIB CHIQISH MEXANIZMI	68
9.1. GRMning maqsadi va ko'lamlari	68
9.2. GRMning asosiy tamoyillari	69
9.3. Shikoyatlarni/apellyatsiyalarni berish shakllari.....	70
9.4. GRMning institutsional tuzilishi	70
9.5. Shikoyatlarni ko'rib chiqish bo'yicha asosiy shaxslar	71
9.6. Shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi tavsifi	71
9.7. AIIB loyihasidan ta'sirlangan xalq mexanizmi	75
9.8. GRMni oshkor qilish va jamoatchilikni xabardor qilish	76
10. MONITORING VA HISOBOTGA QO'YILADIGAN TALABLAR.....	77
10.1. Ichki monitoring	77
10.2. Hisobotga qo'yiladigan talablar	78
10.3. RPni amalga oshirishda salohiyatni oshirish va o'qitish.....	78
10.4. Ko'chirish byudjeti va moliyalashtirish.....	78
1-ILOVA SHIKOYAT BERISH SHAKLI	80

JADVALLAR RO'YXATI

Jadval 1 Huquqiy matritsa va bo'shliqlarni qondirish uchun yarashuv	39
2-jadval Huquqlar matritsasi	48
3-jadval Institutsional rol va mas'uliyat.....	57
4-jadval RAPni amalga oshirish jadvali namunasi	61
5-jadval RPFni tayyorlash jarayonida o'tkazilgan jamoatchilik maslahatlari bo'yicha umumiy ma'lumot	65

RAQAMLAR RO'YXATI

1-rasm Qoraqalpog'istonda loyiha tumanlarining joylashuvi	17
2-rasm Loyiha tumanlarining Xorazm viloyatidagi joylashuvi	18
Shakl 3 Shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmining tuzilishi	73

GLOSSARIY

Ta'sirlangan odamlar (AP)	Loyiha bilan bog'liq ta'sirlardan ta'sirlangan shaxslar.
Ta'sirlangan uy xo'jaligi (AH)	Bitta tom ostida yashovchi va yagona iqtisodiy birlik sifatida faoliyat yurituvchi, Loyihadan salbiy ta'sir ko'rsatadigan uy xo'jaligining barcha a'zolari. U bitta yadroli oila yoki katta oila guruhidan iborat bo'lishi mumkin.
Kompensatsiya	Sotib olingan aktivlarni almashtirish qiymatini naqd yoki natura shaklida to'lash.
Chiqib ketish sanasi	Loyiha doirasida kompensatsiya va yordam olish huquqini aniqlash uchun belgilangan sanani nazarda tutadi. Loyihani tugatish sanasidan keyin loyiha hududida joylashadigan har qanday odamlar loyiha doirasida kompensatsiya va yordam olish huquqiga ega bo'lmaydi.
Batafsil o'lchov so'rovi (DMS)	Yo'qotishlar inventarizatsiyasini yakunlash va/yoki tasdiqlash, ta'sirlarning jiddiyligi va Ko'chirish bo'yicha harakatlar rejasi (RAP) doirasida qamrab olinadigan APlar ro'yxatini yakunlash va/yoki tasdiqlash uchun tavsiya etilgan/tasdiqlangan batafsil muhandislik chizmalari asosida olib borilgan dala tadqiqotlari.
Huquq	Chora-tadbirlar doirasizalar ko'rgan shaxslarning iqtisodiy va ijtimoiy asoslarini tiklash uchun ularning yo'qotishlarining xususiyatiga qarab tovon to'lash, daromadlarni tiklash, o'tkazmalarga yordam berish, daromadlarni almashtirish va boshqa joyga ko'chirishni o'z ichiga oladi.
Mahalliy xalqlar	Turli darajada quyidagi xususiyatlarga ega bo'lgan alohida, zaif, ijtimoiy va madaniy guruh: (i) o'zini alohida mahalliy madaniy guruh a'zolari sifatida identifikatsiyalash va bu o'ziga xoslikni boshqalar tomonidan tan olish; (ii) loyiha hududidagi geografik jihatdan bir-biridan farq qiluvchi yashash joylari yoki ajdodlar hududlariga va ushbu yashash joylari va hududlaridagi tabiiy resurslarga jamoaviy bog'lanish; (iii) hukmron jamiyat va madaniyatdan ajralib turadigan odatiy madaniy, iqtisodiy, ijtimoiy yoki siyosiy institutlar; va (iv) ko'pincha O'zbekistonning rasmiy tilidan farq qiladigan alohida til.
Norasmiy ko'chmanchilar	O'zlari egallab turgan yerga/mulklarga egalik huquqiga ega bo'lmagan jabrlanuvchilar amaldagi qonunchilikka muvofiq haqiqiy mulk huquqini ham talab qilish huquqiga ega emaslar.
Yaxshilanishlar	Odamlar, uy xo'jaliklari, muassasalar yoki tashkilotlar tomonidan qurilgan inshootlar (turar joy, panjara, kutish omborlari, hayvonlar uchun qo'ralar, kommunal xizmatlar, jamoat ob'ektlari, do'konlar, omborlar va boshqalar) va ekinlar/o'simliklar.

Xost aholi	Ushbu loyiha doirasida loyiha benefitsiarlarini ixtiyoriy ravishda ko'chirish taklif qilingan hududga yaqin joyda yashovchi aholi.
hokimlik	Mintaqaviy va milliy darajada mahalliy hamjamiyat va hukumat o'rtasida o'zaro hamkorlik qiluvchi ma'muriyat yoki mahalliy davlat organi. U o'z yurisdiksiyasi doirasidagi hududda yashovchi aholi ustidan eng yuqori ma'muriy va huquqiy vakolatlarga ega
Yer sotib olish	Davlat organi tomonidan shaxsga tegishli bo'lgan yoki unga tegishli bo'lgan yer uchastkasining to'liq yoki bir qismini davlat ehtiyoji uchun to'lov evaziga o'zlashtirishga majburlash jarayoni.
Qonuniy egalari	Ro'yxatdan o'tgan mulk huquqiga ega bo'lmagan yer va (yoki) mol-mulkni egallab olgan va undan foydalanayotgan jismoniy/yuridik shaxslar amaldagi qonunchilikka muvofiq haqiqiy mulk huquqini talab qilishlari mumkin.
Mahalla	Mahalliy o'zini o'zi boshqarish O'zbekistonda rasman tan olingan, davlat va jamiyat o'rtasida bo'g'in vazifasini o'taydigan va o'z a'zolarini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va madaniy o'zaro hamkorlik qilish uchun mas'ul bo'lgan mahalliy darajadagi jamiyatga o'xshash organ. Mahalla raislari mahalliy majlislar tomonidan saylanadi.
Ko'chirish	AP/AHni loyihadan oldingi yashash joyidan jismoniy ko'chirish.
Reabilitatsiya	Ta'sirlangan uy xo'jaliklarining yashash sharoitlarini yaxshilash yoki hech bo'lmaganda ko'chishgacha bo'lgan darajaga qaytarishga qaratilgan ushbu Ko'chirishni rejalashtirish asoslari bo'yicha ko'zda tutilgan sotib olingan aktivlarning almashtirish qiymatini to'lashdan tashqari kompensatsiya choralari. Bunday choralar zarar ko'rgan shaxslar, shu jumladan huquqlari rasman tan olinmagan shaxslar bilan maslahatlashgan holda belgilanishi kerak.
O'zgartirish narxi	Yo'qotishlarni adolatli bozor qiymati yoki uning eng yaqin ekvivalenti bo'yicha o'rnini bosuvchi aktivlarni baholash usuli, shuningdek, ma'muriy to'lovlar, soliqlar, ro'yxatdan o'tkazish, mulk huquqi va boshqa tegishli to'lovlar kabi har qanday o'tish va tiklash xarajatlari. Agar milliy qonunchilik ushbu standartga mos kelmasa, almashtirish qiymati zaruratga qarab qo'shiladi. Qiymat erining unumdorligi va joylashuvidan kelib chiqqan holda adolatli kompensatsiya sifatida belgilanadi. Uylar va inshootlarni almashtirish qiymati (qurilish materiallari va ishchi kuchining amortizatsiyasiz yoki saqlanib qolgan qurilish materiallari uchun ajratmalarsiz joriy bozor narxi), shuningdek, ushbu aktivlarni almashtirish uchun turar joy erlari, ekinlar, daraxtlar va boshqa tovarlarning

	bozor qiymati va tranzaksiya xarajatlari, shu jumladan er sotib olish va ko'chirish xarajatlari.
Qayta joylashtirish	Loyihaning AP mulkiga va/yoki turmush tarziga har qanday va har qanday salbiy ta'sirini (to'liq yoki qisman, doimiy yoki vaqtinchalik, jismoniy va/yoki iqtisodiy) yumshatish uchun ko'rilgan barcha choralar (erni majburiy ravishda egallab olish yoki erdan foydalanishni majburiy cheklash yoki bog'lar va qo'riqlanadigan hududlarga kirish), shu jumladan kompensatsiya, tegishli zararni ko'chirish (ko'chirish va ko'chirish) infratuzilma va inshootlar.
Ko'chirish rejasi	Byudjetda ko'chirish strategiyasi, maqsadlari, huquqlari, harakatlar, mas'uliyat, monitoring va baholashni o'z ichiga olgan vaqt bilan bog'liq harakatlar rejasi.
Qattiq ta'sirlangan	(i) loyiha bilan bog'liq er sotib olish natijasida daromad keltiruvchi er/aktivlarining 10% va undan ko'prog'ini yo'qotgan uy xo'jaliklari (shu jumladan norasmiy ko'chmanchilar), (ii) jismoniy ko'chirilgan HH va (iii) tijorat/biznes muassasalarini yo'qotgan uy xo'jaliklari.
Zaif guruhlar ¹	O'zlariga bog'liq bo'lmagan omillar (jinsi, etnik kelib chiqishi, yoshi, jismoniy yoki ruhiy nogironligi, iqtisodiy ahvoli yoki ijtimoiy maqomi) tufayli Loyihaning atrof-muhit yoki ijtimoiy ta'siriga ko'proq salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan va Loyiha imtiyozlarini talab qilish yoki ulardan foydalanish imkoniyati boshqalarga qaraganda ancha cheklangan bo'lishi mumkin bo'lgan odamlar. Bular; (i) qaramog'ida bo'lgan va/yoki bo'lmagan oila boshlig'i ayollar; (ii) nogiron oila boshliqlari; (iii) qashshoqlikning rasmiy chegarasida belgilangan kambag'al uy xo'jaliklari; (iv) qo'llab-quvvatlash vositalariga ega bo'lmagan keksa uy xo'jaliklari; (v) egalik huquqi kafolati bo'lmagan uy xo'jaliklari; (vi) madaniy yoki etnik ozchiliklar; va (vii) qochqinlar yoki ichki ko'chirilgan odamlar.

¹Shunga o'xshash loyihalarda o'rnatilgan amaliyotga asoslanib, bu odamlar ko'pincha: (i) qaramog'ida bo'lgan va/yoki bo'lmagan oila boshlig'i ayollar; (ii) nogiron oila boshliqlari; (iii) qashshoqlikning rasmiy chegarasida belgilangan kambag'al uy xo'jaliklari; (iv) qo'llab-quvvatlash vositalariga ega bo'lmagan keksa uy xo'jaliklari; (v) egalik huquqi kafolati bo'lmagan uy xo'jaliklari; (vi) madaniy yoki etnik ozchiliklar; va (vii) qochqinlar yoki ichki ko'chirilgan odamlar.

KISOTISHLAR

AIIB	Osiyo infratuzilma investitsiya banki
AH	Ta'sirlangan uy xo'jaligi
AP	Ta'sirlangan shaxs
AYA	Avtoyulinvest agentligi
DMS	Batafsil o'lchov tadqiqoti
CR	Yo'llar qo'mitasi
AYA	Avtoyulinvest" agentligi
EkoStandart	"Ekostandart Ekspert" MChJ
ESS	Ekologik va ijtimoiy standart
GOU	O'zbekiston hukumati
GRC	Shikoyatlarni ko'rib chiqish qo'mitasi
IA	Amalga oshiruvchi agentlik
IMA	Mustaqil monitoring agentligi
IP	Mahalliy aholi
IVS	Xalqaro baholash standartlari
LAR	Yer olish va ko'chirish
LRNRP	Mahalliy avtomobil yo'llari tarmoqlarini rekonstruksiya qilish loyihasi
RPF	Qayta joylashtirishni rejalashtirish asoslari
RAP	Yer olish va ko'chirish rejasi
MEEPCC	O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi
NTS	Texnik bo'lmagan xulosa
PMO	Loyiha boshqaruvi idorasi
PS	Ishlash standarti
RPLUS	Rhythm Plus MChJ, O'zbekiston
SANEPID	Sanitariya-epidemiologik tinchlik va sog'liqni saqlash xizmati
SCLRGCS	Yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastri davlat qo'mitasi
QAT	Yo'l huquqi
SES	Ijtimoiy-iqtisodiy so'rov
SEP	Manfaatdor tomonlarni jalb qilish rejasi

KIRISH; QISQA UMUMIY MA'LUMOT

1. Ko'chirishni rejalashtirish asosi (RPF) "Avtoyulinvest" agentligi (AYA) tomonidan RPLUS va "EkoStandart" QK ko'magida, AYA tomonidan ushbu loyiha bo'yicha Xavfsizlik choralari bo'yicha hisobotlarning to'liq paketini tayyorlash uchun jalb qilingan maslahatchi (O'zbekiston Respublikasi) tomonidan tayyorlangan.
2. Ushbu hujjat faqat Qoraqalpog'iston Respublikasi va Xorazm viloyati mahalliy avtomobil yo'llari tarmoqlarini rekonstruksiya qilish loyahasiga nisbatan qo'llaniladi va O'zbekistonning tegishli qonunchiligi hamda Osiyo infratuzilma investitsiya banki (AIIB) talablariga muvofiq tayyorlangan.²RPF GOU va AIIB tomonidan ko'rib chiqilishi va rasmiylashtirilishi kerak.
3. Loyiha Osiyo infratuzilma investitsiya banki (AIIB yoki Bank) tomonidan qo'llab-quvvatlanishi taklif etiladi. Bankning ekologik va ijtimoiy siyosati (ESF 2022) bo'yicha u shartli ravishda B toifasiga tayinlangan. Loyiha Ekologik va Ijtimoiy Standart (ESS) 1 – Ekologik va ijtimoiy baholash va boshqarish va ESS 2 – Majburiy ko'chirish (erni sotib olishni o'z ichiga oladi)ni qo'llashni talab qiladi.
4. Ushbu RPF turli XMTlar, shu jumladan AIIB tomonidan moliyalashtiriladigan ko'plab loyihalar bilan bog'liq er olish va majburiy ko'chirish vositalarini tayyorlash va amalga oshirishdan olingan saboqlarga hamda infratuzilma va energetika sohalarida hududga oid RAPlarni amalga oshirish jarayonida olingan amaliy tajribaning eng yaxshi namunalari asoslanadi.
5. Shu sababli, ushbu RPF AIIB tomonidan qo'llab-quvvatlangan ushbu loyiha doirasida taklif qilingan har bir loyiha tumani uchun ob'ektga oid Ijtimoiy tekshiruv hisobotlarini (SDDR) va Ko'chirish bo'yicha harakatlar rejalarini (RAP) ishlab chiqish uchun asosiy hujjat bo'lib xizmat qiladi.
6. RPF Majburiy ko'chirish bo'yicha AIIB ESS 2 (ESF 2022) va O'zbekistonning amaldagi qonunchiligi bilan birgalikda o'qilishi kerak. RPF RAPlarni qanday tayyorlash va amalga oshirish, loyiha maqsadlari va loyihani amalga oshirish jadvalini qanday belgilash, aholini ro'yxatga olish va ijtimoiy-iqtisodiy so'rov, loyiha ta'sir ko'rsatadigan aktivlarni inventarizatsiya qilish, jiddiy ta'sir ko'rsatgan va zaif AHIarni aniqlash, tugatish sanasi va loyiha ta'sir ko'rsatadigan shaxslar uchun muvofiqlik mezonlari, huquqiy asoslarni aniqlash bo'yicha yo'riqnomani taqdim etadi. APlarga qoplanishi kerak bo'lgan har bir turdagi ta'sir va yo'qotishlar bo'yicha birlik stavkalarini belgilashda qo'llaniladigan yondashuvlar, kompensatsiya olish huquqini belgilaydi, ular kompensatsiyani to'lash hamda APlarning turmush sharoiti va turmush darajasini tiklash uchun foydalaniladi. Bundan tashqari, hujjatda ishtirok etish va jamoatchilik bilan maslahatlashish tartib-qoidalari, loyihaning butun davri davomida har qanday jabrlangan shaxslarning har qanday so'rovi yoki da'volariga o'z vaqtida murojaat qilish uchun shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi mavjud.
7. Hujjat ko'chirishga bo'lgan ehtiyojni aniqlashni ta'minlaydigan ko'chirish tamoyillari va tartiblarini belgilaydi va "Avtoyulinvest" agentligi, loyihaning Ijro etuvchi agentligi (EA) erlarni sotib olish, majburiy ko'chirish va davlat qonunlari va IIB qoidalariga muvofiq jismoniy va iqtisodiy hayot vositalaridan foydalanish imkoniyatini yo'qotish tartib-qoidalarini qabul qiladi va amalga oshiradi. ESF 2022 va eng yaxshi xalqaro amaliyot.
8. Yakuniy RPF AYA va AIIB veb-saytlariga yuklanadi va elektron va bosma shaklda loyiha manfaatdor tomonlariga taqdim etiladi.
9. RPFning asosiy maqsadi AYAg potentsial iqtisodiy va/yoki jismoniy joy almashish ta'sirlarining turlari, tabiati va hajmini aniqlashga qaratilgan RAPlarni tayyorlash bosqichida yordam berish va potentsial APlar quyidagilar bo'lishini ta'minlash uchun ushbu ta'sirlarni bartaraf etish uchun tegishli choralarni ko'rishdan iborat:

²<https://www.aiib.org/en/policies-strategies/download/environment-framework/Final-ESF-Mar-14-2019-Yakuniy-P.pdf>

- a. Ko'chirish bilan bog'liq huquqlari va imkoniyatlari haqida ma'lumot;
- b. Mazmunli maslahatlashuv jarayonida ishtirok etish va loyihani rejalashtirish va texnik va iqtisodiy jihatdan mumkin bo'lgan alternativlarni tanlashda ishtirok etish imkoniyatini berish; va
- c. Subloyiha ishlari natijasida erlar, aktivlar yo'qotilishi yoki aktivlar va yashash vositalaridan foydalanish imkoniyati to'liq o'rnini bosish qiymati bo'yicha tezkor va samarali kompensatsiya bilan ta'minlanadi.

1. LOYIHA TAVSIFI

1.1. Loyihaga umumiy nuqtai

10. O'zbekiston Respublikasi hukumati "Qoraqalpog'iston va Xorazmdagi mahalliy avtomobil yo'llari tarmog'ini rekonstruksiya qilish" loyihasini moliyalashtirish uchun Osiyo infratuzilmaviy investitsiyalar banki (AIIB)dan taklif etilayotgan investitsiya kreditiga tayyorgarlik ko'rmoqda. AIIB 2019-yil 27-sentabrda e'lon qilingan Xaridlar to'g'risidagi bosh e'longa muvofiq loyihani tayyorlash uchun kredit ajratdi. O'zbekiston Respublikasi hukumati kredit mablag'larining bir qismini konsalting xizmatlari uchun ishlatmoqchi.
11. Yo'l qo'mitasi (Yo'l qo'mitasi) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qoshidagi alohida tuzilma bo'lib, Loyihani amalga oshiruvchi tashkilot (PIE) vazifasini bajaradi. o'z vaqtida amalga oshirilishini ta'minlash uchun davlat organlari va yuqori darajadagi qarorlar qabul qiluvchi organlar bilan loyihani umumiy muvofiqlashtirish, AIIB va boshqa rivojlanish hamkorlari bilan aloqalar uchun mas'ul.
12. "Avtoyulinvest" agentligi (AYA) RH qoshidagi bo'lim sifatida Loyihaning umumiy boshqaruvi va amalga oshirilishini, jumladan, taraqqiyot monitoringi, xaridlarni nazorat qilish va ish rejasini ko'rib chiqishni boshqaradi. RC AYA qoshida Loyiha boshqaruvi idorasini (PMO) tashkil etdi. Toshkentda joylashgan markazlashtirilgan PMO AIIB himoya talablari va amaldagi milliy qoidalarga muvofiqligini ta'minlash uchun ESMP larning amalga oshirilishi va monitoringini nazorat qiladi. Toshkent shahrida joylashgan markazlashtirilgan PMO hozirda har oy hududlarga muntazam tashriflar olib boradigan Atrof-muhit va ijtimoiy (E&S) bo'yicha bitta maxsus mutaxassisni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, PMO E&S salohiyatini mustahkamlash uchun bitta gender maslahatchisini (mintaqaviy sayohat bilan Toshkentda joylashgan) va mehnatni muhofaza qilish va xavfsizlik bo'yicha maslahatchini (Xorazm viloyatida joylashgan) ishga oladi. Bundan tashqari, nazorat bo'yicha maslahatchi va pudratchi har bir hududda bittadan Atrof-muhit bo'yicha mutaxassis, bitta ijtimoiy mutaxassis, bitta yo'l harakati xavfsizligi bo'yicha mutaxassis va bittadan XIH bo'yicha mutaxassisni sayt darajasida ishonchli himoya nazorati va rioya etilishini ta'minlash uchun jalb qiladi.
13. O'zbekiston keng cho'l va tog'li reliefi bilan ajralib turadi va O'rta Osiyoda joylashgan bo'lib, shimolda Qozog'iston, sharqda Qirg'iziston Respublikasi, janubda Tojikiston va Afg'oniston, janubi-g'arbda Turkmaniston bilan chegaradosh. Ikki baravar quruqlikka chiqmaydigan mamlakat bo'lgan O'zbekiston savdo va boshqa iqtisodiy faoliyat uchun asosan avtomobil va temir yo'l tarmog'iga tayanadi. O'zbekistonda avtomobil yo'llari asosiy transport turlaridan biri bo'lib, temir yo'llarning uzunligi 4669 km (km) bo'lib, shundan 2446 tasi elektrlashtirilgan. Avtomobil yo'llari qo'mitasi O'zbekistonning transport sektorini boshqaruvchi markaziy organ bo'lib, uning yurisdiksiyasiga qariyb 42 695 km yo'l tarmog'i kiradi, xalqaro, milliy va mahalliy yo'llardan 3981 km xalqaro avtomobil yo'llari hisoblanadi.
14. 165,0 ming km² dan ortiq maydonni egallagan Qoraqalpog'iston Respublikasi O'zbekistonning butun shimoli-g'arbiy uchini egallaydi. Uning tarqoq aholisi 1,8 million atrofida bo'lib, uning asosiy iqtisodiy omillari qishloq xo'jaligi, tabiiy gaz va minerallardir. Qoraqalpog'iston Respublikasining tabiiy muhiti, birinchi navbatda, qurg'oqchilikka duchor bo'lgan noyob, taqir yerlardan tashkil topgan qurg'oqchil cho'ldir. Shunday qilib, Qoraqalpog'iston Respublikasida yer usti suvlarining keskin tanqisligi kuzatilmoqda. Suvli qatlamlar mavjud bo'lsa-da, er osti suvlari asosan sho'r eritmalardir va cheklangan qiymatga ega. Shuning uchun suv ta'minoti shartlari juda muhim.
15. Xorazm viloyati O'zbekistonning 12 viloyatidan biri. O'zbekistonning shimoli-g'arbiy qismida Amudaryo bo'yida joylashgan. Viloyat shimoli-g'arbda Qoraqalpog'iston

Respublikasi, sharqda Buxoro viloyati, janub va g'arbda Turkmaniston bilan chegaradosh. Viloyat o'n bir tuman va ikkita shaharni (Urganch va Xiva) o'z ichiga oladi, ularning soni 2024-yilda 1 924 163 kishini tashkil qiladi.

16. Loyiha tanlangan mahalliy yo'llarni xalqaro va davlat yo'llari tarmoqlariga integratsiyalash orqali jamoalar o'rtasidagi aloqani yaxshilashga qaratilgan bo'lib, shu orqali mahalliy aholi uchun bozorlar, maktablar, sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlardan yaxshiroq foydalanish imkonini beradi. Ushbu tashabbus hududlar ichida samarali va xavfsiz transport tarmog'ini rivojlantirishga sezilarli hissa qo'shadi.
17. Ushbu loyihaning asosiy benefitsiarlari loyihaning yigirma uchta tumanida yashovchi fuqarolardir. Qoraqalpog'iston Respublikasida Qanliqo'l, Kegeyli, Taxtakopir, Shumanay, Xo'jayli, Amurdaryo, Beruniy, To'rtko'l, Ellikqal'a, Chimboy, Nukus, Qorao'zak, Qo'ng'iro't, Mo'ynoq tumanlari hamda Bog'ot, Gurlan, Qo'shko'pir, Urganch, Xiva, Yangibo'g'or, Yangibo'g'or, Yangibo'g'or tumanlarida, shuning uchun loyihaning manfaatdor tomonlari soni juda ko'p va yuqorida qayd etilgan loyiha tumanlarida joylashgan loyiha ta'siri ostidagi barcha aholi punktlari va tashkilotlarini o'z ichiga oladi. Mahalliy yo'llar holatini yaxshilashdan bevosita foyda ko'radigan asosiy benefitsiarlar (erkak va ayol aholi); Yo'l qo'mitasi, "Avtoyulinvest" agentligi, Qoraqalpog'iston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi, Xorazm viloyati Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi boshqarmasi, Transport vazirligi.

1.2. Loyiha tavsifi

18. Loyihani amalga oshirish 5 yil davomida ikki bosqichda, 1 va 2-bosqichlarda amalga oshiriladi. Loyihani moliyalashtirish Loyihani amalga oshirishga tayyorligiga muvofiq va operativ faoliyat qobiliyati va resurslarni samarali taqsimlash imkonini beruvchi har biri o'z Qarz shartnomasiga ega bo'lgan ikkita alohida kredit transhi orqali amalga oshirilishi taklif etiladi.
19. 1-bosqich: Xorazm viloyatining 9 tumani bo'ylab 188 km.gacha bo'lgan mahalliy avtomobil yo'llarini rekonstruksiya qilish, institutsional mustahkamlash va salohiyatni oshirish, shuningdek, raqamli geofazoviy platformani ishlab chiqish hamda AIB tomonidan 71,163 million AQSh dollari miqdorida mablag' ajratilishi ko'zda tutilgan.
20. 2-bosqich: Qoraqalpog'iston Respublikasining 14 ta tumani bo'ylab 328,1 kilometrgacha bo'lgan mahalliy ahamiyatga ega avtomobil yo'llarini rekonstruksiya qilish, AIB tomonidan kutilayotgan 102,312 million AQSh dollari miqdorida moliyalashtirish. Ushbu bosqich AIBga tayyorlanadi va taqdim etiladiboshqaruv2-Transh tayyorligi uchun kelishilgan shartlar bajarilgandan so'ng tekshirish.
21. Loyihaning 1-bosqichi 2026 yildan 202 yilgacha bo'lgan uch yillik qurilish davriga mo'ljallangan.8, undan keyin ikki yillik nuqsonlar uchun javobgarlik davri va 2-bosqich 2026 yil oxirigacha boshlanadi.

1.2.1. Komponentlar

22. Loyiha uchta komponentdan iborat:

Komponent 1. Qoraqalpog'iston va Xorazmda mahalliy yo'llarni rekonstruksiya qilish. Ushbu komponent Qoraqalpog'iston Respublikasi va Xorazm viloyatidagi mahalliy yo'llarni rekonstruksiya qilishga qaratilgan. Rekonstruksiya ishlari yo'l qoplamalarini rekonstruksiya qilish, ko'priklarni ta'mirlash va qurish, drenaj tizimini yaxshilash, yo'l belgilari, to'siqlar, piyodalar o'tish joylari, avtobus bekatlari kabi yo'l harakati xavfsizligi choralarini o'rnatishni o'z ichiga oladi. Zarur hollarda, piyodalar xavfsizligini oshirish maqsadida piyodalar yo'laklari qo'shiladi.

Yuqori harorat va mavsumiy suv toshqini bilan kurashish uchun bardoshli yulka materiallari va yaxshilangan drenaj tizimlaridan foydalanish kabi iqlimga chidamlilik choralari birlashtiriladi. Imkoniyatlarni kengaytirish rejalashtirilmagan, yo'llarni rekonstruksiya qilish mavjud koridorlar doirasida qoladi.

Loyiha, shuningdek, barqarorlikni ta'minlash va davlat sektorini yo'llarni saqlashga jalb qilish bo'yicha hukumat strategiyasiga mos keladigan ikki yillik yo'llarni saqlashni o'z ichiga oladi. O'z vaqtida texnik xizmat ko'rsatish iqlim o'zgarishi sababli ekstremal ob-havodan zararni kamaytirishga yordam beradi, yo'llarning iqlimga chidamliligini oshiradi.

Bundan tashqari, komponent barcha qurilish jarayonini nazorat qilish uchun qurilish nazorati bo'yicha maslahatchini yollashni moliyalashtiradi, shu jumladan to'g'ri moslashish va ta'sirlarni yumshatish bo'yicha harakatlarni ta'minlash uchun iqlimga chidamli choralarni ko'rib chiqish, shuningdek, shartnoma majburiyatlariga rioya etilishini nazorat qilish va sifat va xavfsizlik standartlarini ta'minlashda Yo'l harakati xavfsizligi auditi (RSA). Uchta kichik komponent mavjud:

1.1 kichik komponent.Qoraqalpog'iston Respublikasida mahalliy avtomobil yo'llari tarmog'ini rekonstruksiya qilish ishlari

1.2 kichik komponent.Xorazm viloyatida mahalliy yo'l tarmog'ini rekonstruksiya qilish ishlari

1.3 kichik komponent.Qurilish nazorati bo'yicha maslahat

Komponent 2.Institutsional mustahkamlash va salohiyatni oshirish. Ushbu komponent RCning Loyihani sifatli amalga oshirishni ta'minlash uchun PMOni ishga tushirish bo'yicha sa'y-harakatlarini qo'llab-quvvatlaydi. Ushbu komponent shuningdek, PMO, moliyaviy audit va boshqa operatsion xarajatlar uchun institutsional mustahkamlash va salohiyatni oshirishni qo'llab-quvvatlaydi.

Komponent 3.Raqamli geofazoviy platforma va ayollar va yoshlar imkoniyatlarini kengaytirish dasturini ishlab chiqish. Ikki kichik komponent mavjud:

3.1 kichik komponent.Raqamli geofazoviy platformani ishlab chiqish

Ushbu kichik komponentning maqsadi bir nechta maqsadlarga xizmat qiluvchi murakkab, vebga asoslangan Geografik Axborot Tizimi (GIS) platformasini yaratishdir: Qurilish nazorati uchun interaktiv, onlayn vositani taqdim eting, bu loyihani amalga oshirishning real vaqt rejimida monitoringini o'tkazish va vizualizatsiya bilan taraqqiyot va moliyaviy hisobotlarni yaratish imkonini beradi.

Ulanishni yaxshilash, shu jumladan sog'liqni saqlash, ta'lim va turizm ob'ektlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish va jamoat uchun ochiq bo'lgan ijtimoiy ob'ektlarni ko'paytirishdan olinadigan ijtimoiy va iqtisodiy manfaatlarni baholashni qo'llab-quvvatlash.

Har bir reabilitatsiya qilinadigan yo'l uchastkasiga ta'sir qiluvchi iqlim zaifligi va xavflarni tasavvur qiling, shu bilan birga iqlimga chidamlilik choralarining bajarilishini kuzatib boring.

Shikoyatlarni ro'yxatga olish va monitoringini soddalashtiring, bu PMO, nazorat bo'yicha maslahatchilar va RCga real vaqt rejimida kiruvchi shikoyatlarni boshqarish, ogohlantirishlar yaratish va javoblarni kuzatish imkonini beradi.

3.2 kichik komponent.Ayollar va yoshlar imkoniyatlarini kengaytirish dasturi

Ushbu kichik komponent Loyihaning aralashuvidan foydalanish orqali, ayniqsa, ayollar va yoshlar uchun ijtimoiy va iqtisodiy inklyuziyani rag'batlantirishga qaratilgan. PMO tomonidan amalga oshiriladigan asosiy tadbirlar quyidagilardan iborat:

- Atrofdagi ayollar uchun potentsial biznes va yashash imkoniyatlarini aniqlash uchun qamrovli tadqiqot va ko'nikmalar ehtiyojlarini baholashni o'tkazish.
- Ishtirokchilarni tanlash mezonlari va potentsial ishtirokchilar ro'yxati bilan birga ehtiyojlarni baholash asosida ayollar tadbirkorligi dasturini ishlab chiqish.
- Tadbirkor ayollar uchun grant mablag'larining potentsial manbalarini aniqlash.

- Iqlimga chidamlilik va yo'llarni saqlash bo'yicha treninglar o'tkazish, loyihadan ta'sirlangan hududlarda yashovchilarga qaratilgan, ayniqsa ayollar va yoshlarga e'tibor berish.
- Yoshlar uchun yo'l harakati xavfsizligi bo'yicha tushuntirish dasturlarini tashkil etish, yo'l harakati qoidalar va piyodalar xavfsizligi bo'yicha o'quv materiallari va kampaniyalarini o'z ichiga olish.

1.3. Loyihaning joylashuvi

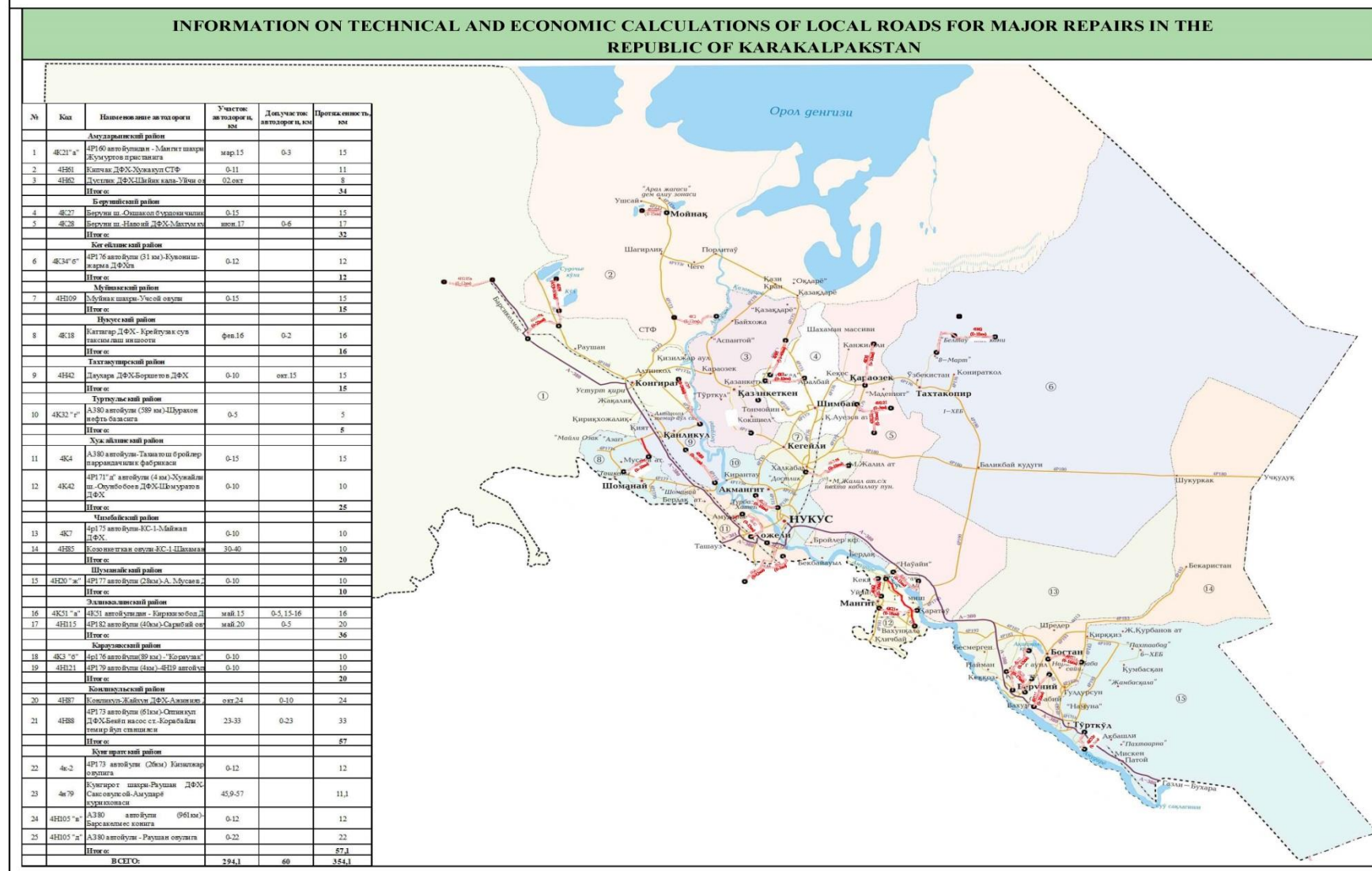
23. Kapital ta'mirlash uchun uchastkalarining umumiy uzunligi 328,1 km, yo'l uchastkalari Qoraqalpog'iston Respublikasining 11 ta tumaniga quyidagicha:

- Amurdaryo yo'l uchastkalari – 23 km
- Beruniy yo'l uchastkalari – 32 km
- Yo'l uchastkalari Chimboy – 20 km
- Yo'l uchastkalari To'rtko'l-5 km
- Kegeyli yo'l uchastkalari – 12 km
- Yo'l uchastkalari Nukus-16 km
- Yo'l uchastkalari Taxtakopir- 15 km
- Yo'l uchastkalari Ellikqal'a-36 km
- Yo'l uchastkalari Shumanay-10 km
- Yo'l uchastkalari Karauzyak-20 km
- Yo'l uchastkalari Qonliqol – 57 km
- Yo'l uchastkalari Qo'ng'iroq – 57,1 km
- Yo'l uchastkalari Mo'ynoq – 15 km
- Yo'l uchastkalari Xo'jayli – 10 km

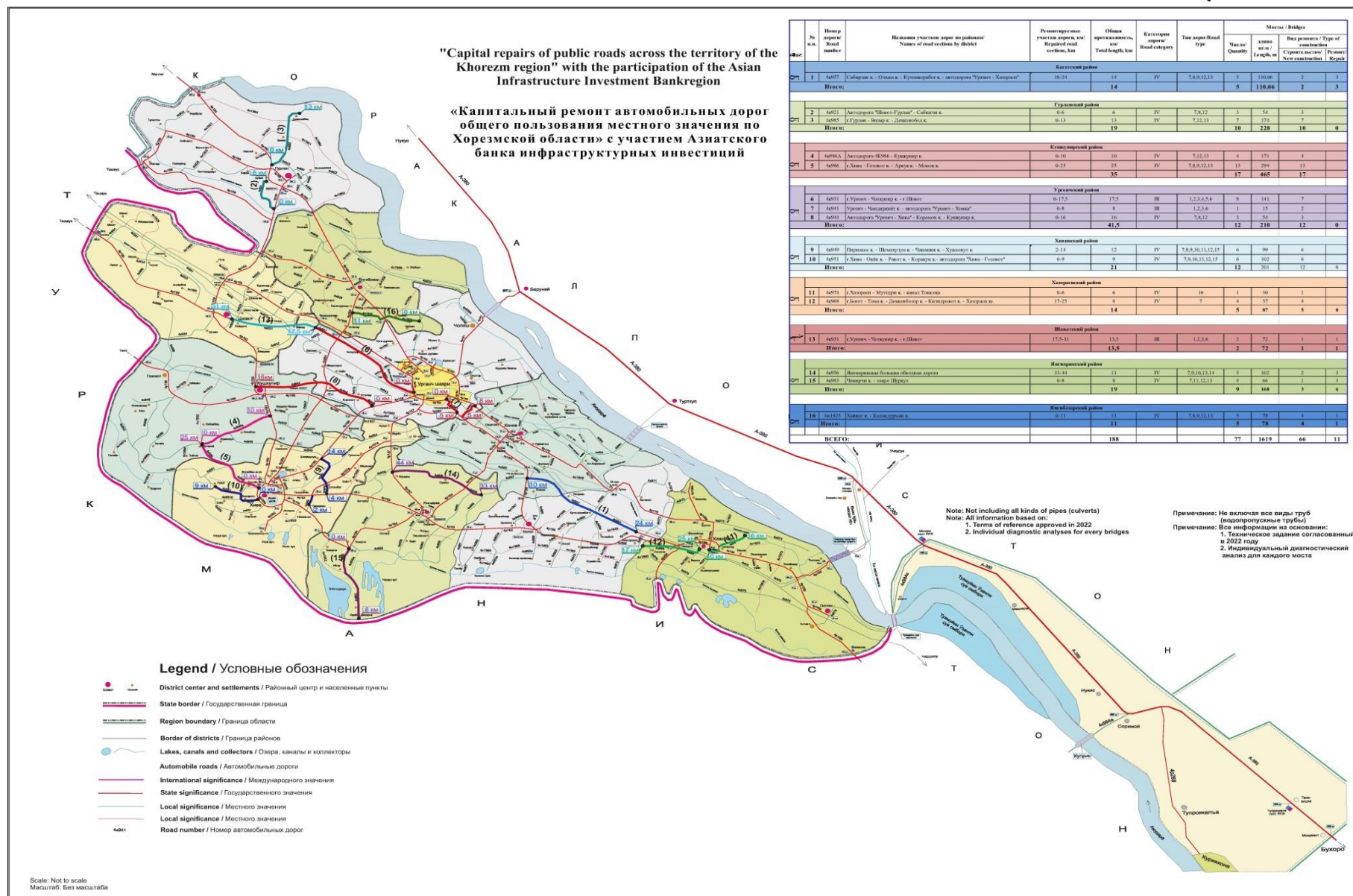
24. Xorazm viloyatida 188 km uzunlikdagi kapital ta'mirlash uchastkalarining umumiy uzunligi, yo'l uchastkalari 9 ta uchastkaga bo'lingan:

- Bog'ot yo'l uchastkalari - 14 km
- Gurlan yo'l uchastkalari – 19 km
- Yo'l uchastkalari Qo'shko'pir – 35 km
- Yo'l uchastkalari Urganch – 41,5 km
- Yo'l uchastkalari Xiva – 21 km
- Xazorasp yo'l uchastkalari – 14 km
- Shovot yo'l uchastkalari – 13,5 km
- Yangiariq yo'l uchastkalari – 19 km
- Yangibozor yo'l uchastkalari – 11 km

25. Loyiha tumanlarining joylashuvi quyidagi 1 va 2-rasmlarda keltirilgan.

Rasm1Loyiha tumanlarining Qoraqalpog'istondagi joylashuvi

Rasm2Loyiha tumanlarining Xorazm viloyatidagi joylashuvi

1.4. Loyihaning ta'siri va natijasi

26. Loyiha Qoraqalpog'iston va Xorazmda mintaqaviy avtomobil yo'llarining holatini yaxshilash orqali ulardan samaraliroq va xavfsiz foydalanish uchun foyda keltirishi kutilmoqda. Yo'llarni rekonstruksiya qilish faqat mavjud yo'llar bilan cheklanadi va yo'llarning mavjud kengligi saqlanib qoladi. Ushbu loyiha doirasida yangi yo'l qurilishi va yo'llarni kengaytirish kutilmaydi. Shu sababli, barcha yo'l ishlari viloyatning mahalliy o'simlik va hayvonot dunyosiga minimal ta'sir ko'rsatgan holda avval buzilgan yerlarda amalga oshiriladi.
27. Yo'llarni rekonstruksiya qilish bo'yicha kichik loyihalarni qurishda vaqtinchalik salbiy ta'sirlar havoning ifloslanishi, shovqin, suvning ifloslanishi, chiqindilarni utilizatsiya qilish, yo'l harakatining to'xtatilishi, aholining kirishini cheklash va ishchilar oqimi tufayli jamiyatning bezovtalanishi bilan bog'liq bo'ladi.
28. Loyiha faoliyatining salbiy ta'siri jiddiy baxtsiz hodisalarga, mulk va hayotning yo'qolishiga olib kelishi mumkin bo'lgan yo'l holatining yaxshilanishi tufayli avtomobil tezligini oshirishni o'z ichiga olishi mumkin. Loyiha yo'li yaxshi xalqaro sanoat amaliyoti xavfsizlik standartlariga javob berishi kerak, shu jumladan yo'l belgilari, ogohlantirish belgilari, svetoforlar, reflektorlar va piyodalar o'tish joylari (iloji bo'lsa/tegishli bo'lsa, tepada yoki yer ostida). Bundan tashqari, transport vositalari harakati bilan bog'liq xavfsizlik xavf-xatarlari to'g'risida xabardorligini oshirishga qo'shimcha ravishda hamjamiyat bilan aloqani saqlab turish kerak bo'ladi.

1.5. Loyihaning ish hajmi

29. Mavjud yo'llarga qishloq aholi punktlarini davlat va xalqaro yo'llar bilan bog'laydigan mahalliy yo'llar kiradi. Belgilangan minimal talablar va ustuvorlik mezonlari, jumladan, yo'l qoplamasi holati, transport hajmi, xizmat ko'rsatilayotgan aholi punktlari hamda G'arbiy O'zbekistonning ikkita ijtimoiy-iqtisodiy markazi atrofidagi ijtimoiy-iqtisodiy ob'yektlar va xizmatlarga ulanish imkoniyatidan kelib chiqqan holda, Bank va RH tomonidan birgalikda ishlab chiqilgan skrinining vositasi orqali maqsadli mahalliy yo'llar tanlandi.
30. Qoraqalpog'istonda mavjud bo'lgan 328,1 km. ta'mirlanayotgan avtomobil yo'llari III va V texnik toifalarga bo'lingan. Yo'llarning yarmidan ko'pi aholi punktlari orqali o'tadi. Mavjud yo'l to'shagining kengligi asosan 5-9 m gacha. Loyihalanayotgan yo'llarning mavjud yo'l qismining deyarli barcha qismlarida bo'ylama va ko'ndalang yoriqlar, yoriqlar, cho'kmalar, to'lqinlar, yorilishlar, so'nish, qoplanish, chuqurchalar va siljishlar mavjud.
31. Loyiha mavjud sirtini demontaj qilish (frezeleme) va yo'l inshootini qurishni o'z ichiga oladi. Ko'priklarni kapital ta'mirlash yoki to'liq almashtirish rejalashtirilgan. Yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash maqsadida aholi punktlarida, piyodalar yo'laklarida, avtobus bekatlarida yo'l belgilari va ko'rsatkichlari, signal ustunlari, to'siqlar bloklari, belgilar o'rnatish, ko'chalarni yoritish nazarda tutilgan.
32. Xorazm viloyatidagi mavjud 188 km.dan ortiq ta'mirlanayotgan avtomobil yo'llari III va IV texnik toifalarga kiradi. Bu yo'llarning yarmidan ko'pi aholi punktlari orqali o'tadi.
33. Mavjud yo'lning kengligi 5 - 9 m, elkalarining kengligi 1,0 - 2,0 m. Hozirgi yo'l qoplamasi qalinligi 3 - 24 sm bo'lgan neft-mineral aralashmasidan yasalgan. Rejalashtirilgan yo'llarning mavjud yo'l qismining barcha uchastkalarida bo'ylama va ko'ndalang yoriqlar, shuningdek, yoriqlar, yoriqlar, cho'kmalar, to'lqinlar, tanaffuslar, rangi o'zgarishi, po'stlog'i, chuqurchalar, siljishlar tarmoqlari mavjud.
34. Loyiha yo'l qoplamasini qurishni o'z ichiga oladi. Kapital ta'mirlash (17 ta) va ko'priklarni konstruksiyalarini to'liq almashtirish (77 ta) rejalashtirilgan. Yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash maqsadida yo'l belgilari va ko'rsatkichlari, signal ustunlari, to'siqlar bloklari, belgilar, aholi punktlaridagi ko'chalar, piyodalar yo'laklari, avtobus bekatlari

soyabonli yoritgichlar o'rnatilgan.

35. "Yo'l-Loyiha Byurosi" MChJ tomonidan tayyorlangan batafsil loyiha Pudratchilar uchun har bir kichik loyiha bo'yicha SDDR tayyorlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi va tasdiqlash uchun CSC, PMO va AIBga taqdim etilishi kerak. SDDR kichik loyiha uchun RAP zarurligini asoslashi kerak. SDDR natijasida jismoniy yoki iqtisodiy ko'chish sodir bo'lgan joylarda har bir kichik loyiha uchun RAPlar tayyorlanadi.

1.6. RPF maqsadi

36. Shu bois, O'zbekiston Respublikasi Transport vazirligi huzuridagi Avtomobil yo'llari qo'mitasi va AIB o'zaro kelishuvi asosida Qoraqalpog'iston va Xorazm mahalliy avtomobil yo'llari tarmoqlarini rekonstruksiya qilish loyihasiga tegishli RPFni ishlab chiqish to'g'risida qaror qabul qilindi, u ko'rib chiqilgandan so'ng jamoatchilikka e'lon qilinadi va yakuniy varianti O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi va AIB bilan kelishib olinib, sayt namunasini yanada rivojlantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

1.7. Loyihaning manfaatdor tomonlari

37. Loyihaning manfaatdor tomonlari doirasi ancha keng bo'ladi, yakka tartibdagi fermerlar va uy xo'jaliklari egalari, loyihadan ta'sirlangan er uchastkalarining qonuniy egalari va foydalanuvchilari, pul kompensatsiyasi olish huquqiga ega bo'lganlar, shu jumladan tijorat tuzilmalari, biznes egalari, mahalliy hukumat va mahalliy hamjamiyatlar, ular loyihani amalga oshirish uchun o'z aktivlarini loyihani amalga oshirish maqsadida ozod qilishlari shart emas. foyda.
38. O'zbekiston hukumati nomidan YTPni tayyorlash va amalga oshirish jarayonida bajarilishi lozim bo'lgan bir qator vazifalar uchun mas'ul bo'lgan idoralar sifatida YTPni tayyorlash jarayoniga jalb etiladigan mahalliy davlat hokimiyati va davlat organlari. 8-bob "Maslahatlashuv, ishtirok etish va axborotni oshkor qilish" RPF va RAPni oshkor qilish, amalga oshirish va LAR natijalarini monitoring qilish va baholash, shuningdek, loyihani qurish davrida amalga oshirilishi kerak bo'lgan tartib va harakatlarni tavsiflaydi.

1.8. Gender ta'siri va yumshatish choralari

39. Ayollar loyiha sohalarida muhim iqtisodiy rolga ega bo'lib, qishloq xo'jaligi va marketing sohasida juda keng ko'lamli daromad olish faoliyati bilan shug'ullanadilar. Loyihada de-fakto oila boshlig'i bo'lgan ayollarning kredit bo'yicha kompensatsiya va reabilitatsiya jarayonlarida qatnashuvchilar sifatida aniq ro'yxatga olinishini ta'minlashga alohida e'tibor qaratiladi. Gender asosidagi baholash va konsultatsiya jarayonlarini ta'minlash uchun quyidagi harakatlar ko'rib chiqiladi:
- a. Oilalar va odamlarning umumiy sonini ko'rsatuvchi AP ta'sirini baholash, qancha ayollar Loyiha ta'siriga tushishi mumkinligini aniqlash va ularning Loyihadan oldingi sharoitlarini aniqlash uchun jinslar bo'yicha taqsimlanishi kerak.
- b. Ayollar kompensatsiya huquqini aniqlash va muzokaralar olib borish hamda RAPni ishlab chiqish va amalga oshirish bo'yicha maslahat jarayonlarida asosiy ishtirokchilar bo'ladi.
- c. Ushbu loyihaning har bir bosqichida loyihadan ta'sirlangan ayollar va boshqa zaif guruhlarga alohida e'tibor beriladi.

1.9. Loyihaning salbiy ta'sirini kamaytirish bo'yicha ko'rilgan choralar

40. Rekonstruksiya ishlari yo'l qoplamalarini olib tashlash va asfalt va taglik qatlamlarini almashtirish, ko'priklarni ta'mirlash va qurish, suv o'tkazgichlarini yaxshilash, yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash va iqlimga chidamlilik choralarini hamda avtobus bekatlarini o'rnatishni o'z ichiga oladi. Piyodalar xavfsizligini oshirish maqsadida,

ayniqsa, maktablar atrofida piyodalar yo'laklari qo'yiladi. Barcha rekonstruksiya tadbirlari mavjud bo'lgan o'tish huquqi doirasida amalga oshiriladi, bu esa yer olish va ko'chirish zaruriyatini bartaraf etadi. Yo'l infratuzilmasiga ixtisoslashgan "Yo'l-Loyiha Byurosi" mas'uliyati cheklangan jamiyati loyihalashtirish instituti tomonidan mahalliy yo'llarni qayta tiklash bo'yicha ushbu loyihaning detallari loyihalari tayyorlandi.

41. Loyihani qayta joylashtirishni rejalashtirish texnik-iqtisodiy asoslash davridan boshlanadi va yakuniy dizayn tadqiqotlari va ba'zan loyihani amalga oshirishgacha davom etadi. Har bir nuqtada aholining ko'chirilishini oldini olish yoki minimallashtirish mumkin bo'lishi mumkin. Eng muhimi, yo'llarni rekonstruksiya qilish mavjud bo'lgan o'tish joyi doirasida amalga oshiriladi, bu esa yer olish va ko'chirish zaruriyatini bartaraf etadi.
42. Har bir taklif etilayotgan loyiha tumanlari yo'l uchastkalarining loyihasi talab qilinadigan standartlarga muvofiq tayyorlanadi. Ko'lamini aniqlash va texnik-iqtisodiy tadqiqotdan so'ng, loyihani moslashtirishning bir nechta muqobil variantlari tayyorlanadi.
43. Xususiy mulkka potentsial ta'sirni aniqlash uchun har bir yo'l uchastkasi rasmiy kadastr ma'lumotlari bilan taqqoslanadi. Ta'sir qilingan tuzilmalar (turar-joy va savdo ob'ektlari), qo'shimcha tuzilmalar, ko'p yillik va bir yillik ekinlar, biznesning to'xtab qolishi va hokazolarning taxminiy hajmini baholash uchun har bir tekislash bo'yicha uchastkada tekshiruvlar o'tkaziladi.
44. Salbiy ta'sirlarni minimallashtirish bo'yicha ko'rilgan/taklif qilingan chora-tadbirlar har bir YTPda alohida kichik loyihalar uchun tayyorlangan va ommaga oshkor qilinadi.

1.10. Qo'llash doirasi va Loyiha qamrab olgan ishlar

Ijrochi agentlik tomonidan tanlangan yo'l uchastkalarida o'tkaziladigan dastlabki tadqiqotlar taklif etilayotgan loyihaning taxminiy ta'sirini aniqlaydi. Barcha rekonstruksiya tadbirlari mavjud bo'lgan o'tish huquqi doirasida amalga oshiriladi, bu esa yer olish va ko'chirish zaruriyatini bartaraf etadi.

45. Taklif etilayotgan rekonstruksiya ishlari iqlimga chidamli qoplamalarni rekonstruksiya qilish, ko'priklarni ta'mirlash va qurish, drenaj tizimini yaxshilash, yo'l harakati xavfsizligi choralarini o'rnatish va avtobus bekatlarini ta'minlashni o'z ichiga oladi. Zarur hollarda piyodalar xavfsizligini oshirish maqsadida piyodalar yo'laklari qo'shiladi. Bundan tashqari, atrof-muhitga ta'siri unchalik katta bo'lmagan, asosan qurilish faoliyati bilan bog'liq bo'lishi kutilmoqda.
46. Texnik-iqtisodiy asoslar (i) aralashuvning amalga oshirilishi mumkin bo'lgan va afzal qilingan variantlarini tanlashni, (ii) kelishilgan variantlar/alternativlar uchun dastlabki loyihalarni; va (iii) tegishli asosli himoya hujjatlari, shu jumladan mahalliy standartlarga muvofiq atrof-muhitga ta'sirni baholash (EIA).
47. ESMPF ESMP jarayoniga rahbarlik qiladi va quyidagilarni o'z ichiga oladi: kichik loyihalarni ekologik va ijtimoiy saralash qoidalari va tartiblari; kichik loyihalarning ESMP larini o'tkazish bo'yicha yo'riqnoma; turli taklif etilayotgan tadbirlar va loyiha tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan kichik loyihalar turlarining mumkin bo'lgan ta'sirini yumshatish choralari; ESMPning bajarilishini monitoring qilish va nazorat qilish talablari, amalga oshirish tartibi. ESMPF shuningdek, PMO va mahalliy jalb qilingan institutlarning E&S risklarini boshqarish imkoniyatlari haqida umumiy ma'lumotga ega. Ushbu ko'rib chiqishga asoslanib, ESMPF ushbu tomonlarning barchasini o'z ichiga oladigan salohiyatni oshirish tadbirlarini, shuningdek, potentsial ekologik va ijtimoiy xavflarni yumshatish va kichik loyiha darajasidagi ESMPni o'tkazish bo'yicha ishtirokchi mahalliy institutlarning salohiyatini kuchaytirish bo'yicha tadbirlarni belgilaydi. IA qo'llanilishi kerak bo'lgan jarayonni aniqlash uchun Bank bilan maslahatlashadi, jumladan, ko'lamini belgilash, manfaatdor tomonlarni jalb qilish, potentsial ekologik va ijtimoiy muammolar va Bank va IA o'rtasida ko'tarilgan har

qanday maxsus masalalar.

48. ESMPlar loyiha bilan bog'liq potentsial xavf va ta'sirlarni aniqlash imkonini beradi va AIIB ESF 2022 bilan Majburiy ko'chirish bo'yicha himoya siyosati talablarini qo'llash darajasi tasdiqlanadi.
49. **Ijtimoiy tekshiruv hisoboti (SDDR)**LAR ta'sirining yo'qligi tasdiqlangan har bir kichik loyiha uchun tayyorlanadi.
50. **Saytga xos RAPlar**SDDR bahosi kattalik va jismoniy yoki iqtisodiy joy almashishni tasdiqlagan taqdirda tayyorlanadi.
51. ESMP davomida aniqlangan muammolarni hal qilish uchun IA ushbu RPF dan yo'naltiruvchi hujjat sifatida foydalanadi va loyiha bilan bog'liq loyiha ta'sirini qamrab olish va kerak bo'lganda loyiha ta'sir doirasidagi loyiha ta'sirida bo'lgan shaxslar va jamoalarning turmushini tiklashni ta'minlash uchun Ko'chirish bo'yicha Harakatlar rejasini (RAP), shu jumladan tirikchilik vositalarini tiklash rejasini (YTP) tayyorlaydi.
52. Hududga oid RAPlar (agar kerak bo'lsa) batafsil kompensatsiya va ma'muriyat byudjetlarini hamda yer olish va ko'chirishni rejalashtirish vazifalarini qurilish ishlarini boshlash bilan bog'lovchi amalga oshirish jadvallarini o'z ichiga oladi.

1.11. Loyihani amalga oshirish shartlari

53. AIIB siyosati/amaliyoti asosida loyihani amalga oshirishni tasdiqlash quyidagi shartlarga asoslanadi:
 - d. Pudratchi sub-loyihaning saytga xos ESMP, SDDR va RAP (agar kerak bo'lsa) kabi ES asboblarni tayyorlaydi. Hududga oid RAPlar er sotib olishning yakuniy ta'sirini, ta'sirlangan odamlarning yakuniy ro'yxatini va Avtoyulinvest agentligi tomonidan tasdiqlangan to'liq almashtirish qiymati bo'yicha kompensatsiya stavkalarini aks ettiradi.
 - e. Pudratchi qurilish ishlarini har bir ES asbobi tasdiqlanmaguncha, shuningdek, hududga xos RAP (kompensatsiya va rehabilitatsiya nafaqalarini to'liq yetkazib berish) to'liq amalga oshirilgunga qadar va Avtoyulinvest agentligi tomonidan tayyorlangan va AIIB tomonidan tasdiqlangan RAPni amalga oshirish Muvofiqligi to'g'risidagi hisobot bilan tasdiqlanganidan oldin qurilish faoliyatini boshlamaydi.

2. LOYIHANING TA'SIRI DOIRASI

54. **TheQoraqalpog'iston Respublikasi** O'zbekistonning janubi-g'arbiy qismida joylashgan bo'lib, Qizilqum cho'li va Amudaryo deltasining shimoli-g'arbiy qismini egallaydi. Qoraqalpog'istonning umumiy maydoni 165 600 kv.m. va umumiy aholisi 2 002 700 kishiga yaqin (2024 yil 1 yanvar holatiga).
55. **Xorazm viloyati**O'zbekistonning 12 viloyatidan biri. O'zbekistonning shimoli-g'arbiy qismida Amudaryo bo'yida joylashgan. Viloyat shimoli-g'arbda Qoraqalpog'iston Respublikasi, sharqda Buxoro viloyati, janub va g'arbda Turkmaniston bilan chegaradosh. Viloyat o'n bir tuman va ikkita shaharni (Urganch va Xiva) o'z ichiga oladi, ularning soni 2024-yilda 1 924 163 kishini tashkil qiladi.
56. Har ikki viloyatda o'tkazilgan dastlabki ma'lumotlar to'plash o'rganishlar natijasida bir qancha dolzarb masalalar aniqlangan, bu mahalliy yo'llarning aksariyati (93%) asfaltlangan, ammo ularning 31%i konstruktiv ta'mirlashni talab qiladi. Mahalliy yo'l tarmog'ining taxminan uchdan bir qismi (31%) funksionallik va xavfsizlik standartlarini saqlab qolish uchun kapital ta'mirlashni talab qiladi.
57. Loyiha hududiga Qoraqalpog'iston Respublikasining Qanliqo'l, Kegeyli, Taxtakopir, Shumanay, Xo'jayli, Amurdaryo, Beruniy, To'rtko'l, Ellikqal'a, Chimboy, Nukus, Qorao'zak, Qo'ng'iro't, Mo'ynoq tumanlari hamda Bog'ot, Gurlan, Qo'shko'pir, Urganch, Xiva, Yangizorasp, Yangizorasp, Yangizorasp, Yangizorasp, Yangizorbobo, Yangizorbobo, Xorazm viloyati.
58. Loyihaning ta'sir doirasi muayyan loyiha tumanlarining joylashuvi va dizayniga muvofiq belgilanadi. Umuman olganda, loyihaning atrof-muhit va ijtimoiy ta'sir doirasini baholash loyiha bilan bog'liq yo'l uchastkalari va xususiy tuzilmalar va daraxtlarga mumkin bo'lgan ta'sir bilan solishtirganda kengroq hududni qamrab oladi.
59. Mahalliy yo'llarni rekonstruksiya qilish bilan bog'liq loyiha ta'sir doirasi yangi yer olishni talab qilmaydi va vaqtinchalik buzilish va/yoki xususiy aktivlarga/inshootlarga qandaydir ta'sir ko'rsatish bilan cheklanadi. Har bir kichik loyiha ekspertizadan o'tkazilishi, hisobga olinishi va er olish mumkin bo'lgan taqdirda kompensatsiya to'lashi kerak bo'lsa, ushbu RPFda ko'zda tutilgan kompensatsiya tamoyillari va har bir ob'ektga oid RAPda ko'rsatilgandek, mamlakat qonunchiligi va Majburiy ko'chirish bo'yicha AIIB ESS2 talablariga muvofiq ishlab chiqiladi.

3. APNING IJTIMOYIY-IQTISODIY PROFILI

60. Qoraqalpog'iston Respublikasi katta tabiiy, mineral va qishloq xo'jaligi resurslari, mehnat salohiyati, yo'l, transport va muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlari, ishlab chiqarish infratuzilmasi, qulay geografik joylashuvi va katta hududiga ega. Qoraqalpog'iston Respublikasi qishloq xo'jaligining asosiy tarmoqlari g'allachilik (bug'doy va sholi xomashyosi yetishtirish), paxtachilik, chorvachilik va pillachilik, sanoat va qurilishdir.
61. 2023-yil yakunlariga ko'ra, Qoraqalpog'iston Respublikasining yalpi hududiy mahsuloti (2022-yilda 4,0 foizga o'sgan) 3,5 foizga o'sib, 2,8 milliard dollarga yetdi, O'zbekiston yalpi ichki mahsulotini shakllantirishdagi ulushi esa 3,4 foizdan 3,1 foizga kamaydi, deya xabar beradi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra. YaHM o'sishi viloyat iqtisodiyotining asosiy tarmoqlari, jumladan, qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligi – 104,1 foiz (YaHM tarkibidagi ulushi – 30,4 foiz), sanoat – 101,1 foiz (22,2 foiz), qurilish – 106,5 foiz (8,1 foiz) va xizmatlar (103,8 foiz) (103,8 foiz)ni o'z ichiga olgan qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligining ijobiy o'sish sur'atlari bilan bog'liq. Qoraqalpog'istonda aholi jon boshiga YaHM 2,1 foizga (2022 yilda 2,6 foizga o'sgan) o'sib, 1409,7 dollarni tashkil etdi. Bu ko'rsatkich bo'yicha Qoraqalpog'iston 13 viloyat va mamlakat poytaxti orasida 11-o'rinni egalladi.
62. Xorazm viloyati O'zbekistonning agrosanoat rayonlaridan biridir. Qishloq xo'jaligi viloyat iqtisodiyotida muhim o'rin tutadi. Unda fermer xo'jaliklarining o'rni va ahamiyati ortib bormoqda, konsolidatsiya islohotidan keyin ularning soni 5 mingdan oshdi. Xorazmda yetishtirilgan paxta xomashyosining qariyb 98 foizi, g'allaning 65 foizi dehqonlar hissasiga to'g'ri keladi. Mahalliy sanoat asosan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash bilan bog'liq. Gilam, qurilish materiallari, oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar ham bor. Turizm sohasi rivojlanib, bunda xorijlik sayyohlarga ko'rsatilayotgan xizmatlar alohida o'rin tutadi.
63. 2023-yil yakunlariga ko'ra, Xorazm viloyatida yalpi hududiy mahsulot (YaHM) 4,4 foizga o'sib, 3,7 milliard dollarni tashkil etdi, uning O'zbekiston yalpi ichki mahsulotini shakllantirishdagi ulushi esa 3,5 foizgacha oshdi, deb xabar bermoqda Prezident huzuridagi Statistika agentligi.
64. Demografiya va ijtimoiy-iqtisodiy ma'lumotlar, loyihaning har bir tumanining izi aniqlangandan so'ng, YTPga tayyorgarlik jarayonida yig'iladi. va agar LAR ta'siri skrining faoliyati natijasida tasdiqlangan bo'lsa.
65. Har bir ob'yektga oid RAPda loyiha ta'sir ko'rsatayotgan hududda aniqlangan LAR ta'sirlangan odamlarning ijtimoiy-iqtisodiy profili bo'yicha bob mavjud bo'lib, ular to'liq ro'yxatga olish va 100% mavjud bo'lgan va joylashgan loyiha ta'sirlangan uy xo'jaliklarining ijtimoiy-iqtisodiy so'rovi (SES) natijasida ishlab chiqilgan.
66. Batafsil o'lchov so'rovi (DMS), barcha ta'sirlangan fermer xo'jaliklarining (AF), zarar ko'rgan uy xo'jaliklarining (AH) va zarar ko'rgan shaxslarning to'liq ro'yxati: yuridik shaxslar (biznes egalari), jismoniy shaxslar (yollanma ishchilar, ijarachilar va boshqalar), norasmiy foydalanuvchilar loyihaga oid RAPlar doirasida qamrab olinadigan barcha ta'sirlangan shaxslarning ijtimoiy-iqtisodiy profilini aniqlash.
67. Har bir AP/AH yoki AFga ajratilgan barcha loyiha ta'sir ko'rsatadigan aktivlarni inventarizatsiya qilish norasmiy foydalanuvchilar/qonuniy egalari/egalari yoki ularning vakolatli vakillari ishtirokida hamda mahalliy hokimiyat organlari ishtirokida o'tkaziladi.
68. Inventarizatsiya AP/AHni aniqlash uchun o'tkaziladi, loyiha ta'sir ko'rsatadigan erlar, aktivlar va biznes operatsiyalari qayd qilinadi va AP va mahalliy hukumat vakillari ishtirokida inventarizatsiya qilinadi. Inventarizatsiya natijalari qayd qilinadi va kompensatsiya maqsadida baholanadi.
69. Loyihadan ta'sirlangan uy xo'jaliklarining ijtimoiy-iqtisodiy so'rovi ko'pincha hududga oid RAPda alohida bo'limga ajratiladi. Ushbu bobda AH a'zolarining asosiy iqtisodiy faoliyati, ta'lim va savodxonlik darajasi, asosiy daromad manbalari, bandlik va to'liq

ro'yxatga olish va SES davomida aniqlangan APlarning zaiflik darajasi tasvirlangan.

70. Shunday qilib, zarar ko'rgan hududning tirikchilik vositalarini yaxshi yoritish kerak, bu esa taklif qilingan tirikchilikni tiklash tadbirlari uchun etarli fikr-mulohazalarni ta'minlaydi.
71. Maxsus RAPni tayyorlash jarayonida potentsial ta'sir ko'rsatadigan odamlarni jalb qilgan holda ijtimoiy-iqtisodiy tadqiqotlar talab qilinadi va quyidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi:
 - Ta'sir qilingan hududda yashovchilarning hozirgi yashovchilarni RAPni loyihalash uchun asos bo'lib, to'lov muddatini aniq belgilash, uning maqsadi odamlarning keyingi kirib kelishini kompensatsiya va ko'chirishda yordam olish huquqidan istisno qilishdir;
 - Ta'sir qilingan uy xo'jaliklarining standart tavsiflari (tegishli ravishda jinsi bo'linadi), shu jumladan ishlab chiqarish tizimlari, mehnat va uy xo'jaligini tashkil etish tavsifi; va ko'chirilgan aholining turmush tarzi (shu jumladan, ishlab chiqarish darajasi va rasmiy va norasmiy iqtisodiy faoliyatdan olingan daromadlar) va turmush darajasi (shu jumladan sog'liq holati) to'g'risidagi dastlabki ma'lumotlar;
 - Aholining zaif guruhlari yoki ular uchun maxsus choralar ko'rilishi mumkin bo'lgan shaxslar to'g'risidagi ma'lumotlar; va
 - To'liq aholini ro'yxatga olish va ijtimoiy-iqtisodiy so'rovning maqsadi ko'chirilgan (iqtisodiy yoki jismoniy) odamlarning yashash sharoitlari va turmush darajasi to'g'risida muntazam ravishda yangilangan ma'lumotlarni taqdim etishdan iborat bo'lib, ular ko'chirilgan paytda eng so'nggi ma'lumotlarga ega bo'lish va ularning yashash va yashash sharoitlariga ta'sirini (yoki o'zgarishlarini) o'lchash.
72. Loyihaning ta'sirlangan aktivlarini inventarizatsiya qilish kutilayotgan yo'qotishlar hajmini, er va aktivlarga to'liq yoki qisman ta'sirni, daromad yo'qotilishini va jismoniy yoki iqtisodiy joy almashish darajasini belgilaydi.

4. MAMLAKAT QONUNCHILIGI, AIIB KO'CHIRISHNI REJALASHTIRISH VA HUQUQIY BO'SHLIQLARNI TAHLIL QILISH

4.1 O'zbekiston qonunchiligi

4.1.1. O'zbekiston Konstitutsiyasi

73. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi (1992 yil 8 dekabr)da har kim mulkdor bo'lish huquqiga ega (36-modda).
74. Bozor munosabatlariga qarab rivojlanayotgan O'zbekiston iqtisodiyoti mulkchilikning turli shakllariga asoslanadi. Davlat iste'molchilar huquqlari ustuvorligini, barcha mulk shakllarining tengligi va huquqiy himoyasini lozim darajada hisobga olgan holda iqtisodiy faoliyat, tadbirkorlik va mehnat erkinligini kafolatlaydi (53-modda).
75. Mulkdor o'z xohishiga ko'ra o'z mulkiga egalik qiladi, undan foydalanadi va uni tasarruf etadi. Har qanday mulkdan foydalanish ekologik muhitga zarar yetkazmasligi, fuqarolar, yuridik shaxslar va davlatning huquqlari hamda qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlarini buzmasligi kerak (54-modda);
76. Yer, uning foydali qazilmalari, suvlari, hayvonot va o'simlik dunyosi, boshqa tabiiy resurslar milliy boylik bo'lib, ulardan oqilona foydalaniladi va davlat tomonidan muhofaza qilinadi (55-modda).

4.1.2. Yer kodeksi (1998 yil 30 aprel)

77. Yer kodeksi (YK) O'zbekistonda yer bilan bog'liq masalalar bo'yicha asosiy me'yoriy-huquqiy baza hisoblanadi. LC er uchastkalarini berish, berish va sotishni tartibga soladi, yerga egalik va huquqlarni belgilaydi. Unda turli davlat hokimiyati organlarining (Vazirlar Mahkamasi, viloyat, tuman, shahar hokimligi) yer tuzish sohasidagi vazifalari bayon etilgan; yer egasi, foydalanuvchi, ijarachi va mulkdorning huquq va majburiyatlari; yer toifalari turlari, yerni olish va kompensatsiya qilish, yerga oid nizolarni hal qilish va yerni muhofaza qilish. Er uchastkasiga bo'lgan huquqlarni bekor qilish, davlat va jamoat ehtiyojlari uchun yer uchastkasini olib qo'yish va olib qo'yish, yer uchastkasini yer qonunchiligini buzgan holda olib qo'yish muddatlari ham belgilab qo'yilgan. LC quyidagilarni ta'minlaydi:
 - Yer uchastkasini yoki uning bir qismini davlat va jamoat ehtiyojlari uchun olib qo'yish yerdan foydalanuvchi va ijarachi bilan kelishilgan holda tegishli ravishda tuman, shahar, viloyat hokimining qarori yoki Vazirlar Mahkamasining qarori bilan amalga oshiriladi (37-moddaning 1-bandi). Yerdan foydalanuvchi yoki yerni ijaraga oluvchi tuman (shahar, viloyat) hokimining qarori yoki Vazirlar Mahkamasining yer uchastkasini olib qo'yish to'g'risidagi qarori bilan rozi bo'lmagan taqdirda, ushbu qaror ustidan sudga shikoyat qilinishi mumkin (37-moddaning 2-bandi);
 - Yerdan foydalanuvchilarning, ijarachilarning va yer egalarining huquqlari buzilishi natijasida etkazilgan zararlar (jumladan, boy berilgan foyda) to'liq hajmda qoplanadi (41-moddaning 3-bandi);
 - Erni davlat yoki jamoat ehtiyojlari uchun olib qo'yish yerdan foydalanuvchi yoki ijarachiga unga tenglashtirilgan er uchastkasi berilgandan va barcha yo'qotishlar, shu jumladan yo'qolgan foyda qoplanganidan keyin amalga oshirilishi mumkin (41-moddaning 4-bandi).
78. LC (36-moddaning 1-bandi) yerga bo'lgan huquqni bekor qilish holatlarini belgilaydi. Erga egalik qilish va doimiy yoki vaqtinchalik foydalanish huquqini tugatish tegishli ravishda tumanlar, shaharlar, viloyatlar hokimlarining qarorlari bilan yoxud yerdan foydalanish va muhofaza qilish ustidan davlat nazoratini amalga oshiruvchi

organlarning taklifiga binoan, huquqlarning bekor qilinishini asoslovchi tasdiqlovchi hujjatlar asosida Vazirlar Mahkamasining qarori bilan amalga oshiriladi. Vazirlar Mahkamasining qarorlari va mansabdor shaxslarning yerga egalik qilish, doimiy yoki vaqtincha foydalanish huquqi bekor qilinganligi to'g'risidagi qaroriga rozi bo'lmagan jismoniy va yuridik shaxslar sudga shikoyat qilishlari mumkin (36-moddaning 4-bandi).

79. 39-moddaning 1-bandiga binoan yerdan foydalanuvchi, ijarachi va yer egasi boshqalardan tashqari er olib qo'yilganda yo'qotishlarni (shu jumladan yo'qotilgan foydani) qoplash yoki yerdan ixtiyoriy voz kechish xarajatlarini qoplash huquqiga ega (39-moddaning 1-bandi 7-kichik bandi).
80. LC (86-moddaning 1-bandi) erdan foydalanuvchilarning yo'qotishlari, shu jumladan yo'qolgan foyda to'liq qoplanishi kerak bo'lgan holatlar ko'rsatilgan:
 - yerni tortib olish, sotib olish yoki vaqtincha egallab olish;
 - suvni muhofaza qilish zonalari, qirg'oqbo'yi chiziqlari, suv ob'ektlarining sanitariya muhofazasi zonalari, yer usti va er osti suvlari hosil bo'lish zonalari, kurort zonalari, biosfera rezervatlarining umumiy foydalanish joylari, milliy bog'lar, qo'riqxonalar, milliy tabiat yodgorliklari, madaniy meros ob'yektlari, elektr uzatish liniyalari, yo'l liniyalari, yo'l liniyalari, suv o'tkazgichlari, suv o'tkazgichlari va suv quvurlari ob'ektlari atrofidagi qo'riqlanadigan hududlarni belgilash munosabati bilan ularning huquqlarini cheklash.
81. 87-moddaning 1-bandiga binoan qishloq va o'rmon xo'jaligi yerlarining, shu jumladan, qishloq xo'jaligi yerlarining jismoniy shaxslarga tegishli bo'lgan va ulardan qishloq va o'rmon xo'jaligi bilan bog'liq bo'lmagan maqsadlarda foydalanish uchun olib qo'yilishi, yerdan foydalanuvchilar va ijarachilarning huquqlarini cheklash yoki korxonalarining korxonalar faoliyatiga yetkazgan ta'siri natijasida erlarning eskirishi natijasida etkazilgan zararlar, 86-moddada nazarda tutilgan tovon to'lash. Qishloq va o'rmon xo'jaligi ishlab chiqarishidan ko'rilgan zarar yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan qoplanadi:
 - olib qo'yilgan qishloq xo'jaligi va o'rmon yerlarini tegishli bo'lmagan maqsadlarda olib qo'yadi qishloq va o'rmon xo'jaligi;
 - bundan mustasno, xavfsizlik, sanitariya va himoya zonalarini belgilovchi ob'ektlar atrofida qishloq xo'jaligi va o'rmon erlarining inqiloblari yoki ularni kamroq qimmatli erlarga o'tkazish.

4.1.3. Vazirlar Mahkamasining 911-son qarori (2019-yil 16-noyabr)

2. Mazkur qarorlar jismoniy shaxslarga (yakka tartibdagi tadbirkor, O'zbekiston Respublikasi fuqarosi, chet el fuqarosi va fuqaroligi bo'lmagan shaxslarga) hamda yuridik shaxslarga (xo'jalik yurituvchi subyektlar, nodavlat notijorat tashkilotlariga) mulk huquqi asosida, doimiy foydalanish yoki vaqtincha foydalanish huquqi asosida, shuningdek, ko'chmas mulk ob'ektlarida joylashgan ko'chmas mulk ob'ektlariga tegishli bo'lgan yer uchastkasini yoki uning bir qismini davlat va jamoat ehtiyojlari uchun olib qo'yish tartibini belgilaydi. bu yer.
3. Mazkur qaror jismoniy va yuridik shaxslarga tegishli yer uchastkalariga taalluqli emas.
4. Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, Toshkent shahar, viloyatlar yoki tuman (shahar) hokimliklari tomonidan yerlar davlat va jamoat ehtiyojlari uchun olib qo'yilganda hamda investisiya loyihalarini amalga oshirilayotganda eskirgan va avariya holatidagi uy-joy ob'ektlari, shu jumladan foydalanilmayotgan uy-joylar joylashgan yer uchastkalari, birinchi navbatda, madaniy meros ob'ektlari toifasiga kiruvchi ob'ektlar, shuningdek, ijtimoiy-siyosiy qurilish ob'ektlari orasidan tanlab olinadi.
5. ga ko'ra 11-modda. Agar investitsiya loyihalari uchun yer uchastkalarini olib qo'yish uchun asoslar mavjud bo'lsa, investorlar Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, Toshkent shahar, viloyatlar yoki tumanlar (shaharlar) hokimliklariga

- hujjatlar tayyorlaydilar va taqdim etadilar.
6. Mazkur qarorning 3-bobi (Ko'chmas mulkning buzilishi munosabati bilan mulkdorlarga kompensatsiya to'lashning umumiy tartibi) 11-bandiga muvofiq kompensatsiya quyidagi tartibda to'lanadi:
 - olib qo'yilgan yer uchastkasida joylashgan ko'chmas mulkning bozor qiymati;
 - olib qo'yilgan yer uchastkasiga bo'lgan huquqning bozor qiymati;
 - boshqa mulkni vaqtincha sotib olish, shu jumladan boshqa joyga ko'chirish bilan bog'liq xarajatlar;
 - jismoniy va yuridik shaxslarning boy imtiyozlari;
 - qonun yoki shartnomada nazarda tutilgan boshqa xarajatlar va zararlar.
 - O'z-o'zidan qurilgan uy-joy, sanoat va boshqa binolar va inshootlarning narxi ham qoplanishi kerak.
 7. Taqdim etilgan kompensatsiya turlari:
 - a. naqd pul;
 - b. mulkka boshqa mol-mulk berish;
 - c. yer uchastkasi;
 - d. shartnomada nazarda tutilgan boshqa kompensatsiya turlari.
 8. Tomonlarning kelishuviga binoan mulkdorga mol-mulkning taxminiy qiymatini hisobga olgan holda bir necha turdagi kompensatsiya berilishi mumkin.
 - a. Buzilgan mol-mulk o'rniga yangi mulkni berish muddati boshqa mulk vaqtincha foydalanishga berilgan kundan boshlab 24 oydan oshmasligi kerak. Agar ko'rsatilgan muddatda yangi mulk berilmasa, tadbirkor egasiga kechiktirilgan har bir kun uchun 0,01 foiz miqdorida jarima to'laydi. Bunda jarima miqdori buzilgan mulk qiymatining 50 foizidan oshmasligi kerak.
 - b. Mulkni kompensatsiya sifatida berishni nazarda tutuvchi shartnoma qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollarda davlat ro'yxatidan o'tkazilishi kerak.
 9. Yerlar davlat va jamoat ehtiyojlari uchun olib qo'yilganda kompensatsiya Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, Toshkent shahar, viloyatlar yoki tumanlar (shaharlar) hokimliklari tomonidan tegishli markazlashtirilgan jamg'arma mablag'lari hamda qonun hujjatlarida taqiqlanmagan boshqa manbalar hisobidan amalga oshiriladi. Investitsion loyihalarni amalga oshirish uchun yer uchastkalari olib qo'yilganda kompensatsiya investorlar va qonun hujjatlarida taqiqlanmagan boshqa manbalar hisobidan to'lanadi. Kompensatsiya quyidagi tartibda amalga oshiriladi:
 - a. pul mablag'larini egasining tegishli bank (depozit) hisobvarag'iga o'tkazish yo'li bilan;
 - b. ko'p qavatli uy yoki blokirovka qilingan uy (shahar uyi) egallab turgan er uchastkasi olib qo'yilgan taqdirda, mulkdorga tomonlarning kelishuvi bo'yicha oldingi kvartiraning maydonidan bir xil yoki boshqa tumanda (shaharda) joylashgan kichik kvartiraning mulki beriladi.
 - c. Kvartira mulkdorning iltimosiga binoan olib qo'yilgan yer uchastkasida qurilayotgan ko'p qavatli uydan yoki qulflangan uydan (shahar uyi) berilishi mumkin. Bunda mulkdorga tashabbuskorning mablag'lari hisobidan ijaraga vaqtinchalik uy-joy beriladi, u va uning oila a'zolari ushbu kvartira o'tkazilgunga qadar oladilar;
 - d. noturar joy ob'ekti egallab turgan yer uchastkasi olib qo'yilgan taqdirda, mulkdorga tomonlarning kelishuviga ko'ra, maydoni muayyan tuman (shahar)da oldingi noturar joy ob'ektiining umumiy maydonidan kam bo'lmagan holda joylashgan noturar joy ob'ekti beriladi.
 - e. Agar olib qo'yilgan yer uchastkasida qurilayotgan ob'ektdan noturar joy obyekti berilsa, mulkdorga ushbu noturar joy obyekti o'tkazilgunga qadar tashabbuskorning mablag'lari hisobidan ijaraga vaqtinchalik noturar joy obyekti beriladi;
 10. yakka tartibdagi turar-joy binolari egallab turgan er uchastkasi (shu jumladan, qurilishi tugallanmagan, lekin belgilangan tartibda ro'yxatdan o'tkazilgan) olib qo'yilganda - tomonlarning kelishuviga ko'ra, mulkdorga ma'lum bir tumanda (shaharda) er uchastkasi bo'lgan yakka tartibdagi turar-joy binolari va sharoitlar avvalgidan kamroq

bo'lgan turar-joy binolari egalik qiladi; egalik qilish, doimiy foydalanish yoki vaqtinchalik foydalanish huquqiga ega bo'lgan yer uchastkasi olib qo'yilganda - bu mulkdorga maydoni avvalgisiga teng bo'lgan boshqa er uchastkasi beriladi.

- a. Agar olib qo'yilgan yer uchastkasiga bo'lgan huquqning bozor qiymati kompensatsiya sifatida taqdim etilgan yer uchastkasiga bo'lgan huquqning bozor qiymatidan oshsa, bu farq yer uchastkasining huquq egasiga qoplanishi kerak.
- b. Agar olib qo'yilgan yer uchastkasiga bo'lgan huquqning bozor qiymati kompensatsiya sifatida berilgan yer uchastkasiga bo'lgan huquqning bozor qiymatidan past bo'lsa, bu farq yer uchastkasiga mualliflik huquqi egasi tomonidan qoplanishini talab qilmaydi.
- c. Tomonlarning kelishuvi bo'yicha boshqa turdagi kompensatsiyalarning miqdori va miqdori kamaytirilishi mumkin; o'rniga kompensatsiya sifatida qo'shimcha yer uchastkasi berilishi mumkin.
- d. Yakka tartibdagi uy-joy qurish uchun yer uchastkasi berilgan taqdirda, mulkdorga va uning oila a'zolariga yakka tartibdagi turar-joy binosi qurilishi tugatilgunga va foydalanishga topshirilgunga qadar mulkdorning tashabbusi bilan ijaraga vaqtinchalik uy-joy beriladi. Bunday holda, qurilish muddati shartnoma tuzilgan kundan boshlab ikki yildan oshmasligi kerak.
- e. Mulkdorning iltimosiga ko'ra, unga turar joy va noturar joy, ishlab chiqarish va boshqa bino va inshootlar beriladi, ularda uning yer uchastkasi bilan bir xil er uchastkasi ajratiladi va ajratilgan erda buziladi, shuningdek, turar-joy va noturar joy, ishlab chiqarish va boshqa binolar va inshootlar qurilishi, shakli, hajmi, hajmi va boshqa parametrlari bo'yicha quriladi.
- f. Bunda tashabbuskor mazkur ko'chmas mulk obyekti bo'yicha loyiha-smeta hujjatlarini tayyorlaydi, unda ko'rsatilgan miqdor tashabbuskor, mulkdor va qurilish tashkiloti o'rtasida tuzilgan shartnoma asosida belgilangan tartibda ko'chmas mulk ob'ektini qurish uchun qurilish tashkilotiga o'tkaziladi.

4.1.4. Fuqarolik kodeksi (1996 yil 29 avgust)

11. Fuqarolik Kodeksi (FK) fuqarolik munosabatlari ishtirokchilarining huquqiy holatini, mulkiy huquqlar va boshqa mulkiy huquqlarni, intellektual mulkka bo'lgan huquqlarni amalga oshirish asoslari va tartibini belgilaydi, shartnoma va boshqa majburiyatlarni, shuningdek, boshqa mulkiy va ular bilan bog'liq shaxsiy nomulkiy munosabatlarni tartibga soladi. MK mulkni olib qo'yishning umumiy qoidalarini, mulk qiymatini aniqlash va kompensatsiya olish huquqini, huquqlarni tugatish shartlarini belgilaydi.
12. JKda quyidagilar belgilab qo'yilgan: huquqi buzilgan shaxs, agar qonunda yoki shartnomada etkazilgan zararining unchalik katta bo'lmagan miqdorda qoplanishi nazarda tutilmagan bo'lsa, etkazilgan zararining to'liq qoplanishini talab qilishi mumkin (14-moddaning 1-bandi). Fuqarolik kodeksi (14-moddaning 2-bandi) shuningdek, yo'qotishlar deb tushuniladi:
 - a. huquqi buzilgan shaxs tomonidan buzilgan huquqni tiklash uchun qilgan yoki qilishi kerak bo'lgan xarajatlar;
 - b. mulkning yo'qolishi yoki shikastlanishi (haqiqiy zarar);
 - c. agar uning huquqi buzilmagan bo'lsa, fuqarolik aylanmasining normal sharoitida ushbu shaxs oladigan daromadlar (yo'qotilgan foyda).
13. 14-moddaning 3-bandiga ko'ra, "Agar shaxs qonunbuzarlik sodir etgan bo'lsa, buning natijasida olingan daromadlar, huquqlari buzilgan shaxs boshqa zararlar, yo'qotilgan foyda bilan bir qatorda bunday foydadan kam bo'lmagan miqdorda qoplanishini talab qilishga haqlidir".
14. 7-moddaga muvofiq "Agar xalqaro shartnoma yoki bitimda fuqarolik qonunchiligida, xalqaro shartnoma yoki bitim qoidalarida nazarda tutilganidan boshqacha qoidalar

belgilangan bo'lsa". Bu qoida O'zbekistonning barcha qonunlari uchun umumiy qoidadir.

15. 8-moddaning 3-bandiga binoan davlat ro'yxatidan o'tkazilishi lozim bo'lgan mol-mulkka bo'lgan huquqlar, agar qonun hujjatlarida boshqacha tartib nazarda tutilgan bo'lmasa, unga tegishli huquqlar ro'yxatdan o'tkazilgandan keyin vujudga keladi. 84-moddaning 1-bandida mulk huquqi va boshqa ko'chmas mulk huquqlari, ushbu huquqlarning vujudga kelishi, boshqaga o'tishi, cheklanishi va bekor qilinishi davlat ro'yxatidan o'tkazilishi lozimligi belgilab qo'yilgan. Bu shuni anglatadiki, ro'yxatdan o'tmasdan ko'chmas mulkka bo'lgan huquq kuchga kirmaydi. Ushbu bayonot yer olish va binoni buzish bilan bog'liq LAR jarayonlarini keyingi tushunish uchun juda muhimdir.

4.1.5. Vazirlar Mahkamasining 146-son qarori (2011 yil 25 may)

16. Mazkur qaror yer uchastkalarini berish tartibini takomillashtirish, yuridik va jismoniy shaxslarning yerga bo'lgan huquqlarini himoya qilish, aholi punktlari arxitekturasini takomillashtirish va ularning yerlaridan Yer kodeksi va Shaharsozlik kodeksiga muvofiq qurilish uchun samarali foydalanishga qaratilgan. Mazkur qaror bilan ikkita Nizom tasdiqlandi: (i) shaharsozlik va boshqa qishloq xo'jaligiga oid bo'lmagan maqsadlarda yer berish tartibi to'g'risidagi nizom, (ii) yer egalari, foydalanuvchilari, ijarachilari va mulkdorlariga, shuningdek, qishloq va o'rmon xo'jaligiga yetkazilgan zararining o'rnini qoplash tartibi to'g'risidagi nizom. Shaharsozlik va boshqa qishloq xo'jaligiga oid bo'lmagan maqsadlarda yer berish tartibi to'g'risidagi nizomda quyidagi qoidalar belgilangan:
 - Tasdiqlangan rejalashtirish hujjatlarisiz yer uchastkasini joylashtirish tartibi, uchastka tanlash va yer ajratish hujjatlarini tayyorlash va tasdiqlash;
 - Tasdiqlangan rejalashtirish hujjatlari bilan joylashtirish, tanlash va er ajratish tartibi;
 - Qurilish uchun yer tanlash va ajratishni rad etish to'g'risidagi buyruq;
 - yakka tartibdagi uy-joy qurish uchun yer uchastkalarini berish (sotish);
 - Shaharsozlik hujjatlarining elementlari va rivojlanishni tartibga solish liniyalari.
17. Qishloq va o'rmon xo'jaligining mulkdorlari, foydalanuvchilari, ijarachilari va mulkdorlariga, shuningdek, etkazilgan zararni qoplash tartibi to'g'risidagi nizomga quyidagilar kiradi:
 - a. Mulkdorlar, foydalanuvchilar, ijarachilar va yer egalarning zararlarini qoplash;
 - b. Qishloq va o'rmon xo'jaligidagi yo'qotishlarni qoplash;
 - c. olib qo'yilgan sug'oriladigan qishloq xo'jaligi yerlari evaziga sug'orish va teng yangi yer uchastkalarini o'zlashtirish xarajatlari;
 - d. Yaylov va yaylovlarni tubdan yaxshilash xarajatlari;
 - e. yer egalari, foydalanuvchilari, ijarachilari va mulkdorlarining yo'qotishlarini, shuningdek qishloq va o'rmon xo'jaligiga yetkazilgan zararlarni aniqlash sxemasi;
 - f. Qabul qilingan yer uchastkalarining joylashuvi bo'yicha koeffitsientlar.
18. Yer egalari, foydalanuvchilari, ijarachilari va mulkdorlarining yo'qotishlari, shuningdek qishloq va o'rmon xo'jaligiga etkazilgan zararlarni yer uchastkasiga bo'lgan huquqni tasdiqlovchi hujjatlar berilgunga qadar qoplanishi kerak. Nizom, shuningdek, uy yoki binoni buzish faqat kompensatsiya to'lash va uning o'rniga binolarni berish to'g'risida kelishilganidan keyin amalga oshirilishi kerakligi haqida buyruq beradi. Qoidaga ko'ra, har qanday qurilish ishlarini boshlashdan oldin kompensatsiya to'lanishi kerak. Er uchastkalari olib qo'yilgan va er uchastkalari berilgan yer egalari, foydalanuvchilari, ijarachilari va mulkdorlari belgilangan zarar miqdoriga rozi bo'lmagan taqdirda sudga murojaat qilishlari mumkin. Er uchastkasi yoki uning bir qismi olingan va vaqtincha egallab olingan taqdirda quyidagilar qoplanadi:
 - a. Jismoniy va yuridik shaxslarga tegishli er uchastkasining qiymati;

- b. Agar er uchastkasining olib qo'yilishi munosabati bilan undan keyingi foydalanishning imkoni bo'lmasa, turar-joy uylari, inshootlari va inshootlari, shu jumladan tugallanmagan inshootlarning, shuningdek ajratilgan uchastkadan tashqarida joylashgan binolarning qiymati.
 - c. Meva va rezavorlar, himoya va boshqa ko'p yillik o'simliklar narxi;
 - d. Tugallanmagan qishloq xo'jaligi mahsuloti tannarxi;
 - e. Yo'qotilgan foyda.
19. Yuqorida tavsiflangan Qonunlar va qoidalarda yerga va binoga/inshootlarga egalik huquqiga ega bo'lmagan va bosqinchilar har qanday kompensatsiya olish huquqiga ega emasligi qayd etilgan.
20. Umuman olganda, ushbu qoidalar davlat ehtiyojlari uchun yer sotib olish va erdan foydalanuvchilarga O'zbekistonda ro'yxatga olingan yerdan foydalanganlik uchun kompensatsiya to'lash uchun mustahkam asos bo'lib xizmat qiladi.

4.1.6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 3857-sonli qarori (2018 yil 16 iyul)

21. "Xalqaro moliya institutlari va xorijiy davlat moliya tashkilotlari ishtirokidagi loyihalarni tayyorlash va amalga oshirish samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorda Xalqaro moliya institutlari (XMT) ishtirokidagi loyihalar doirasida yer uchastkalarini olish, uy-joylarni, boshqa inshootlarni buzish, ko'chatlarni buzish uchun tovon puli to'lash qisman belgilab qo'yilgan bo'lsa, agar u XMTning vakolatli organlari bilan kelishilgan va kelishuvlarda belgilangan bo'lsa, xorijlik hukumati yoki vakolatli organlari bilan belgilangan tartibda amalga oshiriladi. Moliyaviy tashkilotlar (FGFO).

4.1.7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 5495-sonli qarori (2018 yil 1 avgust)

22. "O'zbekiston Respublikasida investitsiya muhitini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmonda yer uchastkalari olib qo'yilishi rejalashtirilayotgan manfaatdor shaxslar bilan ochiq muhokama o'tkazilgandan, shuningdek foyda va xarajatlar baholangandan keyingina davlat va jamoat ehtiyojlari uchun yer uchastkalarini olib qo'yish to'g'risida qarorlar qabul qilinishiga qisman yo'l qo'yilishi belgilab qo'yilgan; jismoniy va yuridik shaxslarga tegishli bo'lgan turar-joy, ishlab chiqarish binolari, boshqa inshoot va inshootlarni yer uchastkalari olib qo'yilgan holda buzishga ko'chmas mulkning bozor qiymati va bunday olib qo'yish munosabati bilan mulkdorlarga yetkazilgan zararlar to'liq qoplangandan keyin yo'l qo'yiladi.

4.1.8. O'zbekiston Respublikasining 29.06.2022 yildagi O'RQ-781-son Qonuni

23. "Davlat ehtiyojlari uchun yer olish va kompensatsiya qilish tartibi to'g'risida"gi qonunda yer uchastkalarini davlat ehtiyojlari uchun olib qo'yish hamda umrbod meros qilib qoldiriladigan, doimiy egalik huquqiga ega, doimiy foydalanish, vaqtincha foydalanish yoki mulkni ijaraga olish huquqiga ega bo'lgan jismoniy va yuridik shaxslarga tegishli bo'lgan xususiy er uchastkalari yoki uning qismlari uchun kompensatsiya to'lash tartibi belgilab berilgan.

4.1.9. Soliq kodeksi

24. Soliq kodeksi (Soliq kodeksi) jismoniy va yuridik shaxslarning soliqqa tortish bilan bog'liq masalalarini tartibga soluvchi asosdir. Ushbu qonun aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj toifasiga chegirmalarni qo'llash yoki mulk solig'i, daromad solig'i va ushbu TCda nazarda tutilgan boshqa soliqlardan ozod qilish nuqtai nazaridan kompensatsiya to'lashni tartibga soladi.

4.1.10. Mehnat kodeksi va bandlik qonuni

25. Ushbu ikki hujjat mulkchilikning barcha shaklidagi korxonalar, muassasalar, tashkilotlar tomonidan, shu jumladan, jismoniy shaxslar tomonidan tuzilgan shartnoma asosida mehnat shartnomasi asosida ishlaydigan jismoniy shaxslarning mehnat munosabatlarini tartibga soluvchi asosiy qonun hujjatlaridir. Ushbu qonunlarda xodimlarning manfaatlarini hisobga olgan holda, ish beruvchilar mehnat bozorining samarali ishlashini, adolatli va xavfsiz mehnat sharoitlarini ta'minlash, mehnat huquqlari va xodimlar salomatligini muhofaza qilish, mehnat unumdorligini oshirishga ko'maklashish, mehnat tengligini oshirish, aholi farovonligi va ijtimoiy turmush darajasini yuksaltirishga xizmat qiladi.
26. AIB siyosati ham, O'zbekiston qonunchiligi ham davlat manfaati bo'yicha loyiha doirasida yer/mulk sotib olish natijasida ishdan ayrilgan APlarga tovon to'lashni nazarda tutadi. Biroq, bu ikkisi, masalaning kontseptsiyasi va amaliyotda hal qilinishida tubdan farq qiladi. AIB siyosati bu masalani daromadlarni rehabilitatsiya qilish muammosi sifatida murakkablashtiradi va shuning uchun APlar tomonidan yo'qotilgan haqiqiy ish daromadlari ularga to'liq qoplanishini talab qiladi. Ushbu yondashuv vaqtinchalik va doimiy ishdan bo'shatishlarni qoplaydi va odatda APlarga biznesni to'xtatgan oylar soni uchun e'lon qilingan oylik ish haqini (tasdiqlovchi hujjatlar bilan tasdiqlanishi kerak) ko'pi bilan 12 oygacha bo'lgan nafaqa orqali amalga oshiriladi. Ish haqi e'lon qilinmagan norasmiy doimiy ish o'rinlari uchun yondashuv bir xil, ammo milliy minimal ish haqiga asoslanadi. Siyosatning to'g'ri qo'llanilishini ta'minlash uchun ishni yo'qotish bo'yicha nafaqa to'lovi loyiha tashabbuskori tomonidan to'g'ridan-to'g'ri APlarga to'lanishi kerak.
27. Buning o'rniga, milliy qonunchilik bu masalani Mehnat kodeksida nazarda tutilgan ish beruvchi tomonidan o'z xodimlariga to'lashi kerak bo'lgan ishdan bo'shatilganlik uchun belgilangan tovon to'lovlari va loyiha tashabbuskorining ish beruvchiga Fuqarolik Kodeksida belgilangan ushbu kompensatsiyalar qiymatini qoplash majburiyati bilan cheklanadi. Bunday yondashuv ishdan bo'shatilganlik uchun kompensatsiya to'lashdan norasmiy xodimlarni maoshi e'lon qilingan holda to'lashni istisno qiladi, faqat doimiy ta'sir ko'rsatadigan ishlarga taalluqlidir va APlar ishdan bo'shatilganlik uchun to'lovlarni olishlarini avtomatik ravishda kafolatlamaydi.³

4.1.11. Vazirlar Mahkamasining 44-son qarori (2013 yil 15 fevral)

28. Mazkur qaror bilan 14 yoshga to'lmagan bolalari bo'lgan oilalarga nafaqa, ikki yoshga to'lgunga qadar bola parvarishi uchun nafaqa va kam ta'minlangan oilalarga nafaqa tayinlash va to'lash tartibi belgilandi. Ushbu qarorga muvofiq quyidagi turdagi oilalar nafaqa olish huquqiga ega:
 - a. ota-onasidan va farzandlaridan ayrilgan oilalar oilaviy tarbiyaga jalb qilingan;
 - b. ota-onalardan biri yoki ikkalasi ham nogiron bolalar bo'lgan oilalar;
 - c. 14 yoshga to'lmagan ikki yoki undan ortiq bolani tarbiyalayotgan, boshqa qarindoshlaridan alohida yashaydigan beva ayol;
 - d. nogiron bolalari bo'lgan oila;
 - e. to'liq bo'lmagan oilada bolalarni tarbiyalayotgan onalar yoki otalar. Bunda ona (ota)

³1996 yilgi Mehnat kodeksiga asosan 2015 yilda oxirgi o'zgartirish kiritilgan (67-modda) ishdan bo'shatilganlik uchun 2 oylik o'rtacha ish haqi va yo'qotilgan ish muddatiga qarab eng ko'pi 1 oylik o'rtacha ish haqi miqdorida ishdan bo'shatish nafaqasi qoplanadi. Shuningdek, Fuqarolik kodeksiga (14-modda) ko'ra, barcha yo'qotishlar (shu jumladan real zarar, yo'qolgan foyda) qoplanishi kerak.

- Mahala tomonidan belgilangan to'liq bo'lmagan oilada bola tarbiyalanganligi fakti;
- f. bandlikka ko'maklashish va aholini ijtimoiy muhofaza qilish markazlarida ish izlovchi sifatida ro'yxatga olingan ota-onasi yoki ikkalasi ham ishsiz bo'lgan oilalar;
 - g. yolg'iz nafaqaxo'rlar.
29. O'zbekiston qonunchiligida tovon to'lash APning tirikchiligini tiklashga qaratilgan deb belgilanmagan. Buning o'rniga u to'g'ridan-to'g'ri o'lchanadigan jismoniy ta'sirlar yoki daromadlarni qoplashga qaratilgan. Bu AIB talablari bilan, ayniqsa, ta'sirlardan keyin yaroqsiz holga kelgan bilvosita ta'sirlangan ob'ektlarning kompensatsiyasi yoki jiddiy ta'sirlar, zaif APlar va ko'chish uchun nafaqalar bilan bog'liq bo'lgan ba'zi bir yarashuv muammolarini keltirib chiqarishi mumkin. Biroq, qonunchilik huquqiy islohotlarni talab qilmasdan AIB talablarini qoplash uchun uning vakolatlarini talqin qilish imkonini beradigan (masalan, kambag'allar, kam ta'minlanganlar va chegara hududlariga chiqib ketayotgan odamlar LAR davrida alohida e'tibor talab qilishini ko'rsatadi) etarli hajmga ega va loyihani amalga oshirish bilan bog'liq qo'shimcha to'lovlarni talab qilmaydi.

4.1.12. Aktivlarni baholashni tartibga soluvchi qonunlar

30. Mol-mulkni, shu jumladan, ko'chmas mulk, tadbirkorlik sub'ektlarini baholash "Baholash faoliyati to'g'risida"gi qonun, Prezident farmon va qarorlari hamda hukumat davlat standartlari, idoraviy normativ hujjatlar va milliy qonunchilikning boshqa qoidalari asosida amalga oshiriladi.
31. Ko'chmas mulkni baholash bilan bog'liq va egallab olingan er uchastkalari uchun kompensatsiyani belgilashda, buzish va ko'chirishda qo'llaniladigan huquqiy hujjatlar orasida quyidagilarni ta'kidlash kerak:
 - Vazirlar Mahkamasining 16.11.2019 yildagi 97-son "Yer uchastkalarini ajratib berish va berganlik uchun kompensatsiyalar berish hamda jismoniy va yuridik shaxslarning mulkiy huquqlari kafolatlarini ta'minlash tartibini takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori;
 - Vazirlar Mahkamasining 25.05.2011 yildagi 146-son "Shaharsozlik faoliyatini amalga oshirish va qishloq xo'jaligidan tashqari boshqa maqsadlar uchun yer uchastkalarini berish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori (2-ilova – Egalari, foydalanuvchilari, ijarachilari va yer egalari, shuningdek, qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirish va yo'qotishlar uchun tovon to'lash to'g'risidagi nizom);
 - O'zbekiston mulkini baholash milliy standartlari (IF) 10-son "Ko'chmas mulkni baholash" (Adliya vazirligida 2009-yil 18.11.da 2044-son bilan ro'yxatga olingan);
 - Toshkent shahar hokimining 21.11.2014 yildagi 953-sonli "Toshkent shahridagi yer uchastkalari davlat va jamoat ehtiyojlari uchun olib qo'yilishi munosabati bilan noturarjoy binolari buzilgan xo'jalik yurituvchi subyektlar va jismoniy shaxslarga yetkazilgan zararlar to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi qarori;
32. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki Boshqaruvining "Yer uchastkasini ijaraga olish huquqini baholash tartibini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori (Adliya vazirligida 2004 yil 8 aprelda ro'yxatga olingan, № 1336-son); Normativ-huquqiy hujjatlarning ketma-ketligi va ularning mazmuni bozorni baholash nazariyasi va amaliyotini davlat va jamoatchilik tomonidan tushunilishini tavsiflaydi. Buni "Baholash faoliyati to'g'risida"gi qonunda e'lon qilingan bir qator ta'rif va normalar tasdiqlaydi. Masalan:
 - "Baholash faoliyati - bu baholash tashkilotining baholash qiymatini aniqlashga qaratilgan faoliyati"⁴
 - "Baholash tashkiloti - baholash faoliyatini amalga oshirish uchun litsenziyaga ega bo'lgan yuridik shaxs. Baholash tashkiloti o'z faoliyatida mustaqildir. Tashkilotning

⁴"Baholash faoliyati to'g'risida"gi Qonun, 1999-yil 19-avgustdagi 4-1-modda, 1,2,5-bandlari, oxirgi o'zgartirishlar 2014-yil 14-may.

baholash faoliyatiga maishiy xizmatlar (keyingi o'rinlarda - Buyurtmachi deb yuritiladi) yoki boshqa manfaatdor shaxslarning aralashuviga yo'l qo'yilmaydi. Agar qonun hujjatlarida boshqacha tartib nazarda tutilgan bo'lmasa, davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari tomonidan baholash tashkilotini tashkil etish va baholash faoliyatini amalga oshirish taqiqlanadi".⁵

33. Baholash faoliyati mustaqil tashkilotlar (sertifikatlangan baholovchilarga ega bo'lgan xususiy kompaniyalar) tomonidan amalga oshirilsa, davlat baholash faoliyatini tartibga solishda muhim rol o'ynaydi. Davlat mulkini boshqarish va raqobatni rivojlantirish davlat qo'mitasi (Davlat mulkini boshqarish va raqobatni rivojlantirish davlat qo'mitasi): i) normativ hujjatlarni, shu jumladan mulkni baholash standartlarini ishlab chiqish va tasdiqlash; ii) baholash faoliyatini litsenziyalash; iii) ekspert-baholovchilarni attestatsiyadan o'tkazish, shuningdek ularni tayyorlash va malakasini oshirishni tashkil etish. O'zbekiston Baholovchilar jamiyati baholovchilarning huquqlarini himoya qiladi, ularning salohiyatini oshiradi, so'ralganda baholash hisoboti xulosalarini tasdiqlash uchun mustaqil ekspert xulosasini beradi va hokazo.
34. Birlashgan Millatlar Tashkilotining YelK nashri "O'tish davrini o'tkazayotgan mamlakatlarga er boshqaruvi bo'yicha ko'rsatmalar" (1996) ma'lumotlariga ko'ra, "Hozirgi vaqtda o'tish davridagi Sharqiy va Markaziy Yevropa mamlakatlarida kadastr tizimi Rossiya modeliga asoslangan bo'lib, yerdan foydalanishga yo'naltirilgan edi. Erlar qishloq xo'jaligi salohiyati nuqtai nazaridan "baholandi". "qiymat" atamasi faqat bilvosita bozor iqtisodiyoti sharoitida yerni boshqarish uchun zarur bo'lgan baholash turlari bilan bog'liqdir.⁶Ushbu tamoyil nima uchun Yer kodeksida erni baholash to'g'risida ma'lumot yo'qligini tushuntirishi mumkin.

4.1.13. AIB ESS 2. Majburiy ko'chirish

35. Majburiy ko'chirish bankka mustaqil hujjat sifatida taqdim etiladigan, baholash hisobotiga ilova sifatida yoki tanib olinadigan element sifatida hisobotga kiritilgan ko'chirish rejasida (ko'chirish rejasini) yoki ko'chirishni rejalashtirish tizimida (RPF) qamrab olinishi kerak.
36. AIB himoya choralari, siyosat tamoyillarini belgilaydi va AIBning himoya siyosatini yetkazib berish jarayonini belgilaydi.
37. IR siyosatining maqsadlari quyidagilardan iborat:
 - a. Majburiy ko'chirishni nazarda tutadimi yoki yo'qligini aniqlash uchun Loyihaning har bir hududini ko'zdan kechiradi (ESS 2da belgilanganidek, jismoniy va iqtisodiy ko'chirishni qamrab oladi).
 - b. Mumkin bo'lgan joylarda majburiy ko'chirishning oldini olish;
 - c. Buni amalga oshirish mumkin bo'lmagan joydaMajburiy ko'chirishning oldini olish, Mijoz ko'chirish bo'yicha tadbirlar barqaror rivojlanish dasturlari sifatida ishlab chiqilishini va amalga oshirilishini ta'minlashi kerak, bu esa loyiha tufayli ko'chirilgan shaxslarning Loyiha foydalaridan baham ko'rishi uchun etarli resurslarni ta'minlashi kerak;
 - d. Agar loyiha Majburiy ko'chirishni o'z ichiga olsa, oldindan tayyorlangan va tasdiqlangan Ko'chirishni rejalashtirish asosi (RPF) asosida ko'chirish bo'yicha Harakatlar rejasini (RAP) tayyorlash;
 - e. Subloyiha va dizayn muqobillarini o'rganish orqali ixtiyoriy ko'chirishni

⁵"Baholash faoliyati to'g'risida"gi Qonun, 1999-yil 19-avgustdagi 4-1-modda, 1,2,5-bandlari, oxirgi o'zgartirishlar 2014-yil 14-may.

⁶ <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/hlm/documents/Publications/land.administration.guidelines.e.pdf>

- minimallashtirish;
- f. Barcha ko'chirilgan odamlarning real ko'rinishda, kichik loyihagacha bo'lgan darajalariga nisbatan turmush darajasini oshirish yoki hech bo'lmaganda tiklash; va
 - g. Ko'chirilgan kambag'allar va boshqa zaif guruhlarning turmush darajasini yaxshilash.
38. **AIIB ESS 2 maqsadlari.** Mumkin bo'lgan joylarda Majburiy ko'chirishning oldini olish; Loyihaning muqobil variantlarini o'rganish orqali Majburiy ko'chirishni minimallashtirish; Majburiy ko'chirishdan qochishning iloji bo'lmasa, barcha ko'chirilgan shaxslarning loyihadan oldingi darajaga nisbatan real ko'rinishda yashash vositalarini yaxshilash yoki hech bo'lmaganda tiklash; ko'chirilgan kambag'al va boshqa zaif guruhlarning umumiy ijtimoiy-iqtisodiy holatini yaxshilash; va ko'chirish bo'yicha tadbirlarni barqaror rivojlanish dasturlari sifatida ko'rib chiqish va amalga oshirish, loyiha tufayli ko'chirilgan shaxslarning Loyiha foydalaridan baham ko'rishlarini ta'minlash uchun etarli resurslarni ta'minlash.
39. **Qo'llash doirasi va qo'llanilishi.** ESS 2, agar Loyihani tekshirish jarayonida Loyiha Majburiy Ko'chirishni (jumladan, Loyiha bilan bevosita bog'liq bo'lgan yaqin o'tmishdagi yoki yaqin kelajakdagi Majburiy Ko'chirishni) o'z ichiga olishi aniqlansa, amal qiladi. Majburiy ko'chirish quyidagi sabablarga ko'ra jismoniy ko'chirish (ko'chirish, turar-joy erlarini yo'qotish yoki boshpana yo'qotish) va iqtisodiy ko'chirishni (erni yo'qotish yoki yer va tabiiy resurslardan foydalanish imkoniyatini yo'qotish; aktivlarni yo'qotish yoki aktivlardan, daromad manbalaridan yoki yashash vositalaridan mahrum bo'lish) qoplaydi:
- a) yerni majburiy ravishda egallab olish; yoki (b) erdan foydalanish yoki qonun bilan belgilangan bog'lar va qo'riqlanadigan hududlarga kirishni majburiy cheklash. Bu yo'qotishlar va ixtiyorsiz cheklovlar to'liq yoki qisman, doimiy yoki vaqtinchalik bo'ladimi, bunday ko'chirishni qoplaydi.
40. Majburiy ko'chirish ta'rifiga kirmaydigan aktivlar yoki resurslardan foydalanishning yo'qolishi yoki yerdan foydalanish bo'yicha cheklovlar bilan bog'liq Loyiha faoliyatining salbiy ekologik, ijtimoiy yoki iqtisodiy ta'siri aniqlansa, bunday ta'sirlarning oldi olinadi yoki oldini olishning iloji bo'lmasa, ular hech bo'lmaganda minimallashtiriladi, yumshatiladi yoki kompensatsiya qilinadi. Buyurtmachidan zarar ko'rgan shaxslarning turmush darajasini kamida Loyihadan oldingi darajaga yoki undan yuqori darajaga qaytarish uchun boshqaruv rejasini ishlab chiqish va amalga oshirish talab qilinadi.
41. **AIIB ESS 2 talablari:**Buyurtmachi loyihaga nisbatan quyidagi harakatlarni amalga oshirishi shart:
- a. **Rejalashtirish.** Aniqlasher va mulklarni o'rganish, ko'chirilishi kerak bo'lgan shaxslarni to'liq ro'yxatga olish va ayniqsa Majburiy ko'chirish xavfi va ta'siri bilan bog'liq ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni baholash orqali Majburiy Ko'chirishni rejalashtirishning zarur doirasi. Bu aktivlar, ishlab chiqarish resurslari va tirikchilik holati to'g'risidagi dastlabki ma'lumotlarni belgilaydi. Odatiy huquqlarni, erga egalik qilishning jamoaviy yoki kommunal shakllarini ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Yuqoridagilarni amalga oshirishda jinsni hisobga oling. Agar mahalliy xalqlar zarar ko'rsa, ESS 3 talablariga rioya qiling.
 - b. **Ko'chirish rejasi.**Ko'chirilgan shaxslarning huquqlari, daromadlari va yashash vositalarini tiklash strategiyasi, institutsional tuzilmalar, monitoring va hisobot asoslari, byudjet va belgilangan muddatlarni amalga oshirish jadvali haqida batafsil ma'lumot beruvchi ko'chirish rejasini tayyorlang. Ta'sirlangan shaxslarni ko'chirish rejasi bo'yicha maslahatlashuvga jalb qiling va quyida (n) Ma'lumotni oshkor qilish bo'limiga muvofiq ko'chirish hujjatlari loyihasini oshkor qiling. Ko'chirish rejasi atrof-muhit va ijtimoiy baholashda ijtimoiy xavf va ta'sirlarni kengroq qamrab olishni to'ldiradi va Majburiy ko'chirish, shu jumladan er sotib

olish bilan bog'liq muayyan muammolarni hal qilish uchun ixtisoslashtirilgan ko'rsatmalar beradi; yerdan foydalanish huquqi, shu jumladan odatiy huquqlardagi o'zgarishlar; jismoniy va iqtisodiy ko'chish; va qayta joylashtirish talablarini kamaytirishi mumkin bo'lgan dizayn tuzatishlari. Ba'zi hollarda, Bankning oldindan roziligi bilan, ko'chirish bo'yicha harakatlar jamiyatni rivojlantirishning umumiy rejasining bir qismi bo'lishi mumkin, bunda Mijoz ko'chirilgan odamlarning bunday reja orqali tegishli imtiyozlar olishini ta'minlash uchun alohida harakatlarni amalga oshiradi. Agar ko'chish faqat iqtisodiy bo'lsa, tirikchilikni tiklash rejasini tayyorlang. Kompensatsiya miqdori bo'yicha nizolar yuzaga kelganda ko'riladigan choralarni ko'rsating.

- c. **Qisqartirilgan qayta joylashtirish rejasini.** Agar butun ko'chirilgan aholiga ta'sir unchalik katta bo'lmasa yoki 200 dan kam odam boshqa joyga ko'chirilgan bo'lsa, Mijoz Bankning oldindan roziligi bilan Bank belgilashi mumkin bo'lgan elementlarni o'z ichiga olgan qisqartirilgan ko'chirish rejasini tayyorlashi mumkin. Ta'sirlar "kichik" deb hisoblanadi, agar jabrlanganlar jismoniy ko'chirilmasa va ularning ishlab chiqarish aktivlarining 10 foizidan kamrog'i yo'qolsa.
- d. **Qayta joylashtirishni rejalashtirish asoslari.** Agar (i) Loyiha Majburiy ko'chirishni o'z ichiga olishi mumkin bo'lsa-da, lekin loyiha Bank tomonidan ma'qullanayotganda tafsilotlari hali aniqlanmagan dastur yoki tadbirlar qatoridan iborat bo'lsa yoki (ii) Mijoz tomonidan tegishli tarzda asoslab berilgan istisno holatlarda, Bank ESPning 50-bandiga binoan Majburiy ko'chirish yondashuvini o'z ichiga olgan aniqlangan Loyiha faoliyatining ekologik va ijtimoiy baholanishini aniqlaydi: RPF tayyorlang. (b) va bandida ko'rsatilganidek, ko'chirish rejasini yoki qisqartirilgan ko'chirish rejasini tayyorlang
- (c) yuqorida, Bank tomonidan tasdiqlangan RPFga muvofiq, faoliyatni ishlab chiqish vaqtida imkon qadar tezroq.
- e. **Proportsionallik.** Ko'chirish rejasini yoki RPF ta'sir darajasi va darajasiga mutanosib bo'lishini ta'minlang. Ta'sir darajasi quyidagilar bilan belgilanadi:
 - (i) jismoniy va iqtisodiy siljish doirasi; va (ii) Loyiha tomonidan ko'chirilishi kerak bo'lgan odamlarning zaifligi.
- f. **Maslahatlashuvlar.** Loyiha tomonidan ko'chirilishi kerak bo'lgan shaxslar, mezbon jamoalar va nodavlat tashkilotlar bilan mazmunli maslahatlashuvlar o'tkazing va ularning maslahatlashuvlarda xabardor ishtirokiga ko'maklashing. Ko'chirilishi kerak bo'lgan barcha shaxslar bilan ko'chirish jarayonidagi huquqlari, huquqlar va qayta joylashtirish variantlari hamda keyingi ishtirok etish jarayoni bo'yicha maslahatlashing. Ko'chirish rejasini rejalashtirish, amalga oshirish, monitoring qilish va baholashda ularning ishtirokini ta'minlash. Aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari, ayniqsa, qashshoqlik chegarasidan past bo'lganlar, yersizlar, qariyalar, ayollar va bolalar, tubjoy xalqlar va yerga qonuniy huquqqa ega bo'lmaganlar ehtiyojlariga alohida e'tibor qaratish, ularning maslahatlashuvlarda ishtirok etishini ta'minlash.
- g. **Shikoyat mexanizmi.** Loyiha tufayli ko'chirilgan shaxslarning muammolarini qabul qilish va hal qilishga yordam berish va ularning mavjudligi to'g'risida xabardor qilish uchun tegishli shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmini yaratish. Shikoyat mexanizmini Majburiy Ko'chirish xavfi va ta'siriga qarab kengaytiring. Shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi mavjud rasmiy yoki norasmiy shikoyat mexanizmlaridan foydalanishi mumkin, agar ular to'g'ri ishlab chiqilgan va amalga oshirilgan bo'lsa va Bank tomonidan Loyiha uchun mos deb aniqlangan bo'lsa; Bular, kerak bo'lganda, loyihaga xos kelishuvlar bilan to'ldirilishi mumkin. Ko'chirilgan shaxslarning tashvishlari va shikoyatlarini zudlik bilan hal qilish mexanizmini ishlab chiqish, tushunarli va shaffof jarayondan foydalanib,

- genderga sezgir, madaniy jihatdan mos va barcha jabrlangan odamlar uchun osonlik bilan foydalanish mumkin. 40 ta shikoyatchini qasos olishdan himoya qilish va agar so'ralsa, anonim qolish uchun qoidalarini qo'shing. Quaidagi (n) Axborotni oshkor qilish bo'limiga muvofiq shikoyatlarni ko'rib chiqish va natijalar bo'yicha hisobotlarni oshkor qiling.
- h. **Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash.**Loyiha doirasida ko'chirilgan shaxslarning ijtimoiy va madaniy muassasalarini va ularning qabul qiluvchi aholisini ko'chirish masalasini hal qilishda qo'llab-quvvatlash. Majburiy ko'chirish xavfi va ta'siri o'ta murakkab va sezgir bo'lgan hollarda, tovon to'lash va ko'chirish bo'yicha asosiy qarorlar qabul qilinishidan oldin zarar ko'rgan odamlar va mezbon aholi bilan maslahatlashuvdan iborat ko'chirish masalalarini hal qilish uchun zaif guruhlarining salohiyatini oshirish uchun ijtimoiy tayyorgarlik bosqichini amalga oshirishni ko'rib chiqing. Ijtimoiy tayyorgarlik xarajatlari ko'chirish byudjetiga kiritilgan.
- i. **Hayotni tiklash.**Loyiha tufayli ko'chirilgan barcha odamlarning turmush sharoitini yaxshilash yoki hech bo'lmaganda tiklash: (i) iloji bo'lsa, quruqlikka asoslangan⁷ta'sirlanganda qayta joylashtirish strategiyalariyashash joylari yerga asoslangan yoki er jamoaviy mulk bo'lgan joylarda; yoki erning yo'qolishi tirikchilikka putur etkazmasa, erning o'rnini bosuvchi qiymat bo'yicha pul kompensatsiyasi, shu jumladan o'tish xarajatlari; (ii) aktivlarni teng yoki undan yuqori qiymatdagi aktivlar bilan tezda almashtirish; (iii) tiklab bo'lmaydigan aktivlarni to'liq almashtirish qiymati bo'yicha tezkor kompensatsiya; va (iv) tirikchilik resurslaridan foydalanishni yaxshilash va yashashning muqobil manbalariga kirishni kengaytirish uchun salohiyatni oshirish dasturlari. Kompensatsiyani aniqlashda tranzaksiya xarajatlarini qo'shing. Loyihaning tabiati va maqsadlari imkon berishi mumkin bo'lgan foydani taqsimlash orqali qo'shimcha daromadlar va xizmatlarni taqdim etish imkoniyatlarini ko'rib chiqing.
- j. **Qayta joylashtirishda yordam.**Loyiha bo'yicha ko'chirilgan shaxslarni zarur yordam bilan ta'minlash, jumladan: (i) agar ko'chirish bo'lsa, egalik qilish kafolati (ko'chirilgan shaxslar o'zlari ko'chirilgan yer yoki mulkka ega bo'lgan huquqlar kabi kuchli egalik huquqi bilan), ko'chirish joylarida tegishli uy-joy (va tegishli bo'lsa mol-mulk), ko'chirish joylarida to'g'ri uy-joy, mehnatga layoqatli odamlarga kirish imkoniyati va boshqalar. iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan ularni qabul qiluvchi jamoalarga joylashtirish va ko'chirish jarayonini osonlashtirish uchun mezbon jamoalarga Loyiha imtiyozlarini kengaytirish; (ii) erni rivojlantirish, kredit mablag'lari, o'qitish yoki ishga joylashish imkoniyatlari kabi o'tish davrini qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish yordami; va (iii) kerak bo'lganda, fuqarolik infratuzilmasi va ijtimoiy xizmatlar.
- k. **Hayot standartlari.**Loyiha doirasida ko'chirilgan kambag'al va boshqa zaif guruhlarining, jumladan, ayollar, bolalar va nogironlarning turmush darajasini kamida milliy minimal standartlarga, shu jumladan ijtimoiy himoya tizimlaridan foydalanish darajasini oshirish. Qishloq joylarda ularga yer va resurslardan qonuniy va arzon foydalanish, shaharlarda esa tegishli daromad manbalari hamda tegishli uy-joylardan qonuniy va arzon foydalanish imkoniyatini ta'minlash.
- l. **Mulk va yuridik huquqlarga ega bo'lmagan shaxslar.**Loyiha bo'yicha ko'chirilgan, yerga egalik huquqiga ega bo'lmagan yoki yerga bo'lgan har qanday

⁷"Yerga asoslangan" atamasi almashlab ekish va chorva mollarini o'tlash, shuningdek, tabiiy resurslarni yig'ish kabi tirikchilik faoliyatini o'z ichiga oladi.

qonuniy huquqqa ega bo'lmagan shaxslar ko'chirish rejasida belgilangan muddatlarga muvofiq qayta joylashtirish bo'yicha yordam va yerga tegishli bo'lmagan mulkni yo'qotish uchun kompensatsiya olish huquqiga ega bo'lishini ta'minlash. Ularni qayta joylashtirish bo'yicha maslahat jarayoniga qo'shing. Noqonuniy joylashtirilgan yer uchun bu odamlarga tovon puli kiritmang. Muvofiqlik uchun aniq chegaralarni belgilash va tajovuzning oldini olish uchun loyihani tayyorlashda imkon qadar tezroq er tadqiqoti va aholi ro'yxatini o'tkazing. Agar hozirda ma'muriy yoki huquqiy ko'rib chiqilayotgan ushbu ko'chirilgan shaxslar tomonidan da'volar berilgan bo'lsa, ushbu vaziyatlarni hal qilish uchun tartib-qoidalarini ishlab chiqing.

- m. **Kelishilgan kelishuv.** Muzokaralar yo'li bilan hisob-kitoblarga kirgan odamlar bir xil yoki yaxshiroq daromad va yashash sharoitlarini saqlab qolishlarini ta'minlash uchun er sotib olish yoki erdan foydalanish huquqini o'zgartirish Loyiha doirasida muzokaralar yo'li bilan sotib olinsa, shaffof, izchil va adolatli tartiblarni ishlab chiqish.
- n. **Axborotni oshkor qilish.** Ko'chirish rejasi loyihasini, shu jumladan maslahatlashuv jarayonining hujjatlarini Loyiha hududida, ESPning 57-bandiga muvofiq o'z vaqtida, qulay joyda, loyiha va boshqa manfaatdor tomonlar tomonidan ko'chirilgan shaxslarga tushunarli shaklda va tilda (tilda) oshkor qilish. Yakuniy qayta joylashtirish rejasini va har qanday yangilanishlarni ta'sirlangan shaxslar va boshqa manfaatdor tomonlarga xuddi shu tarzda oshkor qiling. Har qanday RPFni xuddi shu tarzda oshkor qiling. Doimiy ravishda yangilangan ekologik va ijtimoiy ma'lumotlarni, shuningdek, Loyihadagi har qanday muhim o'zgarishlar haqidagi ma'lumotlarni oshkor qiling.
- o. **Amalga oshirish.** Loyihaning bir qismi sifatida Majburiy Ko'chirishni loyihalash va amalga oshirish. Loyihaning harajatlari va foydalari taqdimotiga ko'chirish bo'yicha to'liq xarajatlarni kiriting. Majburiy ko'chirishning sezilarli ta'siri bo'lgan loyiha uchun Loyihaning Majburiy ko'chirish komponentini mustaqil loyiha sifatida amalga oshirishni ko'rib chiqing.
- p. **Kompensatsiya va huquqlar.** Loyiha doirasida har qanday jismoniy yoki iqtisodiy ko'chirishdan oldin kompensatsiya to'lash va boshqa qayta joylashtirish huquqlarini taqdim etish.
- q. **Nazorat.** Loyihani amalga oshirish davomida ko'chirish rejasining bajarilishini yaqindan kuzatib boring.
- r. **Monitoring.** Tegishli malakali va tajribali mutaxassislardan foydalangan holda, loyiha doirasidagi ko'chirish natijalarini, ularning ko'chirilgan shaxslarning turmush darajasiga ta'sirini va ko'chirish rejasining maqsadlariga erishilganligini, boshlang'ich sharoit va ko'chirish monitoringi natijalarini hisobga olgan holda monitoring qilish va baholash. Yuqorida tavsiflangan Axborotni oshkor qilish bo'yicha monitoring hisobotlarini oshkor qiling. Monitoring dasturlarini qo'llab-quvvatlash uchun tegishli malakali va tajribali uchinchi tomonlardan foydalanishni ko'rib chiqing.

4.1.14. Huquqiy kamchiliklarni tahlil qilish va ularni yumshatish choralari

- 42. Keyingi jadvalda keltirilgan Huquqiy matritsada O'zbekiston qonunchiligi va AIIB ESF 2022 Majburiy ko'chirish to'g'risidagi qonun hujjatlari o'rtasidagi tafovutlar tasvirlangan va ushbu bo'shliqlarni bartaraf etish uchun taklif qilingan yumshatish choralari tavsiflangan.
- 43. O'zbekiston LAR Siyosatini AIIB ESS bilan solishtirish 2. Majburiy ko'chirish AIIB ES siyosatining asosiy elementlari, xususan, ko'chmas mulkni baholash bilan bog'liq bo'lgan elementlar mavjudligini ko'rsatadi. AIIBning ko'chirishni oldini olish yoki minimallashtirish tamoyili O'zbekiston qonunchiligida (Fuqarolik va Yer kodekslari,

tegishli hukumat qarorlari) o'z aksini topgan. Asosiy siyosat farqi mulk huquqi yoki ro'yxatdan o'tmagan AP (korxonalar va tuzilmalar) bilan bog'liq. Biroq, RPF va ob'yektga oid RAPlarni kuzatib borish quyidagilarni ta'minlaydi: (a) barcha ob'ektlar uchun bozor qiymatini almashtirish qiymati bo'yicha kompensatsiya berilishini, (b) nomga ega bo'lmagan APlar yerga tegishli bo'lmagan aktivlar uchun kompensatsiya olish huquqiga ega bo'lishi, ayniqsa jiddiy ta'sir ko'rsatuvchi AH uchun qo'shimcha yordam ko'rsatish.

44. Mamlakat qonunlari/qoidalar va AIB xavfsizlik siyosati o'rtasidagi tafovutlarni yarashtirish uchun AYA ushbu RPFni butun Loyiha uchun qabul qildi, u hududga oid RAPlarni tayyorlashda qo'llanma sifatida foydalanish va barcha ob'ektlarni to'liq almashtirish qiymati bo'yicha kompensatsiya to'lanishini, norasmiy ko'chmanchilarni reabilitatsiyasini va zarar ko'rganlar uchun subsidiyalar, subsidiyalar bilan ta'minlashni ta'minladi. biznes yo'qotishlari, zaif va jiddiy ta'sirlangan AHLar.
45. Quyidagi jadvalda keltirilgan Huquqiy matritsada O'zbekiston qonunchiligi va AIB ESF 2022 Majburiy ko'chirish to'g'risidagi qonun hujjatlari o'rtasidagi tafovutlar tasvirlangan va ushbu bo'shliqlarni bartaraf etish uchun taklif qilingan yumshatish choralari tavsiflangan.

Jadval1Bo'shliqlarni qondirish uchun huquqiy matritsa va yarashuv

Muammolar	TalablarAIB ESS 2	O'zbekiston Respublikasi	Murosaga bo'lgan ehtiyoj
Hayotni tiklash	AIB siyosati AP turmush standartlarini reabilitatsiya qilish/takomillashtirishni talab qiladi.	Milliy qonunchilik bilan tasdiqlanmagan tirikchilikni tiklash tushunchasi.	<u>Yarashuv siyosati yo'q ehtiyojlari.</u> Ariza AIBning avvalgi loyihalarida ko'rib chiqilgan, ammo jiddiy zarar ko'rgan APlar uchun bilvosita/yashash vositalariga ta'sir ko'rsatadigan reabilitatsiya bo'yicha rasmiylashtirilishi kerak.
Kompensatsiyah uquqlar	A. Rasmiy unvonga ega bo'lgan APlar yo'qolganlari uchun kompensatsiya qilinishi kerak er/boshqa mulklar. B. Qonuniy huquqiga ega bo'lgan APlar bo'lish huquqiga ega Yo'qotilgan er va mulklar uchun kompensatsiya EAlar o'z aktivlarini qonuniylashtirishda yordam beradi. C. Yuridik nomga ega bo'lmagan APlar yo'qolganlari uchun kompensatsiya qilinadi. yer aktivlari.	A. Rasmiy mulk huquqiga ega bo'lgan APlarga yo'qolgan er/boshqa mulklar uchun kompensatsiya to'lanadi. B/C. Qonuniylashtirilgan yoki yuridik nomga ega bo'lmagan APlar. Qonuniylashtiriladiganlar farqlanmaydi va qonuniy bo'lmagan deb hisoblanadi, chunki qonuniylashtirish APning yukidir. Yuridik bo'lmagan APlar er va er bo'lmagan mulklar uchun kompensatsiya olish huquqiga ega emaslar.	A. Printsipial/qo'llash bo'yicha bir xil. Hech qanday yarashish kerak emas. B/C. Printsipial va qo'llanilishi jihatidan keskin farq qiladi. Ariza AIBning avvalgi loyihalarida ko'rib chiqilgan, ammo qo'llanilishi yanada qulayroq bo'lishi uchun AIB loyihalari to'g'risidagi Farmon orqali, shuningdek, xalqaro shartnoma yoki bitimga ekvivalent bo'lgan kredit shartnomalariga qo'shimcha himoya shartlarini kiritish orqali har ikkala hisob bo'yicha ham rasmiy kelishish zarur.

Kompensatsiya	A. Erning doimiy yo'qolishi. To'liq bozor stavkasi bo'yicha imtiyozli variant yoki pul kompensatsiyasi sifatida erni almashtirish. Hech bo'lmaganda qonuniy/qonuniylashtirilgan AP uchun. B. Tuzilmalarni / binolarni yo'qotish. Naqd pul kompensatsiyasi amortizatsiya, tranzaksiya xarajatlari va boshqa chegirmalarsiz yo'qolgan buyumni almashtirish qiymati. C. Biznesni yo'qotish va ish joylarini yo'qotish. - Haqiqiy yo'qotishlarni qoplash + biznesni qayta tiklash xarajatlari. Tadbirkorlik faoliyati to'xtatilgan davr uchun deklaratsiyalangan daromad solig'i asosida ariza berish uchun. Maksimal soliqqa tortilmaydigan ish haqi asosida soliq deklaratsiyasi mavjud bo'lmaganda. - AP reabilitatsiyasini ta'minlaydigan yo'qolgan daromad uchun tovon. Deklaratsiyalangan ish haqi (rasmiy xodimlar) yoki eng kam ish haqi (norasmiy xodimlar.) to'g'ridan-to'g'ri 12 oygacha bo'lgan to'xtash muddati to'g'risidagi ariza asosida. D. Daraxtlar, ekinlarni yo'qotish va boshqa yaxshilanishlar: yerning qonuniy maqomidan qat'i nazar, bozor kursi bo'yicha	A. Erning doimiy yo'qolishi. Qonuniy AP uchun erni almashtirish. B. Tuzilmalarni/binolarni yo'qotish. O'zgartirish qiymati bo'yicha naqd pul kompensatsiyasi amortizatsiya, tranzaksiya xarajatlari va boshqa chegirmalarsiz yo'qolgan narsa. C. Ish va biznesni yo'qotish. - Etkazilgan barcha zararlar/imkoniyat xarajatlari uchun bozor qiymati bo'yicha pul kompensatsiyasi. Imkoniyat xarajatlarini isbotlash yuki tan olingan hujjatlashtirilgan dalillarga asoslangan AP zimmasiga tushadi, ammo aniq emas metodologiyasi. - Ishdan ayrilish uchun 2 oylik o'rtacha ish haqi qo'shimcha ravishda ishdan bo'shatilgan ish vaqtiga qarab ko'pi bilan 1 oylik o'rtacha ish haqi miqdorida ishdan bo'shatish nafaqasi qoplanadi. Barcha yo'qotishlar (shu jumladan real zarar, yo'qolgan foyda) qoplanishi kerak. D. Hosil bo'lmagan va unumdor daraxtlar va ekinlarni yo'qotish. Baholashda turli xil yondashuvlar qo'llaniladi unumsiz va hosildor daraxtlar va ekinlar, lekin ular umuman ESF 2022 da ruxsat etilgan daraxtlarni baholash usullari bilan solishtirish mumkin. Yo'qotilgan daraxtlar / tugallanmagan	A. Printsipial jihatdan bir xil/qonuniy AP uchun qo'llash. Printsip uchun ham, qo'llash uchun ham qulayroq qo'llanilishi uchun yarashuv zarur qonuniylashtirilishi mumkin bo'lgan va qonuniy bo'lmagan APlarning er bilan bog'liq bo'lmagan barcha yo'qotishlarini qoplashga ruxsat berish. Bunga AIIB loyihalari uchun maxsus Farmon yoki xalqaro shartnoma yoki kelishuvga teng keladigan kredit shartnomalariga qo'shimcha himoya shartlarini kiritish orqali erishish mumkin, degan umiddamiz. B. <u>Hech qanday yarashuv yo'q tamoyillari va qo'llanilishi</u> kerak. Biroq, shunday qutqarilgan materiallar quruvchi yoki er egasida qolsa, inshootlar/binolarni almashtirish qiymati bo'yicha kompensatsiya qilishga ruxsat beruvchi protokolni o'rnatish egasiga to'liq qoplanishini talab qildi. Umid qilamizki, buni huquqiy islohotsiz, faqat AIIB loyihalari uchun Farmon yoki xalqaro shartnoma yoki kelishuvga ekvivalent bo'lgan kredit shartnomalariga qo'shimcha himoya shartlarini kiritish orqali rasmiylashtirish mumkin. C. Printsipial jihatdan bir xil, ammo AIIB imkoniyatlarni hisobga olmaydi xarajat. Aniq metodologiyani belgilash va qisqa va uzoq muddatli yo'qotishlarni farqlash, shuningdek a) rasmiy va norasmiy doimiy xodimlarni reabilitatsiya qilishni ta'minlash uchun zarur bo'lgan arizalarni muvofiqlashtirish; b) vaqtinchalik va doimiy zarar ko'rgan xodimlarning haqiqiy daromad yo'qotishlari qoplanishini ta'minlaydigan kompensatsiya parametrlarini taqdim etish
----------------------	--	---	---

	kompensatsiya. Daraxt/ekin turi/hosildorligi va hajmi yoki AP reabilitatsiyasini ta'minlaydigan boshqa usullarga asoslangan dastur.	qishloq xo'jaligi mahsulotlari uchun kompensatsiya yo'qotilgan foyda uchun kompensatsiyadan ajratilgan.	va c) APlarning o'z kompensatsiyasini avtomatik ravishda olishini kafolatlash. Ariza avvalgi loyihalar uchun alohida-alohida ko'rib chiqilgan, ammo AIIB loyihalari bo'yicha tegishli Farmon orqali umumlashtirilishi kerak. D. Printsipial jihatdan bir xil, qo'llashda boshqacha. Allaqachon oldingi AIIB loyihalari uchun moslashtirilgan, lekin yanada silliq amalga oshirish uchun, AIIB loyihalari uchun farmon orqali qonunning tizimli bajarilishini ta'minlash, shuningdek, pul kompensatsiyasi sukut bo'yicha, SPSga mos keladigan baholash standartlarini ta'minlash va ulardan foydalanishni ta'minlash orqali arizani kelishish kerak.
LAR Ta'sirlarni rejalashtirish, baholash va baholash	A. Ko'chirish rejasi (RAP). RAP tayyorlash quyidagilarni o'z ichiga oladi: a) ta'sirlarni baholash (o'lchash va inventarizatsiya so'rovi), AP aholini ro'yxatga olish va ijtimoiy-iqtisodiy so'rov, Baholash so'rovi; b) huquqlarni aniqlash, daromad/yashash vositalarini tiklash strategiyasi, muvofiqlik va shikoyat mexanizmlari, institutsional tuzilmalar; v) maslahatlashuvlar natijalari; d) monitoring sxemalari; e) byudjet va ijro taqvim.	A. Ko'chirish rejasi. Integratsiyalashgan va tayyorlash uchun hech qanday talablar yo'q mustaqil RAPlar. LARni rejalashtirish AIIB siyosatiga qaraganda shunga o'xshash, ammo kamroq kengroq/oddiyroq baholash/so'rovni o'z ichiga oladi.	A. Printsipial va qo'llanilishi jihatidan qisman farq qiladi. Yo'q <u>yarashtirish zarur</u> chunki qonun/qoidalar bu borada jim va SPS talablari AIIBning oldingi loyihalarida allaqachon qo'llanilgan. Shunga qaramay, asosiy maqsadlar uchun barcha ta'sirlarni o'lchash va inventarizatsiya qilishni, barcha APni hisoblashni va batafsil baholash so'rovini ta'minlaydigan AIIB loyihalari bo'yicha aniq ko'rsatmalar kerak.
LAR Ta'sirlarni rejalashtirish, baholash va baholash	A. Ko'chirish rejasi (RAP). RAP tayyorlash quyidagilarni o'z ichiga oladi: a) ta'sirlarni baholash (o'lchash va inventarizatsiya so'rovi), AP aholini ro'yxatga olish va ijtimoiy-iqtisodiy so'rov, Baholash so'rovi; b) huquqlarni aniqlash, daromad/yashash vositalarini tiklash strategiyasi, muvofiqlik va shikoyat mexanizmlari, institutsional tuzilmalar; v) maslahatlashuvlar natijalari; d) monitoring sxemalari; e)	A. Ko'chirish rejasi. Integratsiyalashgan va tayyorlash uchun hech qanday talablar yo'q mustaqil RAPlar. LARni rejalashtirish AIIB siyosatiga qaraganda shunga o'xshash, ammo kamroq kengroq/oddiyroq baholash/so'rovni o'z ichiga oladi.	A. Printsipial va qo'llanilishi jihatidan qisman farq qiladi. Yo'q <u>yarashtirish zarur</u> chunki qonun/qoidalar bu borada jim va SPS talablari AIIBning oldingi loyihalarida allaqachon qo'llanilgan. Shunga qaramay, asosiy maqsadlar uchun barcha ta'sirlarni o'lchash va inventarizatsiya qilishni, barcha APni hisoblashni va batafsil baholash so'rovini ta'minlaydigan AIIB loyihalari bo'yicha aniq ko'rsatmalar

	byudjet va ijro taqvim.		kerak.
Protsessual mexanizmlar	A. Axborotni oshkor qilish. Ko'chirish bilan bog'liq hujjatlar o'z vaqtida bo'lishi kerak AP tilida oshkor qilingan. B. Jamoatchilik maslahati. AP bilan mazmunli jamoatchilik maslahatlashuvlari o'tkazilishi kerak. APlar o'z huquqlari va imkoniyatlari, shuningdek, qayta joylashtirish muqobillari haqida xabardor bo'lishi kerak C. Shikoyat ko'rib chiqish tartibi. Shikoyatni ko'rib chiqish Har bir loyiha uchun mexanizm (GRM) o'rnatilishi kerak. GRM bo'yicha ma'lumotlar APlarga yetkazilishi kerak D. Aktivlarni sotib olish shartlari. Mulk bo'lishi mumkin APlarga to'liq kompensatsiya to'langandan keyingina sotib olinadi	A. Axborotni oshkor qilish. Hech qanday oshkor qilish talabi yo'q. B. Jamoatchilik maslahati. Mahalliy ahamiyatga molik masalalar ommaviy muhokama qilinadi mahalliy hokimiyat organlari bilan. Lekin AP bilan bevosita maslahatlashish shart emas C. Shikoyatlarni ko'rib chiqish tartibi. Har bir davlat organi/vazirligi batafsil ko'rsatmalarga amal qilishi kerak (hukumat tomonidan tasdiqlangan) fuqarolarning murojaatlari va da'volarini hisobga olish va ko'rib chiqish. D. Aktivlarni sotib olish shartlari. Mulk faqat APlarga to'liq tovon to'langanidan keyin olinishi mumkin	A. Printsipial va qo'llanilishi jihatidan farq qiladi. Allaqachon <u>AIIB loyihalari uchun yarashtirildi.</u> B. Printsipial jihatdan bir xil, ammo qo'llanilishida boshqacha. AIIB loyihalari uchun allaqachon yarashgan. Yaxshiroq dastur kerak. C. Hech qanday yarashish kerak emas. D. Printsipial jihatdan bir xil, ammo dasturda tizimsiz. Ilova takomillashtiriladi

Zaif va og'ir ta'sirlangan APga yordam	A. Ushbu APlar aniqlanishi va maxsus bo'lishi kerak loyihadan oldingi turmush darajasini tiklash/yaxshilashda yordam ko'rsatilmoqda.	A. Tirikchilikni tiklash uchun maxsus qonunlar yoki qoidalar mavjud emas yer olish va majburiy ko'chirish ta'siri tufayli. Shu bilan birga, Vazirlar Mahkamasining 2012 yil 12 dekabrda 350-sonli qarori bilan O'zbekiston hukumati tomonidan ijtimoiy nafaqalar va ehtiyojmand oilalarni ko'rib chiqishga qaratilgan ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va turmush sharoitini yaxshilash chora-tadbirlariga oid qator qonun hujjatlari ko'rib chiqilmoqda. va № 44, 2013 yil 15 dekabr) va nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to'g'risidagi qonun (1991 yil 18 noyabr № 422-XII) bilan nogironlarni hisobga olish. Shunday qilib, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qo'llab-quvvatlash hukumat tomonidan markaziy va mahalliy darajada muntazam ravishda amalga oshiriladi va loyihani amalga oshirish bilan bog'liq qo'shimcha to'lovlarni talab qilmaydi.	A. Qo'llash jihatidan keskin farq qiladi. Rasmiy yarashtirish <u>qo'llash mexanizmlari tafsilotlar kerak bo'lishi mumkin</u>. AIB loyihalari uchun Farmonda ishlab chiqiladi.
---	---	---	--

4.2 Ushbu loyiha uchun qabul qilingan LAR siyosatining asosiy printsiplari

46. Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, majburiy ko'chirishning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:
- Alohida sub-loyihalar uchun barcha muqobil muqobil loyihalash orqali yer olish va boshqa ixtiyoriy ko'chirish ta'sirining oldi olinadi yoki minimallashtiriladi;
 - Qurilish jadvali qishloq xo'jaligidan tashqari mavsumga to'g'ri kelishi kerak, shunda hosilni yo'qotishning oldini olish mumkin;
 - Kompensatsiya to'lash, ko'chirish to'g'risidagi ma'lumotlarni APga oshkor qilish, sub-loyihalarni rejalashtirish va amalga oshirishda APning ishtiroki bo'yicha AP bilan maslahatlashuvlar ta'minlanadi;
 - Zaif va jiddiy zarar ko'rgan APlarga maxsus yordam ko'rsatiladi;
 - RAPdan olingan tegishli ma'lumotlar APlarga mahalliy tilda oshkor qilinadi;
 - Kompensatsiya, yordam va rehabilitatsiya choralarini to'lash muayyan paket bo'yicha har qanday qurilish ishlari boshlanishidan oldin to'liq ta'minlanadi;
 - Ariza beruvchilarning shikoyatlarini, agar ular yuzaga kelsa, hal qilish uchun tegishli shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmlari yaratiladi.
 - Vaqtinchalik zarar ko'rgan erlar (agar mavjud bo'lsa) avvalgi foydalanish holatiga qaytarilishi kerak va dehqon xo'jaliklariga qurilish ishlari tugagandan so'ng ularni qayta ishlashni davom ettirishga ruxsat beriladi;
 - Loyihani tugatish sanasidan keyin ko'chib o'tadigan odamlar hech qanday yordam olish huquqiga ega bo'lmaydilar;
 - Loyiha tufayli yo'qolgan barcha umumiy mulk resurslari (CPR) loyiha tomonidan almashtiriladi yoki qoplanadi. AYA barcha kommunal xizmatlar va CPRlarni almashtirish Donorning talablariga muvofiq amalga oshirilishini ta'minlaydi.

5. KOMPENSATSIYA SIYOSATI VA HUQUQ MATRITSASI

47. Ko'chirish bo'yicha tadbirlarni amalga oshirish, ko'chirish bo'yicha zarur choralar ko'rilgunga qadar ko'chirish yoki kirishni cheklash sodir bo'lmasligini ta'minlash uchun loyihaning investitsiya komponentini amalga oshirish bilan bog'liq.
48. AIB ESF 2022da ko'rsatilganidek va ushbu RPFda tavsiflanganidek, loyiha bilan bog'liq barcha ta'sirlar YYPni tayyorlash jarayonida har bir kichik loyiha uchun olib borilgan tegishli tadqiqotlar orqali aniqlanishi va shunga mos ravishda hal qilinishi kerak, ya'ni barcha loyiha ta'sirlangan shaxslar tegishli kompensatsiya bilan ta'minlanadi.

5.1 Chiqib ketish sanasini belgilash

49. Kompensatsiya to'lash huquqi chegaralangan sana bilan AP uchun cheklangan.
50. Eng yaxshi amaliyot ko'chirilganlarni ro'yxatga olish tugallangan sanani tugatish sanasi sifatida foydalanishdir. Vaqt muhim. Agar tugatish sanasi juda erta kelsa, bu ko'chirilgan odamlarning ahvoriga tushib qolishi mumkin.
51. Shu sababli, yakuniy sana APlarni yakuniy ro'yxatga olish va loyihaga ta'sir ko'rsatgan aktivlarni inventarizatsiya qilishning yakuniy sanasi bo'ladi.
52. **Zarar ko'rgan hududlarga joylashadigan yoki har qanday asosiy vositalarni quruvchi APlar**, inshootlar, ekinlar, mevali daraxtlar, o'rmonzorlar va boshqa aktivlar kabi, kesish sanasidan keyin hech qanday kompensatsiya olish huquqiga ega bo'lmaydi.
53. Shu sababli, QQSning kesishish sanasi va haqiqiy chegaralari to'g'risidagi ma'lumotlar yaxshi hujjatlashtiriladi va yozma shaklda muntazam ravishda loyiha ta'sir zonasi bo'ylab tarqatiladi.⁸ va ommaviy maslahat yig'ilishlarida og'zaki va yozma bo'lmagan shakllarda va tegishli mahalliy tillarda.
54. Tegishli profilaktika choralari nafaqat RAPni tayyorlash jarayonida, balki RAPni amalga oshirish va qurish jarayonida ham amalga oshiriladi.
55. Muayyan loyiha okruqi uchun tayyorlangan har bir ob'ektga xos RAP yakuniy sanani belgilaydi va bu APlarni yakuniy ro'yxatga olish va ta'sirlangan loyihani inventarizatsiya qilishning yakunlangan sanasi aktivlar. Tugash sanasi butun loyiha hududi uchun belgilanadi va unda aniq ko'rsatiladi tegishli RAP.

5.2 APlarning kompensatsiyasi uchun muvofiqlik mezonlari

56. Ushbu RPF muvofiqlikni belgilaydi loyihadan ta'sirlangan shaxslar (AP) mezonlari va barcha turdagi yo'qotishlarni qoplash qoidalari: er, ekinlar / daraxtlar, boshpana, tuzilmalar, biznes / bandlik, yashash va ish kunlari / ish haqi / ish haqi. Barcha APlar, shu jumladan mulk huquqi yoki qonuniy egaligi bo'lmagan erdan foydalanuvchilarga, ushbu RPFda va har bir taklif etilayotgan kichik loyiha uchun keyinroq tayyorlangan tegishli RAPda tavsiflanganidek, yo'qotilgan daromad va aktivlar uchun kompensatsiya to'lanadi.
57. Ushbu Loyiha bo'yicha kompensatsiya olish huquqiga ega bo'lgan APlarga quyidagilar kiradi:
 - a. Uylari yoki inshootlari bo'lgan shaxslar qisman yoki to'liq vaqtincha yoki doimiy ravishda Loyiha tomonidan ta'sirlangan;
 - b. Turar-joy binolari, qo'shimcha inshootlar, to'siqlar/devorlar yoki tijorat binolari va/yoki qishloq xo'jaligi erlari (yoki boshqa unumdor yerlari) qisman yoki to'liq (doimiy yoki vaqtincha) loyiha tomonidan zarar ko'rgan shaxslar;

⁸ Loyiha haqida ma'lumot risolasi va har qanday manfaatdor shaxs uchun e'lon qilingan va foydalanish mumkin bo'lgan ob'ektga oid RAPlar, jamoat joylarida ko'rsatilgan plakatlar va loyihaga ta'sir ko'rsatadigan hududlarda mahalliy hokimiyatlar binolaridagi ma'lumot taxtalari.

- c. Loyiha vaqtincha yoki doimiy ravishda biznesiga ta'sir ko'rsatadigan shaxslar;
 - d. Loyiha tomonidan vaqtincha yoki doimiy ravishda bandligi yoki yollangan mehnatiga ta'sir ko'rsatadigan shaxslar;
 - e. Ekinlari (yillik va ko'p yillik) va/yoki daraxtlari loyiha tomonidan qisman yoki to'liq zarar ko'rgan shaxslar va
 - f. Jamiyat resurslari, jamoat ob'ektlari yoki mulkiga kirishi loyiha tomonidan qisman yoki to'liq ta'sir ko'rsatadigan shaxslar.
58. Uy xo'jaliklari qaramog'ida va boshqa nochor uy xo'jaliklari bo'lgan yolg'iz ayollar boshchiligida loyiha ta'sirini to'liq yumshatish uchun qo'shimcha yordam olish huquqiga ega bo'ladilar. Quyidagi 2-jadvalda har bir alohida kichik loyiha uchun RAPlarni tayyorlash jarayonida diqqat bilan kuzatiladigan huquqlar matritsasi keltirilgan.
59. Shuni ta'kidlash joizki, ushbu RPFda taqdim etilgan huquqlar matritsasi qo'llanma sifatida foydalaniladi, u DMS, aholini ro'yxatga olish, ijtimoiy-iqtisodiy so'rovlar va inventarizatsiya loyihasi davomida aniqlangan har qanday nuanslarni aks ettirish uchun tegishli tartibda o'zgartiriladi va RAPni tayyorlash davrida amalga oshirilgan ta'sirlangan aktivlarni inventarizatsiya qilish va yo'qotishlarni kamaytirish uchun tegishli choralar va ta'sirlarni qoplashni ta'minlaydi.

5.3. Kompensatsiya tamoyillari va huquqlar matritsasi

60. Uy va uy-joylardan, mulklardan, biznesdan, daromadlardan va rehabilitatsiya subsidiyalaridan mahrum bo'lgan AP uchun huquqni ta'minlash qoidalari yerdan, uy-joydan va tijorat binolaridan, yillik ekinlar va daraxtlardan doimiy va vaqtincha mahrum bo'lish, boshqa joyga ko'chirish uchun subsidiyalar va soliq deklaratsiyasi va/yoki bir yo'la belgilangan summalar asosida biznesni yo'qotish uchun nafaqani o'z ichiga oladi. Ushbu huquqlar quyida batafsil tavsiflangan.

Tuzilmalar uchun kompensatsiya

61. Binolaryuridik nomidan qat'i nazar, almashtirish qiymati bo'yicha kompensatsiya qilinadi. Qisman ta'sirlar uchun (inshoot devori, to'siqlar va boshqalar) qolgan tuzilmani asl holatiga qaytarish uchun almashtirish stavkalari bo'yicha pul kompensatsiyasi to'lanadi. Tuzilmalar va binolarning qiymati materiallarning narxi, qurilish turi, mehnat, transport va boshqa qurilish xarajatlari asosida o'zgartirish qiymatini hisoblash yo'li bilan baholanadi. Amortizatsiya yoki tranzaksiya xarajatlari uchun chegirmalar qo'llanilmaydi. Tuzilmalarga qisman ta'sir qilganda (inshoot devori, to'siqlar va boshqalar), qolgan tuzilmani tiklash uchun almashtirish stavkalari bo'yicha pul kompensatsiyasi taqdim etiladi. Qutqarilgan materiallar va transportni buzishdan oldin AP xodimlari bepul olib ketishlariga ruxsat beriladi. Agar ta'sir sodir bo'lgandan keyin ular yashash uchun yaroqsiz bo'lib qolsa, strukturaning ta'sirlanmagan qismlari ham kompensatsiya qilinadi. Ko'chirilgan uy xo'jaliklariga o'xshash yoki yaxshi darajadagi infratuzilmalardan foydalanish imkoniyati taqdim etiladi (suv, gaz va elektr tarmog'i, ijtimoiy infratuzilmaga kirish va hokazo. Ta'sir ko'rsatgan inshootlarni baholash to'g'ridan-to'g'ri AHLar so'ragan sertifikatlangan baholash eksperti tomonidan amalga oshiriladi. Baholash xizmati uchun to'lovlar AYA tomonidan AHLarga to'lanadi.
62. Jismonan ko'chib o'tishi kerak bo'lgan inshootlar/binolarni yo'qotgan jabrlangan uy xo'jaliklarining har biriga eng kam ish haqining uch (3) oylik miqdorida qo'shimcha nafaqa beriladi.

Ekinlar va daraxtlar uchun kompensatsiya

Zarar ko'rgan yerga ekilgan ekinlardan olingan daromad bir (1) yillik ishlab chiqarish tannarxiga (kirish) va so'nggi uch (3) yil davomidagi o'rtacha daromad asosida hisoblangan bir (1) yillik o'rtacha sof daromadga ekvivalent nafaqa asosida qayta tiklash qiymati bo'yicha qoplanadi. Mevali daraxtlardan yo'qotilgan daromad

so'nggi uch (3) yildagi o'rtacha yillik daromaddan to'rt (4) baravar ko'paytirilib, ekishdan hosildorlik davrigacha bo'lgan vaqtni (shu jumladan, ko'chatlar narxini hisobga olgan holda) qoplanadi.⁹Yog'ochli daraxtlar yo'qolgan taqdirda kompensatsiya ularning quruq yog'och hajmining bozor qiymatiga asoslanadi. Daraxtlar uchun kompensatsiya AHga qoldirilgan yog'och qiymatidan chegirib olinmaydi.

Daromadni yo'qotish / yashash

63. Zarar ko'rgan uy xo'jaligi tirikchilik/biznesni yo'qotgan holda biznesning to'xtab qolgan davri uchun kompensatsiya qilinadi.¹⁰olti (6) oygacha yoki korxona butunlay yopilgan taqdirda olti (6) oylik pul kompensatsiyasi. Bu oxirgi uch (3) yildagi taxminiy o'rtacha oylik daromadga asoslanib, biznes to'xtab qolgan oylar soniga ko'paytiriladi. Zarar ko'rgan korxonalar ishchilariga olti (6) oygacha bo'lgan ish to'xtatilganligi uchun yo'qolgan ish haqi to'lanadi. Nodavlat tadbirkorlik sub'ekti zarar ko'rgan taqdirda, AHga eng kam ish haqining uch (3) oylik reabilitatsiyasi uchun nafaqa to'lanadi. Zarar ko'rgan nomuvofiq tadbirkorlik sub'ektlarining ishchilariga ham eng kam oylik ish haqining uch (3) oylik miqdorida reabilitatsiya nafaqasi to'lanadi. Qayd etilishicha, yer o'zlashtirilishi natijasida qishloq xo'jaligi ishchilari zarar ko'rish mumkin. Ta'kidlanishicha, ta'sirlangan uy xo'jaliklari jismoniy ko'chish tufayli tirikchilik/ish joyidan mahrum bo'lishi mumkin. Bunday holda, ushbu AHLarga bunday yo'qotish uchun tegishli asoslar taqdim etilgan taqdirda, uch (3) oylik o'rtacha oylik daromad ekvivalenti miqdorida reabilitatsiya nafaqasi olinadi.

Ko'chirish va ko'chirish uchun nafaqalar

64. Loyiha turar-joy binolarini doimiy ravishda sotib olish tufayli jismoniy ko'chishga olib kelishi mumkin, shuning uchun ko'chirish va ko'chirish uchun nafaqalar AYA tomonidan zarar ko'rgan uy xo'jaligiga to'lanadi. Ko'chirilishi kerak bo'lgan uy xo'jaliklarini yo'qotgan inshoot/binolarning har biriga ko'chirish nafaqasi va eng kam ish haqining 3 oylik ish haqi miqdorida ko'chirish nafaqasi beriladi.

Zaif oilalar uchun nafaqa

65. Ijtimoiy himoya siyosatini tartibga soluvchi ko'plab huquqiy hujjatlar, jumladan, qonunlar, Prezident farmoyishlari, Hukumat qarorlari va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar mavjud. Mintaqaviy ma'muriyatlar ijtimoiy himoyaga muhtoj kishilarning ayrim toifalariga, masalan, ish haqi oluvchisiz qolgan yolg'iz ayollarga moddiy yordam ko'rsatadi; oilaning nogiron a'zosi bo'lgan oilalar; yolg'iz keksalar; ikki (2) yoshga to'lgunga qadar bolali onalar; daromadlari yashash minimumidan past bo'lgan kam ta'minlangan oilalar. Yuqorida sanab o'tilgan toifalarning har biri uchun huquqiy me'yoriy hujjatlarning batafsil tavsifi quyida keltirilgan.
66. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 15.02.2013 yildagi "Kam ta'minlangan oilalarga ijtimoiy nafaqalar va moddiy (moddiy) yordamlarni tayinlash va to'lash tartibini tasdiqlash to'g'risida"gi 44-sonli qarori asosida aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalari uchun to'lovlar to'lanadi. Qarorda ijtimoiy nafaqa va/yoki moddiy yordam olishi mumkin bo'lgan oilalarning uch (3) toifasi quyidagicha belgilandi:
- 14 yoshgacha bo'lgan bolalari bo'lgan oilalar (keyingi o'rinlarda - bolali oilalar uchun nafaqa);

⁹146-sonli qarorning 2-ilovasining 12-bandiga muvofiq, yangi ajratilgan yer uchastkasida hosildorlik bosqichiga erishish uchun yer o'zlashtirish va ekish ishlari amalga oshirilgan davr uchun yo'qotilgan foydani qoplash uchun 4 yil muddat belgilangan.

¹⁰Biznesni to'xtatish yangi er uchastkasini olish va yangi tijorat inshootini loyihalash/qurilish vaqtini o'z ichiga oladi.

- Ikki yoshga to'lgunga qadar bola parvarishi uchun nafaqa (keyingi o'rinlarda - bola parvarishi uchun nafaqa) oladigan oilalar va
- Kam ta'minlangan (kambag'al) oilalarga moddiy yordam (keyingi o'rinlarda - moddiy yordam).
- Qarorda (9-band) belgilanganidek, ikkala ota-onasidan ayrilgan imtiyozli oilalar hamda bolani (bolalarni) tarbiyalash qarindoshlar tomonidan amalga oshiriladi;
 - ota-onalardan biri yoki ikkalasi ham nogiron bo'lgan oilalar;
 - 14 yoshgacha bo'lgan ikki yoki undan ortiq bolani tarbiyalayotgan, oilaning boshqa a'zolaridan alohida yashaydigan beva ayol;
 - nogiron bolasi (bolalari) bo'lgan oila;
 - To'liq bo'lmagan oilada bolani (bolalarni) tarbiyalayotgan onalar (otalar). Shu bilan birga, bolani ona (ota) tomonidan to'liq bo'lmagan oilada tarbiyalash fakti mahalliy davlat hokimiyati organi tomonidan belgilanadi;
 - ota-onasidan biri yoki ikkalasi ham ishsiz, bandlikka ko'maklashish va aholini ijtimoiy muhofaza qilish markazlarida ish izlovchi sifatida ro'yxatga olingan oilalar;
 - yolg'iz nafaqaxo'rlar (yolg'iz keksalar).
- 67. Oilalarni toifalarga bo'lish ko'chmas mulk va boshqa mol-mulk (shu jumladan qishloq xo'jaligi erlari va 1 ga qishloq xo'jaligidan olinadigan daromadlar), oilaning har bir a'zosining oylik daromadi va boshqalar kabi bir qancha omillarga asoslanadigan batafsil metodologiya bo'yicha amalga oshiriladi. Ushbu aniqlashga ko'ra, fuqarolar yig'ini tomonidan ushbu toifalardan birida e'tirof etilgan oila, faqat bitta turdagi moddiy yordam olish huquqiga ega bo'ladi.
- 68. "Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari to'g'risida"gi Qonunga (11-modda) muvofiq "Qishloq, qishloq (qishloq, ovul) va shahar mahalla fuqarolar yig'ini, jumladan, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlarini amalga oshirib, markazdan ajratilgan davlat mablag'laridan qonun hujjatlarida belgilangan tartibda maqsadli va samarali foydalanishni ta'minlaydi".
- 69. Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2013 yil 15 dekabrda "Kam ta'minlangan oilalarga ijtimoiy nafaqalar va moddiy (moddiy) yordam tayinlash va to'lash tartibini tasdiqlash to'g'risida"gi 44-son qarori, O'zbekistonda 2016 yil 26 dekabrda "Aholining boshqa toifalari, nogironligi bo'lgan keksalar va nogironlarga ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish to'g'risida"gi yangi qonun qabul qilindi. Ushbu Qonunga muvofiq (6-modda) ijtimoiy himoyaga muhtoj aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj toifalari quyidagilardan iborat:
 - doimiy parvarishga muhtoj yolg'iz va yolg'iz qariyalar;
 - I va II guruh nogironlari, nogiron bolalar;
 - muomalaga layoqatsiz va muomala layoqati cheklangan fuqarolar;
 - ijtimoiy ahamiyatga ega kasalliklarga chalingan shaxslar;
 - etim bolalar va ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar.
- 70. Qonun (13-modda) yuqorida qayd etilgan ijtimoiy himoyaga muhtoj toifalarga ko'rsatiladigan ijtimoiy xizmatlarning quyidagi shakllarini belgilaydi:
 - ijtimoiy qo'llab-quvvatlash xizmatlari va maslahat xizmatlari;
 - uyda ijtimoiy xizmatlar (uyda parvarish qilish);
 - muassasalarda kunduzgi va (yoki) qisqa muddatli ijtimoiy xizmatlar;
 - turar-joy muassasalarida ijtimoiy xizmatlar.
- 71. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.12.2017 yildagi "Keksalar va nogironlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori. Qarorda keksalar va nogironlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha 2017-2020 yillarga mo'ljallangan kompleks chora-tadbirlar va chora-tadbirlar rejasi belgilab berilgan.
- 72. Shunday qilib, AIBning aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga qo'yadigan talablari asosan Hukumat tomonidan belgilanadigan rezidentlar toifasiga mos keladi.

Shu bilan birga, ko'chirilgan kambag'allar va boshqa ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlarining turmush darajasini kamida milliy minimal standartlar darajasida yaxshilash uchun AIIB ESSlar bilan ta'minlashni ta'minlash uchun zaif oilalarga loyihani amalga oshirish munosabati bilan uch (3) oylik eng kam ish haqi ekvivalentida bir martalik qo'shimcha nafaqa beriladi. Bundan tashqari, zaif oilalarning tayyor a'zolari ham ustuvor hisoblanadi¹¹loyiha bilan bog'liq ish uchun. Mahalla va tuman hukumati mahallalardagi barcha uy xo'jaliklari haqida ma'lumotga ega bo'lib, zaif oilalarni aniqlash va sertifikatlashda ishtirok etadi. Zaif oilalarga uy xo'jaliklari boshlig'i ayollar, kambag'al uy xo'jaliklari, qo'llab-quvvatlamaydigan qariya boshchiligidagi uy xo'jaliklari va jismoniy nogiron kishi boshchiligidagi uy xo'jaliklari kiradi.

Umumiy mulk resurslari

73. Mahalliy hamjamiyatlarning ijtimoiy infratuzilmalariga har qanday ta'sir loyihadan oldingi sharoitlarda qayta tiklanadi va tiklanadi.

Vaqtinchalik yer olish natijasida hosilni yo'qotish

74. Zarar ko'rgan uy xo'jaliklariga bir (1) yillik ishlab chiqarish xarajatlari (kirishlari) asosida zarar ko'rgan erlarda birlamchi (agar mavjud bo'lsa, ikkilamchi ekinlar) o'rnini bosish qiymati bo'yicha kompensatsiya hamda so'nggi uch (3) yildagi o'rtacha daromadga asoslangan bir (1) yillik o'rtacha sof daromadga ekvivalent nafaqa to'lanadi. Qurilish boshlanishidan oldin, iloji bo'lsa, hosilni yig'ib olish uchun APlarga oldindan xabar beriladi. Iloji bo'lsa, qurilish jadvali hosil mavsumining oldini olish uchun tuzatiladi. Yerni tiklash ishlari pudratchi tomonidan avvalgi foydalanish darajasiga qadar amalga oshiriladi va fermerlarga qurilishdan so'ng o'z dehqonchiligini davom ettirishga ruxsat beriladi. Qurilishning davomiyligi ushbu aniq uchastkada bir ekin mavsumidan oshmasligi kerak.

Gender masalalarini hal qilish

75. RAP loyihada gender masalalarini hal qilish uchun quyidagi aniq harakatlarni o'z ichiga oladi:
- (i) Joyga oid RAPni tayyorlash jarayonida erkaklar ham, ayollar ham ommaviy yig'ilishlar, DMSga ma'lumotlar taqdim etish, ko'chirish faoliyati va ko'chirish variantlari bo'yicha maslahatlar davomida muhokamalarda qatnashish uchun maslahat qilinadi va taklif qilinadi.
 - (ii) Ariza va shikoyatlarni hal etishda ishtirokchi sifatida AHLarning erkak va ayol vakillari kiritiladi. Loyiha siyosatida belgilanganidek, ko'chib o'tish va yordam ko'rsatishda keksalar va nogiron APlarga alohida e'tibor beriladi.

5.4. Huquq matritsasi

76. Yuqoridagilarga asoslanib, batafsil huquq matritsasi quyidagi 2-jadvalda keltirilgan. Huquqlar matritsasi kengdir va huquqlar matritsasi aytib o'tilganidek, barcha mumkin bo'lgan yo'qotishlar muayyan RAPlarda qo'llanilmasligi mumkin. Biroq, batafsil loyihalash paytida kelajakdagi har qanday kutilmagan ta'sirlarni bartaraf etish uchun xuddi shu narsa ishga tushirilishi mumkin.

Jadval2Huquqlar matritsasi

TYPE	XUSUSIYATLAR	HUQUQLI SHAXSLAR	HUQUQ BERISH
A. YERGA TA'SIRI (DOIMIIY ER SOTIB OLISH)			
A.1. Qishloq xo'jaligi	Ta'sirning og'irligiga bog'liq	Yer egasi	Vazirlar Mahkamasining 146-sonli qarorida belgilangan birlik stavkaga muvofiq yangi yerlarni

¹¹Ariza beruvchilar malaka va ko'nikmalar bo'yicha muvofiqlik talablariga javob berishi kerak.

erlari/meva bog'lari	bo'lmagan barcha er yo'qotishlari (agar mavjud bo'lsa, nimstansiya va minoralar, boshqa har qanday asosiy inshootlar qurilishi tufayli)		o'zlashtirish yoki mavjud yerlarning unumdorligini oshirish uchun sug'orish va agroiirrigatsiya tadbirlarini amalga oshirish yo'li bilan to'lanadigan yerlarni o'zlashtirish qiymati, qishloq xo'jaligi yerlarining yaylov, zaxira yer va boshqa qiymat toifasi bo'lmagan taqdirda esa ushbu qarorda belgilangan maxsus birlik stavkasini qo'llash orqali hisoblab chiqiladi. Qabul qilinmagan mahsulotlarni qayta tiklash muddati to'rt yilga teng deb hisoblanadi, bu muddat ichida yangi yerlarni o'zlashtirish yoki yer olish uchun er uchastkasi tanlanadi. mavjud sug'oriladigan yerlarning sug'orish tizimini yaxshilash.
		Ijaraga oluvchilar/yerfoidala nuvchi ruxsatiga ega bo'lgan foydalanuvchi	Teng qiymatli/hosildorlik klassidagi, taqqoslanadigan joylashuvi va qishloq xo'jaligini qo'llab-quvvatlash xizmatlari (yoki bunday xizmatlarni ko'rsatish uchun kompensatsiya) bo'lgan er uchastkalari uchun er; Zarar ko'rgan qishloq xo'jaligi erlaridan zarar ko'rgan ekinlarning 4 yillik sof o'rtacha daromadiga ekvivalent daromadni yo'qotish bo'yicha erni yo'qotish uchun kompensatsiya. Ta'sir qilingan ekin maydonlarining zarar ko'rmagan qismlari, agar ta'sirdan keyin yaroqsiz holga kelib qolsa, kompensatsiya qilinadi. Tranzaksiya qiymati, ro'yxatdan o'tkazish to'lovi, yangi ajratilgan uchastka bilan bog'liq, AYA tomonidan to'lanadi.
	Jiddiy ta'sirlarda qo'shimcha ta'minot (10% yoki undan ko'proq samaradorlikni yo'qotish). aktivlar)	Lizing oluvchilari jara shartnomasi bilan	Yillik hosil yetishtirishdan olinadigan sof daromadga teng bo'lgan og'ir ta'sir uchun nafaqa (shu jumladan qishki va yozgi hosilni doimiy tovon to'lashdan tashqari) yer yo'qotilganligi uchun kompensatsiyaga qo'shimcha ravishda to'lanadi.
A.2. Turar joy / tijorat erlari	Erni yo'qotish	Umr davomida meros qilib qoldiriladigan egalik/doimiy egalik huquqiga ega bo'lgan APlar	Qiymati/joylashuvi bo'yicha yo'qolgan uchastkaga teng keladigan uchastka berish, shu jumladan yo'qolgan uchastkalarga xizmatlar (yoki bunday xizmatlarni ko'rsatish uchun kompensatsiya) berish yo'li bilan er kompensatsiyasi uchun yer. Mustaqil baholovchi tomonidan belgilanadigan bozor narxidagi pul kompensatsiyasi. Yangi ajratilgan uchastka bilan bog'liq bitim qiymati, ro'yxatdan o'tish to'lovi AYA tomonidan to'lanadi

TYPE	XUSUSIYATLAR	HUQUQLI SHAXSLAR	HUQUQ BERISH
			Zarar ko'rgan ekin maydonlarining zarar ko'rmagan qismlari, agar shunday bo'lsa, kompensatsiya qilinadi ta'sirdan keyin yaroqsiz.
A3. Ro'yxatdan o'tmagan qishloq xo'jaligi erlari	Erni yo'qotish	Ro'yxatdan o'tmagan to'lanmagan yer solig'ini to'lash tashabbusi bilan chiqqan ijarachi ¹² va lizing oluvchiga aylanadi.	Qishloq xo'jaligi erlaridan yo'qotishlar uchun barcha huquqlar ijara egasi uchun yuqorida aytilganidek, lekin ular soliq to'lovlari va ro'yxatdan o'tganidan qat'i nazar, yerga tegishli bo'lmagan mulklar uchun kompensatsiya olish huquqiga ega bo'ladi. AP uchun bepul ro'yxatdan o'tish uchun zarur huquqiy hujjatlarni olishda yordam berish.

¹²Bunday soliqlar loyiha tomonidan qoplanadigan kompensatsiyani qayta ishlash bilan bog'liq barcha tranzaksiya xarajatlaridan farq qiladi.

A4. Ro'yxatdan o'tmaganqish loq xo'jaligi erlari	Erni yo'qotish	Norasmiy foydalanuvchilar, ya'ni mulk huquqiga ega bo'lmagan yoki qonuniylashtirilmagan ta'sirlangan uy xo'jaligi	Qonuniylashtirilmagan zarar ko'rgan uy xo'jaliklari faqat yerga tegishli bo'lmagan mulklar uchun kompensatsiya olish huquqiga ega bo'ladi.
---	----------------	---	--

B. YERGA TA'SIRI (VAQTINCHI ER SOTIB OLISH)

B.1. Qishloq xo'jaligi erlari/meva bog'lari	Ta'sirining og'irligiga bog'liq bo'lmagan barcha er yo'qotishlari (yo'l bo'ylab elektr uzatish liniyalari qurilishi tufayli)	Erni rivojlantirish uchun mas'ul bo'lgan manfaatdor davlat organi (agar sug'orish kabi tegishli xizmatlarga zarar yetkazilgan bo'lsa). ob'ektlar va boshqa mavjud xizmatlar)	Mavjud ob'ektlarni tiklash va zarur xizmatlarni ko'rsatish uchun yerni o'zlashtirish xarajatlari.
--	--	--	---

C. TUZILMALARGA TA'SIRI

Turar-joy/tijorat tuzilmalari	Agar ko'chirilishi kerak bo'lsa, tuzilmalarning to'liq yoki qisman yo'qolishi	Yuridik egaligidan qat'i nazar va ta'sir xususiyatidan qat'i nazar, erni doimiy ravishda olish yoki vaqtincha egallashdan qat'i nazar, barcha jabrlangan uy xo'jaliklari.	To'liq almashtirish qiymati bo'yicha kompensatsiya ¹³ ta'sir qilingan tuzilma/asosiy vositalar uchun amortizatsiya va tranzaksiya xarajatlari siz APlar kompensatsiyadan chegirilmasdan materiallarni qutqarish huquqiga ega bo'lishi kerak. Ko'chib o'tishi kerak bo'lgan uy xo'jaliklari uchun nafaqa (eng kam oylik ish haqining 3 oyiga teng) yangi uy yoki bino qurilayotganda beriladi. Tuzilmalarga qisman ta'sir qilganda (inshoot devori, to'siqlar va boshqalar), naqd pul kompensatsiya datiklash uchun almashtirish stavkalari qolgantuzilishi. Ko'chib o'tishi kerak bo'lgan uy-joydan mahrum bo'lgan inshoot/imoratlarning har biriga yangi uy yoki imorat barpo etilayotgan vaqtda er uchastkasidan foydalanish muddati ikki yilgacha bo'lgan muddatga naqd pul shaklida ijara shartnomasi yoki ijara nafaqasi asosida vaqtinchalik uy-joy beriladi. Ko'chib o'tishi kerak bo'lgan uy xo'jaliklarini yo'qotgan tuzilmalar/binolar har biriga oila a'zolarini, mol-mulkini va uy-joylarini vaqtincha va doimiy ko'chirish joylariga tashish uchun transport vositalarini ijaraga olish uchun nafaqa beriladi. Ko'chirilgan uy xo'jaliklariga o'xshash yoki yaxshi darajadagi infratuzilmaga kirish (suv, gaz va elektr aloqalari, ijtimoiy infratuzilmaga kirish va boshqalar) taqdim etiladi.
-------------------------------	---	---	---

TYPE	XUSUSIYATLAR	HUQUQLI SHAXSLAR	HUQUQ BERISH
------	--------------	------------------	--------------

¹³Qayta tiklash qiymati yo'qolgan aktivlarning barcha turlarini qoplashda rioya qilinishi kerak bo'lgan printsipdir. Hisoblash quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak: (i) adolatli bozor qiymati; (ii) tranzaksiya xarajatlari; (iii) hisoblangan foizlar, (iv) o'tish va tiklash xarajatlari; va (v) agar mavjud bo'lsa, boshqa tegishli to'lovlar.

	Ijaraga olish joyini yo'qotish	Ijarachi	Uy egasi tomonidan yangi ijara yoki mavjud ijaraning 3 oylik naqd pul ekvivalenti yangi ijara topish va imzolash imkonini beradi. Yo'qotilgan ijara uchun kompensatsiya oldindan to'lanadi. Vaqt mustaqil baholovchi tomonidan belgilanadi. Ijara haqini yo'qotgan va boshqa joyga ko'chib o'tishga muhtoj bo'lgan ijarachilarning har biriga transport vositasini ijaraga olish uchun almashtirish nafaqasi beriladi. transport oila a'zolari, tovarlar va ko'chmas mulklarni yangi ijaraga olish joylariga. Ko'rsatish uchun rasmiy notarial tasdiqlangan ijaraga ega bo'lmagan ijarachi kompensatsiya talab qilish uchun dalil yoki dalil.
	Jismoniy ta'sirga ega bo'lgan taqdirda qo'shimcha ta'minlash siljish	Barcha jismoniy ko'chirilgan uy xo'jaliklari	Jismonan ko'chishi kerak bo'lgan uy xo'jaliklarining binolari/binolari og'ir ta'sirlar uchun nafaqa (3 oylik eng kam ish haqi miqdorida) bilan ta'minlanadi.

D. EKinLAR VA DARAXTLARGA TA'SIRI

Qishloq xo'jaligi erlari/meva bog'lari	Doimiy er olish uchun hosilni yo'qotish	Barcha zarar ko'rgan uy xo'jaliklari	1 yillik ishlab chiqarish xarajatlari (kirishlar) asosida ta'sirlangan yerdagi asosiy (agar mavjud bo'lsa, ikkilamchi ekinlar) uchun to'liq almashtirish qiymati bo'yicha kompensatsiya hamda so'nggi 3 yildagi o'rtacha daromadga asoslangan 1 yillik o'rtacha sof daromadga ekvivalent nafaqa. Ekinlarni yig'ish uchun oldindan ogohlantirish O'rim-yig'im mavsumining oldini olish uchun qurilish jadvali
	Elektr uzatish liniyasi bo'ylab tik turgan ekinlarni yo'qotish (vaqtinchalik yer olish)	Barcha zarar ko'rgan uy xo'jaliklari	1 yillik ishlab chiqarish xarajatlari (kirishlar) asosida ta'sirlangan yerdagi asosiy (agar mavjud bo'lsa, ikkilamchi ekinlar) uchun to'liq almashtirish qiymati bo'yicha kompensatsiya hamda so'nggi 3 yildagi o'rtacha daromadga asoslangan 1 yillik o'rtacha sof daromadga ekvivalent nafaqa. Ekinlarni yig'ish uchun oldindan ogohlantirish O'rim-yig'im mavsumining oldini olish uchun qurilish grafigi Yerlarni avvalgi foydalanishga qaytarish va fermerlarga qurilishdan keyin dehqonchilikni davom ettirishga ruxsat beriladi. Qurilishning davomiyligi ushbu aniq uchastkada bir ekin mavsumidan oshmasligi kerak.
	Mevali daraxtlarni yo'qotish (doimiy va vaqtincha er olish)	Barcha zarar ko'rgan uy xo'jaliklari (shu jumladan ijaraga olinmagan er egasi)	Mevali daraxtlar uchun kompensatsiya oxirgi 3 yildagi o'rtacha yillik daromaddan 4 martaga (yilga) ko'paytirilib, ekishdan hosildorlik davrigacha bo'lgan vaqtni (ko'chatlar narxini hisobga olgan holda) aks ettiradi. Kesilgan mevali daraxtlar AHlar tomonidan kompensatsiyadan ushlab qolinmaydi.
	Yog'ochli daraxtlarni yo'qotish (doimiy va vaqtincha er olish)	Barcha ta'sirlangan uy xo'jaliklari	Yog'ochli daraxtlar uchun kompensatsiya quruq yog'och hajmining bozor qiymatidan kelib chiqqan holda to'lanadi. Kesilgan daraxtlar AHlar tomonidan kompensatsiyadan ushlab qolinmaydi.

E. DAROMAD VA TURKISH ORJALIGA TA'SIRI

E1. Bandlik	Ta'sir qilingan qishloq xo'jaligi erlaridan ish joyini yo'qotish	Qishloq xo'jaligi ishchilar shartnomani yo'qotadilar	Qolgan qismi uchun ularning ish haqiga (pul yoki naturada) mos keladigan kompensatsiya qishloq xo'jaligi yil/yoki shartnomaviy davrqaysi pul qiymati yuqori bo'lsa Qishloq xo'jaligida norasmiy ishchilar bo'lsa, hech qanday kelishuvsiz ishlaydiganlarga nafaqa to'lanadi
-------------	--	--	--

			eng kam ish haqining 3 oylik miqdoriga teng
--	--	--	---

E2.Biznes va jalb qilingan ishchilar	Biznesni va ish joyini yo'qotish (biznes va bandlikni doimiy yoki vaqtincha to'xtatish)	Ta'sirlangan uy xo'jaligi biznesini yo'qotdi va ishchilar jalb qilindi	Ta'sir ko'rsatgan uy xo'jaligi biznesini yo'qotgan biznesning to'xtatilgan davri uchun kompensatsiya qilinadi ¹⁸⁶ oygacha bo'lgan muddatga yoki korxona doimiy yopilgan taqdirda 6 oylik pul kompensatsiyasi oxirgi 3 yildagi hisoblangan o'rtacha oylik daromaddan biznes to'xtatilgan oylar soniga ko'paytiriladi. Zarar ko'rgan korxonalar ishchilariga 6 oygacha bo'lgan ish to'xtatilganligi uchun yo'qotilgan ish haqi to'lanadi. Norasmiy ishchilar hech kimsiz ishlagan taqdirda shartnomaga eng kam oylik ish haqining 3 oylik miqdorida nafaqa to'lanadi.
		Ta'sirlangan uy xo'jaligi nomsiz (ro'yxatdan o'tmagan) biznesni yo'qotgan va jalb qilingan ishchilar	Noma'lum tadbirkorlikdan mahrum bo'lgan jabrlangan xonadonga eng kam ish haqining 3 oylik miqdorida reabilitatsiya nafaqasi to'lanadi. Zarar ko'rgan nomsiz korxonalar ishchilari 3 oy ekvivalentida nafaqa to'lanadi eng kam ish haqi.
	Jismoniy ta'sirga ega bo'lgan taqdirda qo'shimcha ta'minlash siljish	Barcha jismoniy ko'chirilgan uy xo'jaliklari	Jismonan ko'chishi kerak bo'lgan uy xo'jaliklarining binolari/binolari og'ir ta'sirlar uchun nafaqa (3 oylik eng kam ish haqi miqdorida) bilan ta'minlanadi.
E3. Tirikchilik / ish bilan ta'minlash jismoniy ko'chirishga	tufayli yashash / ish bilan ta'minlash yo'qotish jismoniy ko'chirish	Ta'sir ko'rgan uy xo'jaliklari jismoniy ko'chish tufayli yashash / ish joyini yo'qotadi	Jismoniy ko'chish tufayli yashash/ishdan mahrum bo'lgan uy xo'jaligi 3 oylik reabilitatsiya nafaqasini oladi. bunday yo'qotishning tegishli asoslari taqdim etilgan taqdirda o'rtacha oylik daromad.

F. XIZMATLI UYLAR

Zaif ta'sir ko'rsatgan uy xo'jaliklari	Barcha ta'sirlar	Xonadon boshlig'i ayollar, kam ta'minlangan xonadonlar, boquvchisi yo'q qariyalar boshliq oilalar va oila boshliqlari jismonannogironlar	Eng kam ish haqining 3 oylik reabilitatsiya nafaqasi. Loyiha bilan bog'liq ishlarda ishga joylashish, o'qitish imkoniyatlari, o'z-o'zini ish bilan ta'minlash va ish haqiga ko'maklashish uchun ustuvorlik.
--	------------------	--	--

G. JAMOA TUZILMALARI VA AKVULLARIGA TA'SIRI

Jamiyat tuzilmalari va aktivlari	Jamoat infratuzilmasining yo'qolishi yoki shikastlanishi va yordamchi dastur	Jamiyategalik qilgan aktivlar	Ta'sir qilingan inshootlarni/kommunal xizmatlarni (ya'ni, yo'llar, yulkalar, quvurlar) Loyihadan oldingi darajaga qadar qayta tiklash/almashtirish.
----------------------------------	--	-------------------------------	---

H. QURILISHDAGI VAQTINCHI TA'SIRLAR

TYPE	XUSUSIYATLAR	HUQUQLI SHAXSLAR	HUQUQ BERISH

Xususiy yoki davlat erlariga, aktivlariga va/yoki daromadlariga vaqtinchalik ta'sir	Qurilish tufayli	Barcha zarar ko'rgan uy xo'jaliklari va mulklari	AYA qurilish ishlari uchun loyihani amalga oshirish jarayonida xususiy va davlat aktivlariga har qanday vaqtinchalik ta'sir pudratchi tomonidan tuzilmalarni almashtirish qiymati, erdan foydalanish uchun ijara haqi, ekin va daraxtlarning yo'qolishi uchun o'rnini bosish qiymati asosida qoplanishini ta'minlaydi. yuqoridagi huquq matritsasida.
I. KUTILMAGAN TA'SIRLAR			
Loyihani amalga oshirish jarayonida aniqlangan har qanday kutilmagan ta'sirlar almashtirish qiymati bo'yicha to'liq hajmda qoplanadi va agar kerak bo'lsa, batafsil va yakuniy loyihalash jarayonida kutilmagan katta ta'sirlar yuzaga kelgan taqdirda huquqlar matritsasi qayta ko'rib chiqiladi.			

¹⁸Biznesni to'xtatish yangi er uchastkasini olish va yangi tijorat inshootini loyihalash/qurilish vaqtini o'z ichiga oladi.

Buzilish joylari va qurilish lagerlari bilan bog'liq ta'sir

77. **Vaqtinchalik ta'sirlar:** Vaqtinchalik kirish qurilish kompaniyasi tomonidan o'rnatiladi. Biroq, yerdan lager uchun yoki vaqtinchalik tasarruf etish maydoni sifatida foydalanish natijasida yuzaga keladigan vaqtinchalik ta'sir bo'lsa, Pudratchi va er egalari o'rtasidagi xususiy shartnomalar bilan tartibga solinadi va tegishli ravishda xabar qilinadi.
78. **Doimiy ta'sirlar:** Yo'lning mavjud qismlari buzilganidan keyin qolgan yaroqsiz materiallar yoki qoldiqlarni doimiy ravishda utilizatsiya qilish uchun yerdan foydalanish natijasida yuzaga keladigan har qanday doimiy ta'sir YTPda belgilangan qoidalarga muvofiq etarli darajada qoplanadi. Bundan tashqari, agar mavjud bo'lsa, pichan va yaylovlar yo'qolishi uchun yashash uchun etarli yordam baholanadi va amalga oshirish jarayonida taqdim etiladi. Bunday holatlar AIIB ESF 2022 ga muvofiq loyiha hisoboti talablariga muvofiq tegishli tarzda xabar qilinishi kerak.

5.5. Eskrov hisoblari

79. Agar YTPni amalga oshirish jarayonida biron bir AP yo'qolgan, yo'qolgan yoki vafot etgan bo'lsa, kompensatsiya berish qonuniy protseduralar tufayli kechiktirilsa yoki boshqa qonuniy sabablarga ko'ra AP tomonidan olinmasa, naqd kompensatsiya miqdori AYA ruxsati bo'yicha maxsus hisob raqamiga o'tkaziladi.

5.6. Bank kreditlari va garovga qo'yilgan loyihaga ta'sir ko'rsatadigan aktivlari bo'lgan APlar

80. Loyihadan ta'sirlangan aktivlardan garov sifatida foydalangan holda moliyaviy majburiyatlarga yoki bank kreditlariga ega bo'lgan APlarga tanlash imkoniyati beriladi:
- AYA kompensatsiya miqdorini ipoteka kreditini qoplash uchun to'g'ridan-to'g'ri bankka o'tkazadi, qolgan summa esa APga o'tkaziladi; yoki
 - AYA kompensatsiya miqdorini maxsus hisob raqamiga (ya'ni eskrov hisobvarag'iga) APlar bank krediti bo'yicha hisob-kitob qilgunga qadar qo'yadi va shundan keyingina naqd pul APning shaxsiy hisob raqamiga o'tkaziladi.

5.7. Rasmiy to'lovlar va soliqqa tortish

81. Ushbu holatlarning hech birida APlar tasdiqlangan RAP bo'yicha berilgan naqd pul kompensatsiyasini qabul qilish natijasida yuzaga kelgan soliqlar, ro'yxatga olish yoki tranzaksiya yig'implari uchun javobgar bo'lmaydi. Bunday barcha xarajatlar va to'lovlar IA tomonidan qoplanadi.
82. Bundan tashqari, bank xizmatlari uchun to'lovlarni qoplash uchun to'lovlar APlar tomonidan banklarda olinadigan naqd pul kompensatsiyasi miqdoriga kiritiladi.

6. INSTITUTSIONAL TUZILMALAR

6.1. General

83. AYAda er olish va ko'chirish (LA) bo'yicha umumiy faoliyat uchun mas'ul bo'lgan Loyiha boshqaruvi idorasi (PMO) yaratilgan. PMO qo'riqlash bo'yicha maxsus mutaxassis mavjud bo'lib, u ham himoya qilish bo'yicha tajribaga ega va yer olish va majburiy ko'chirish bilan bog'liq barcha tadbirlar O'zbekiston qonunchiligiga hamda AIIB ESF 2022 siyosatiga, xususan, ESS 1 va ESS2ga muvofiq bajarilishi va amalga oshirilishini ta'minlash uchun javobgar bo'ladi.
84. PMOdagi ES mutaxassisi qurilish ishlari boshlanishidan oldin har bir ob'ektga xos RAP pudratchilar tomonidan tayyorlanishini va AYA va PMO tomonidan amalga oshirilishini ta'minlaydi. Yana bir qancha boshqa davlat idoralari tuman darajasida LAR faoliyatini kuzatish uchun mas'uldirlar, masalan (i) Viloyatlar/tuman hokimliklari (hokimlik) va (ii) Goskomgeodezkadastr (Yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastri davlat qo'mitasi).

6.2. Ijrochi agentlik

AYA va uning Loyiha boshqaruvi idorasi

85. AYA, chunki IA zarur xodimlar, shu jumladan PMO ichidagi ES mutaxassisi bilan PMO tashkil etdi. AYA shuningdek, Qurilish nazorati bo'yicha maslahatchi (CSC) tanlash uchun mas'uldir. AYA Kapital qurilish departamenti ("NOQS") va uning PMO orqali YTPni amalga oshirish uchun tegishli byudjet ta'minotini tasdiqlash uchun mas'ul bo'ladi va LAR faoliyati bo'yicha tegishli davlat idoralari bilan muvofiqlashtirishga yordam beradi. AYA va uning PMO hukumat tomonidan YTPning ma'qullanishi, AIIBdan RAPning ma'qullanishi uchun javobgar bo'ladi va hokimliklarning yaqindan kelishilgan holda fuqarolik qurilishi boshlanishidan oldin APlarga kompensatsiyalarni to'liq to'lash shartlariga rioya etilishini ta'minlaydi. AYA (PMO) mahalliy hokimiyat organlari va boshqa manfaatdor tomonlar bilan RAPni amalga oshirish va monitoring qilish nuqtai nazaridan tizimli muvofiqlashtirishni amalga oshiradi.

PMO bo'yicha ES mutaxassisi

86. PMOning ES bo'yicha mutaxassisi RAP, SDDR va ijtimoiy monitoring rejasiga rioya qilinishini ta'minlaydi va PMOga texnik yordam ko'rsatadi. Mutaxassis ijtimoiy masalalar bo'yicha tegishli davlat organlari bilan muvofiqlashadi, AIIBga taqdim etiladigan ijtimoiy monitoring hisobotlarini tayyorlaydi va loyihalash, joylashish va hokazolar o'zgarishi natijasida kutilmagan ijtimoiy va majburiy ko'chirish ta'siri bo'lsa, tuzatuvchi harakatlar rejasini va tuzatuvchi harakatlar rejasiga har qanday yangilanishlar/qayta ko'rib chiqishlar loyihasini ishlab chiqadi. sotib olish va qayta joylashtirish. PMO xavfsizlik choralari bo'yicha mutaxassisning o'ziga xos vazifalari va majburiyatlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:
- Umumiy rejalashtirish, muvofiqlashtirish va ijtimoiy kafolatlar va ko'chirish tadbirlarini amalga oshirish, shu jumladan ertalari sotib olish uchun javobgardir.
 - PMOdagi barcha ijtimoiy masalalarda umumiy muvofiqlashtirish va loyiha tarkibiy qismlari Hukumat va AIIB ijtimoiy himoya siyosatiga muvofiqligini ta'minlash.
 - AIIB sharhlari yakuniy hujjatlarga kiritilganligiga ishonch hosil qiling.
 - SDDR, RAPni tasdiqlash va AIIBdan ruxsat olish.
 - Adekvat maslahatlashuvlar orqali SDDR, RAP va RAP bo'yicha ma'lumotni ta'sirlangan shaxslarga tarqatish.

- Amalga oshirishni ta'minlash RAP hukumat va AIB siyosatiga mos keladi.
- Mahalliy ma'muriyat (hokimlik), viloyat va tuman darajasidagi DSQJTK kabi tarmoq idoralari bilan muvofiqlashtirish, baholash qo'mitalari va mustaqil baholash firmasi tomonidan baholash va kompensatsiya paketlarini yakunlash.
- RAPga muvofiq kompensatsiyalarni to'lash uchun mablag'larni o'tkazishga ko'maklashish bo'yicha hokimlik ma'muriyati bilan kelishish.
- Vaqtinchalik yo'qolgan va er sotib olingan taqdirda erni loyihadan oldingi holatga keltirish uchun pudratchi bilan kelishish.
- AYA-ni qo'llab-quvvatlang uchun RPni yangilash va joriy etish uchun zarur byudjet mablag'larini oldindan tayyorlab qo'yish.
- Shikoyatni o'z vaqtida ko'rib chiqish va har bir shikoyat bo'yicha yozuvlarni yuritish uchun javobgar.
- RAPni amalga oshirish monitoringi, shu jumladan AIBga faol va aniq hisobot berish.
- AIBdan fuqarolik qurilishi bilan shug'ullanish uchun ruxsat so'rash, bu erda APlarga kompensatsiya va yordam ko'rsatiladi va RAPning bajarilishi to'g'risidagi hisobot taqdim etilgandan so'ng (zarurat bo'yicha bo'limlar bo'yicha).
- AIBga yarim yillik monitoring hisobotlarini taqdim etish.
- PMO rahbarligida va yaqin maslahatlashuvlar ostida YTP tomonidan belgilangan monitoring ko'rsatkichlariga muvofiq har bir loyiha komponenti bo'yicha YTP amalga oshirilishining kunlik monitoringini o'tkazing va YTPni amalga oshirish Muvofiqligi to'g'risidagi hisobotlarni tayyorlang.
- SDDR va boshqa loyiha bilan bog'liq ijtimoiy himoya masalalarini monitoring qilishda PMOga yordam berish va PMO tomonidan ko'rib chiqish va kerak bo'lganda harakat qilish uchun tuzatish choralari/harakatlarini tavsiya qilish.

Loyihani boshqarish va nazorat qilish bo'yicha maslahatchi (CSC)

87. Xalqaro konsalting firmasi AYA tomonidan loyihani boshqarish va amalga oshirishda hamda loyihani amalga oshirish rejasiga, kredit shartnomasiga va loyiha kelishuviga (shartlariga) muvofiqligini ta'minlash, shu jumladan ijtimoiy va atrof-muhit muhofazasi va ijtimoiy/gender rivojlanish jihatlariga rioya etilishini nazorat qilish va monitoring qilishda yordam berish uchun Loyihani boshqarish va nazorat qilish bo'yicha maslahatchi (CSC) sifatida jalb qilinadi.
88. CSC xizmatlari ko'lami har ikki mintaq uchun ijtimoiy va ko'chirish bo'yicha mutaxassislarni jalb qilgan holda kengaytirilgan bo'lib, ular loyihani boshqarish va amalga oshirishda PMOga umumiy yordam ko'rsatadilar va loyihani amalga oshirish rejasini, kredit shartnomasi va loyiha kelishuvi(lar)ga ijtimoiy kafolatlar va ko'chirish nuqtai nazaridan rioya etilishini ta'minlashda, xususan, RAP va monitoringni amalga oshirishda, shu jumladan RAP va monitoring hisobotini tayyorlashda. va loyiha doirasidagi boshqa talab qilinadigan taraqqiyot hisobotlari. Topshiriqni amalga oshirish jarayonida IRS va NRS bir-biri bilan, shuningdek, PMOning ES bo'yicha mutaxassisi bilan yaqindan hamkorlik qiladi, xususan:
 - (i) Hududga oid RAPlarni amalga oshirishga ko'maklashish, xususan - qurilish boshlanishidan oldin YTPda ko'rsatilgan yakuniy kompensatsiya va daromadlarni tiklash choralari muvofiq jabrlanganlarga kompensatsiya to'lash va boshqa amaliy tadbirlar;
 - (ii) PMO rahbarligida va yaqin maslahatlashuvlar ostida, YTPda belgilangan monitoring ko'rsatkichlariga muvofiq har bir loyiha komponenti bo'yicha YTP amalga oshirilishining kunlik monitoringini o'tkazing va YTPni amalga oshirish Muvofiqligi to'g'risidagi hisobotlarni kelgusida tayyorlang;
 - (iii) PMO rahbarligida va yaqin maslahatlashuvlar ostida, loyiha dizaynlari o'zgargan taqdirda, har bir loyiha komponenti uchun RAPlarni yangilang (va/yoki AIB talabiga binoan Tuzatish Harakat Rejalari (CAP) tayyorlang);

- (iv) Yordam bering Loyiha bilan bog'liq ob'ektlar va ular bilan bog'liq ijtimoiy himoya masalalari bo'yicha RAP monitoringida PMO va zarurat tug'ilganda PMO harakatlari uchun tuzatish choralari/harakatlarini tavsiya etish;
- (v) PMO rahbarligida va yaqin maslahatlashuvlar ostida, har bir loyiha komponenti, shu jumladan tegishli ob'ektlar uchun barcha ijtimoiy himoyalar/ko'chirish bilan bog'liq taraqqiyot va muammolarni ko'rsatgan holda yarim yillik ijtimoiy monitoring hisobotlarini tayyorlang.

6.3. Boshqa tegishli davlat idoralari

89. Loyihani amalga oshirish bilan viloyat va tuman Yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastri davlat qo'mitasi (YDQDQM) shug'ullanadi. Bu viloyat va tuman darajasidagi doimiy komissiya. Biroq, u amalga oshirish davomida kuchaytirilgan rol o'ynaydi. U quyidagilar uchun javobgardir:
- a. yerdan foydalanuvchilarning yer yo'qotishlari va qishloq xo'jaligi mahsuloti yo'qotishlarini aniqlash;
 - b. tuproqning unumdor qatlamini olib tashlash va vaqtincha saqlashni o'z ichiga olgan holda, erni qayta tiklash darajasi va maydonini aniqlash;
 - c. inshootlar atrofidagi himoya sanitariya va suvni muhofaza qilish zonalariga bo'lgan ehtiyojni aniqlash;
 - d. yerga teng qiymatdagi yer uchastkalarini berish bo'yicha takliflar tayyorlash;
 - e. foydalanilmayotgan yerlarni o'zlashtirish yo'li bilan hozirda foydalanilayotgan yerlarni olishning muqobil variantlarini o'rganish;
 - f. ma'qullash Amalga oshirish to'g'risidagi qonun va unga ilova qilingan reja.

Tuman (hokimlik)

90. Tuman (hokimlik) YTPni ko'rib chiqish va amalga oshirishda yaqindan ishtirok etadi, u yer olish komissiyasi va tuman baholash komissiyalarini tuzadi. Ular quyidagi ishlarni amalga oshiradigan erlarni sotib olish va ko'chirish bo'yicha tuman qo'mitasini (DLARC) tuzadilar:
- Loyiha ta'sir ko'rsatadigan inshootlar va inshootlarning joylashuvini belgilang;
 - Qurilish uchun er tanlash;
 - yer uchastkasidan foydalanish huquqini beruvchi qarorni tasdiqlaydi;
 - AH uchun kompensatsiya to'lovi.
91. Fermer va dehqon kengashlari va mahalla hokimiyatlari jabrlangan uy xo'jaliklarining huquq va manfaatlarini ta'minlash bo'yicha ko'chirish tadbirlariga jalb qilinadi hamda mahalliy mahallalar va fermerlar uyushmalari bilan yaqindan muvofiqlashtirishni talab qiluvchi YTPni amalga oshirish muvofiqlashtiriladi va AYAg quyidagi tarzda yordam beradi:
- RAP bilan bog'liq ma'lumotlarni tarqatish;
 - RAPda belgilangan zarar ko'rgan uy xo'jaliklariga kompensatsiyalarning o'z vaqtida to'lanishini tekshirish;
 - APning shikoyatlari bo'yicha erta ogohlantirishlarni olish;
 - Zarar ko'rgan uy xo'jaliklari tomonidan sodir bo'ladigan har qanday kutilmagan ta'sirlar haqida ma'lumot olish.

Maslahatchilar

92. LAR vazifalariga har xil turdagi maslahatchilar jalb qilinadi:

1. **Qurilish pudratchilari:** Bularga xalqaro va mahalliy LAR salohiyati hamda dala tadqiqotlarini o'tkazish va batafsil muhandislik loyihasi asosida birinchi

tranzhning SDDR yoki/va RAPlarini tayyorlash uchun zarur tadqiqot guruhlarini kiradi.

2. **Nazorat bo'yicha maslahatchilar:** Bular ikkala mintaq uchun LAR salohiyatini va zarur tadqiqot guruhlarini o'z ichiga oladi va Loyihaning umumiy nazoratida yordam beradi va nazorat qiladi. Qurilish bosqichida ijtimoiy himoya masalalari va shikoyatlarni nazorat qiladi, yarim yillik va yillik hisobotlarni tayyorlaydi.
3. **Mustaqil aktivlarni baholovchilar:** Bular ta'sirlangan aktivlarni baholashni amalga oshirish uchun Pudratchilar tomonidan yollanadigan akkreditatsiyalangan xususiy firmalar bo'ladi.

Mustaqil baholash firmalari: Shaxsiy, litsenziyaga ega Mustaqil baholash firmasi baholash faoliyatini amalga oshirish bilan shug'ullanadi. Tanlangan firma ushbu loyiha uchun ta'sirlangan tuzilmalar va daraxtlarni baholash bilan shug'ullangan. Mustaqil baholash kompaniyasi uchun batafsil ToR yakuniy dizayn mavjud bo'lgandan va dastlabki DMS ma'lumotlari to'plangan va tahlil qilingandan keyin ishlab chiqiladi.

176. LAR faoliyati bilan bog'liq turli institutlarning roli va mas'uliyati quyidagi jadvalda keltirilgan.

Jadval3 Institutsional rol va mas'uliyat

Faoliyat	Mas'ul agentlik
Har bir kichik loyiha uchun SDDRlarni tayyorlash	Pudratchi
A. Batafsil loyihalash va RAPni tayyorlash	
AP va boshqa manfaatdor tomonlar bilan munozaralar/uchrashuvlar/maslahatlar o'tkazish	AYA (PMO), AIIB, tuman hokimligi, Fermer va dehqon kengashlari tomonidan yollangan kontraktorning ijtimoiy va ko'chirish masalalari bo'yicha maslahatchilari Mahalla hokimiyati
Oshkora qilish ning final huquqlar vareabilitatsiya paketlari	AYA (PMO), tuman hokimliklari
Yakuniy saytga xos RAPni tasdiqlash	AYA, AIIB
B. RAPni amalga oshirish bosqichi	
To'lov ning kompensatsiya vayordam	Tuman hokimliklari, AYA (PMO)
Erni egallab olish	AYA tuman hokimligi yordamida

Faoliyat	Mas'ul agentlik
Tavsiya etilgan reabilitatsiya tadbirlarini amalga oshirish	AYA (PMO)
Shikoyatlarni bartaraf etish	AYA (PMO) Himoya bo'yicha mutaxassis, pudratchi, XKM, tuman hokimliklari orqali
Monitoring va hisobot	AYA (PMO) himoya choralari bo'yicha mutaxassis, kontaktor, CSC orqali
C. Yakunlash bosqichi	
Pudratchi tomonidan yo'l va boshqa qurilish maydonchalari bo'ylab erni tiklash	AYA /CSC pudratchi ko'rsatilgan me'yorlarga rioya qilishini ta'minlaydi
Qurilish jarayonida buzilgan bo'lsa, yaqinlashish yo'llarini va kirishni tiklash	AYA /CSC pudratchi ko'rsatilgan me'yorlarga rioya qilishini ta'minlaydi
Har qanday masala bo'yicha mahalliy aholi bilan maslahatlashish	AYA (PMO), CSC

qo'shimcha shikoyat	
---------------------	--

7. RAPNI TAYYORLASH VA AMALGA OSHIRISH STRATEGIYASI BOBI

7.1. RAP maqsadlari

177. Yer va mulkni sotib olish bo'yicha YTPning asosiy maqsadi jismoniy yoki iqtisodiy ko'chishning oldini olish va uni oldini olishning iloji bo'lmaganda tovon to'lash va zararni yumshatish choralarini rejalashtirish va amalga oshirish uchun APlarga adolatli kompensatsiya va ularning turmush darajasi va turmush sharoitlarini yaxshilash yoki hech bo'lmaganda loyihagacha bo'lgan darajaga qaytarish uchun oqilona yordam berishni ta'minlash kerak.
178. Loyiha doirasida tayyorlangan RAPlar quyidagi tamoyillarga asoslanishi kerak:
- a. Majburiy ko'chirishning oldini olish yoki hech bo'lmaganda minimallashtirish;
 - b. Kompensatsiya APning loyihadan oldingi turmush darajasini ta'minlashi kerak;
 - c. APlar to'liq ma'lumotga ega bo'lishlari va kompensatsiya variantlari bo'yicha maslahat olishlari kerak;
 - d. APlarning ijtimoiy-madaniy institutlarini imkon qadar qo'llab-quvvatlash kerak;
 - e. Kompensatsiya ayollar va erkaklar teng hisobga olingan holda amalga oshiriladi;
 - f. Rasmiy qonuniy er uchastkasining yo'qligi kompensatsiyaga to'sqinlik qilmasligi kerak;
 - g. Xotin-qizlar va aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj boshqa qatlamlari boshliq oilalarga alohida e'tibor qaratish, ularning turmush darajasini oshirishga ko'maklashish uchun tegishli yordam ko'rsatish;
 - h. Yer sotib olishva ko'chirish loyiha qismi sifatida o'ylab topilishi va amalga oshirilishi kerak va kompensatsiya uchun to'liq xarajatlar loyiha xarajatlari va foydalariga kiritilishi kerak va
 - i. Kompensatsiya/reabilitatsiya yordami qurilish ishlari boshlanishidan oldin, ya'ni ta'sir sodir bo'lishidan oldin to'lanadi.
179. Shu bilan RPF qo'llanilishi uchun quyidagi tartiblarni qabul qiladi:
- a. Iloji bo'lsa, odamlarning jismoniy ko'chirilishini minimallashtirish uchun turar-joylardan qochish uchun kichik loyihani loyihalash va qurish va xususiy yoki jamoat mulki bo'lgan unumdor yerlarni sotib olishni minimallashtiradigan tekisliklarni tanlash;
 - b. Qo'shni hududlarda erdan foydalanishga cheklovlar qo'yish zaruratini minimallashtiradigan dizayn standartlarini qabul qilish;
 - c. (i) qurilish vaqtida er/aktivlarning vaqtincha yo'qolishi uchun kompensatsiyani aniqlash uchun ushbu RPFning Huquqlar matritsasida aniqlangan ob'ektga xos RAPlar uchun adolatli va shaffof tartiblarni ishlab chiqish; (ii) yer va mulklarni doimiy ravishda sotib olish; va (iii) koridorga tutash hududlarga nisbatan qo'llanilishi mumkin bo'lgan erlardan foydalanish bo'yicha cheklovlar;
 - d. Sotib olisher (yoki erdan foydalanish huquqi) kelishilgan shartnomalar orqali va faqat oxirgi chora sifatida taniqli domenning kuchidan foydalangan holda;
 - e. Qurilish tugallangandan so'ng, er egalari/foydalanuvchilarga loyihadan oldingi faoliyatini davom ettirishga imkon berish uchun vaqtinchalik buzilish holatlarida erni iloji boricha asl holatiga qaytarish;
 - f. Ta'sir qilingan odamlar va jamoalarni loyiha, erni sotib olish va kompensatsiya qilish jarayoni, ularning tegishli huquqlari va ularni qoplash usullari haqida to'liq xabardor bo'ling.
 - g. AP xodimlarining shikoyatlari o'z vaqtida, adekvat tarzda ko'rib chiqilishini va ushbu RPFda bayon etilgan tamoyillarga muvofiq echimlardan foydalanishni ta'minlash;
 - h. Barcha APlar, er va mulklarga bo'lgan qonuniy huquqlari maqomidan qat'i nazar, Huquqlar matritsasida bayon etilgan tamoyillarga muvofiq, ularga o'zlarining yashash vositalari va Loyihadan oldin mavjud bo'lgan turmush darajasini

yaxshilash yoki hech bo'lmaganda tiklash bo'yicha sa'y-harakatlarida yordam berish uchun har xil turdagi yordam oladilar.

180. Noqonuniy ravishda yer egallab olganlar yerdan mahrum bo'lganliklari uchun kompensatsiya to'lanmaydilar, balki boshqa mol-mulkklarini yo'qotganliklari va daromadlarini yo'qotganliklari uchun kompensatsiya oladilar, shu sababli ularga o'z turmush sharoitlarini yaxshilash yoki hech bo'lmaganda tiklash borasidagi sa'y-harakatlarida yordam ko'rsatiladi. Batafsil amalga oshirilishi lozim bo'lgan chora-tadbirlar va bunday holatlar aholini ko'chirish bo'yicha harakatlar rejasi ishlab chiqilganda amalga oshiriladigan aholini ro'yxatga olish va ijtimoiy-iqtisodiy so'rovlar orqali aniqlanadi.
181. APlar loyihani amalga oshirish jadvali to'g'risida xabardor qilinadi va yer olish va aktivlarning yo'qolishi yoki shikastlanishi tamoyillari bo'yicha xabardor qilinadi va maslahatlanadi.
182. Tik turgan ekinlar, daraxtlar, to'siqlar va kiosklar kabi aktivlarga etkazilgan zararlar va daromadlarni yo'qotish, shu jumladan hosilni yo'qotish minimallashtiriladi va agar muqarrar bo'lsa, ushbu RPFda taqdim etilgan Huquqlar matritsasiga muvofiq mulkchilikning huquqiy maqomidan qat'i nazar, qoplanadi va DMS va barcha tegishli so'rovlar natijalariga muvofiq har bir ob'ektga oid RAPda ko'rsatiladi. Shuningdek, pudratchi sotib olinmagan aktivlarga mulkning tasodifiy zararini tuzatish uchun javobgardir.
183. Ko'chirish bo'yicha Harakatlar rejasi (RAP) ushbu RKF va amaldagi xalqaro standartlar hamda O'zbekiston qonunchiligiga muvofiq ishlab chiqiladi. Yuqorida muhokama qilinganidek, AIIB ESF 2022 va mamlakat qonunchiligi o'rtasida bo'shliqlar mavjud bo'lib, Loyiha uchun zarur bo'lgan er sotib olish tartibi bo'yicha amaliyot ushbu RPFga muvofiq ishlab chiqilgan saytga xos YTPda bayon etilgan tamoyillar va tartiblarga muvofiq amalga oshiriladi.
184. Muayyan ob'ektga oid RAPlarni tayyorlashda zarur bo'lgan ijtimoiy ta'sirni baholash so'rovlari aholini ro'yxatga olish, yo'qotishlar inventarizatsiyasi (IOL) va batafsil o'lchov tadqiqoti (DMS) 19 asosida amalga oshirilishi kerak. Aholini ro'yxatga olish, SES, ta'sirlangan aktivlarni inventarizatsiya qilishning umumiy natijalari yakuniy RAPda taqdim etilishi kerak.
185. Aholini ro'yxatga olish 100% joylashgan APlarni qamrab oladi. Excel elektron jadvali formatidagi batafsil byudjet jadvali APlar sonini, yer maydonini, ta'sirlangan aktivlarni, yo'qolgan daromadlarni, jiddiy ta'sir holatlarini, jiddiy ta'sir, zaiflik, ko'chirish xarajatlari va boshqalar uchun bir martalik nafaqa olish huquqiga ega bo'lgan APlarni aks ettirishi kerak.
186. YTPni tayyorlash jarayonida er olish va ko'chirish ayollarga noqulaylik tug'dirmasligini ta'minlash uchun loyiha ta'sir ko'rsatgan ayollar va ozchiliklarning ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlari, ehtiyojlari va ustuvorliklari tegishli tarzda hal qilinishini ta'minlash kerak. Shuning uchun aholini ro'yxatga olish va ijtimoiy-iqtisodiy so'rov davomida to'plangan ma'lumotlar jinsi, yosh guruhlari, etnik kelib chiqishi va diniy e'tiqodlari bo'yicha ajratilishi kerak.
187. Har bir ob'ektga oid RAPda YTPni amalga oshirish byudjeti bo'lishi va mablag'lar qayerdan kelishini aniqlashi kerak. RAPni amalga oshirish jadvali qurilish ishlarini xarid qilish bilan bog'liq bo'lishi kerak. Barcha mavjud APlarga kompensatsiya to'lanmaguncha qurilish ishlari boshlanmaydi. Kompensatsiya almashtirish narxiga qarab belgilanadi

¹⁹IOL yoki DMS mavjud dizayn darajasiga bog'liq. IOL odatda dastlabki loyiha asosida amalga oshiriladi, DMS esa odatda batafsil loyihalash va erga ta'sir darajasini chegaralash asosida amalga oshiriladi. IOL asosida tayyorlangan har qanday rejalar DMSni yakunlash orqali batafsil dizayndan keyin yangilanadi.

joriy bozor stavkalari bo'yicha va ushbu RPFda tavsiflangan baholash metodologiyasi so'rovlar davomida aniqlangan har bir yo'qotish turi bo'yicha baholash metodologiyasi va birlik stavkalarini kiritish uchun qo'llanma sifatida foydalaniladi va har bir taklif etilayotgan kichik loyiha uchun maxsus RAPni tayyorlanadi. Agar kerak bo'lsa, bo'limma-bo'limni amalga oshirish yondashuvi qo'llanilishi mumkin va RAP tomonidan asoslanishi va aniq belgilanishi kerak.

188. Ma'lumotlarni tekshirish natijasida qonuniylashtirish va (yoki) kadastrni tuzatish holatlari aniqlanib, zarur byudjet bilan birga RAPni amalga oshirish rejasiga kiritiladi. Tegishli ro'yxatdan o'tmagan yoki egalik huquqiga ega bo'lmagan, lekin yo'qotilgan er uchastkalarida qonuniy yashovchi bo'lgan APLar qonuniylashtiriladi va yer yozuvlarida ro'yxatga olinadi. Keyinchalik ular munosib AP sifatida to'liq kompensatsiya oladilar.
189. AYA vakolatli organni yoki boshqa uchinchi tomonni (masalan, muqobil litsenziyalangan baholovchini) namunaviy tekshirish va baholash sifatini tekshirishni ta'minlash va baholashda tizimli bo'shliqlar yo'qligi va mustaqil litsenziyalangan baholovchi tomonidan tayyorlangan baholash hisobotiga muvofiq belgilanadigan kompensatsiya birligi stavkalarining aniq va oqilona bo'lishini ta'minlash to'g'risida qaror qabul qilishi mumkin.

7.2. RAPni tayyorlash va amalga oshirish jadvali

190. Har bir ob'ektga xos RAPga kiritilishi kerak bo'lgan RAPni amalga oshirish jadvalining namunasi quyidagi jadvalda tasvirlangan. Vazifalar va amalga oshirish muddatlari har bir loyihani amalga oshirish bosqichlarining murakkabligi va ish hajmiga qarab belgilanadi. RAPni tayyorlash va amalga oshirish bosqichlari quyidagi jadvalda jamlangan.

Jadval4RAPni amalga oshirish jadvali namunasi

Harakat	Mas'uliyat	Bosqich
Har bir kichik loyihani ko'chirish ta'sirini tekshirish va har bir loyiha uchun SSDRni tayyorlash	Pudratchi / PMO	Qurilish ishlari boshlanishidan oldin Qurilish pudratchisi shartnomasining boshlanishi bilan
GRMni o'rnatish va tegishli kichik loyihaning har bir joyida GRCni xabardor qiling	Pudratchi / PMO	Dastlabki bosqichda
RPlarni tayyorlash - potentsial PAP va boshqa manfaatdor tomonlar bilan maslahatlashuvlar - aholini ro'yxatga olish va inventarizatsiya - ijtimoiy-iqtisodiy so'rov - zaif va ko'p zarar ko'rgan uy xo'jaliklarini aniqlash - turmush vositalariga ta'sirini baholash - er va boshqa mulklarni almashtirish qiymati bo'yicha baholash ATQning har bir toifasi uchun kompensatsiyani belgilash	Pudratchi / PMO	Davomiyligi ko'chirish ta'sirining tabiati va ko'lamiga bog'liq
RPni PMO tomonidan tasdiqlash va uni AIIB muvofiqligini tekshirish va rasmiylashtirish uchun taqdim etish	Pudratchi / PMO	
RPni oshkor qilish (jumladan, ommaviy maslahat yig'ilishi).	PMO/AIIB	PMO va AIIB tomonidan tasdiqlanganidan keyin
RPni amalga oshirish	Pudratchi / PMO	Qurilish ishlari boshlanishidan oldin

▪ ATQni tasdiqlash va agar mavjud bo'lsa, tegishli loyihaning qayta joylashtirish ta'siri ▪ kompensatsiya miqdorini yakunlash ▪ kompensatsiya va yordam berishning standart operatsion tartiblarini ishlab chiqish ▪ to'lovlar uchun to'liq hujjatlar ▪ kompensatsiya va yordam to'lash ▪ shikoyatlarni ko'rib chiqish ▪ PAP va asosiy manfaatdor tomonlar bilan doimiy muvofiqlashtirish va aloqa		
hujjatlar va hisobot		
PA va boshqa manfaatdor tomonlar bilan maslahatlashish	Pudratchi / PMO	Loyihaning butun muddati davomida
RPni amalga oshirish va hisobot berishning ichki monitoringi	Pudratchi / PMO	RPni amalga oshirish jarayonida
Shikoyatlarni ko'rib chiqish (davom etilmoqda)	Pudratchi / PMO	Ko'chirishni rejalashtirish va amalga oshirishning barcha bosqichlarida
Saytni egallab olish	PMO/AYA	Huquqlar bo'yicha to'lovlar tugagandan so'ng
RPni yakunlash hisoboti	Pudratchi / PMO	RP amalga oshirilgandan keyin ikki oy ichida.

8. JAMOATCHILIK BILAN MASLAHATLASHISH, ISHTIROK ETISH VA HUJJATLARNI OSHKOR QILISH

8.1. Umumiy ko'rinish

191. AIB ESF 2022 siyosatlariga rioya qilgan holda, AYA ushbu RPF va tayyorlanayotganda har bir sayt uchun maxsus RAP rus tiliga tarjima qilinishini va mahalliy davlat organlariga tarqatilishini ta'minlaydi. Bundan tashqari, AYA Public Information Booklet (PIB), ya'ni yakuniy RPFning qisqartirilgan versiyasini tushunarli tilda tayyorlaydi.¹⁴ va AP uchun format. Ommaviy axborot kitobchasi ingliz va o'zbek tillarida tayyorlanadi va loyiha saytida ommaga e'lon qilinishi uchun barcha AP va mahalliy hokimiyat organlariga taqdim etiladi. Mahalliy hukumat vakillari "Ommaviy axborot" kitobchasini mahalliy aholiga, shu jumladan loyiha ta'sir doirasidagi potentsial ta'sir ko'rsatuvchi hamjamiyatlarga ko'rib chiqish, izohlar va ma'lumotlarni oshkor qilish davrida taqdim etish uchun ochiq qilishlari uchun javobgardir. Barcha mulohazalar va takliflar LAR guruhi orqali yig'iladi va maslahatchi, AYA va AIBga taqdim etiladi va agar kerak bo'lsa, hujjatning yakuniy versiyasida (RPF va RAP) aks ettiriladi.
192. RAPni tayyorlash va amalga oshirish jarayonida ishtirok etuvchi barcha davlat organlari loyiha haqida xabardor qilinadi va ulardan ta'sirlangan aktivlarni inventarizatsiya qilish va APlarni ro'yxatga olishda yordam so'raladi. Bundan tashqari, YTP yakunlash va uni taqdim etishdan oldin, APlar aholini ro'yxatga olish va ta'sirlarni inventarizatsiya qilish natijalari to'g'risida to'liq ma'lumotga ega bo'ladilar va ularning kompensatsiya va/yoki ko'chirish bo'yicha boshqa yordam bo'yicha afzalliklari e'tiborga olinadi. AP va boshqa manfaatdor tomonlarning faol ishtirokini ta'minlovchi jarayonlar va mexanizmlar YTPda batafsil bayon qilinadi, ular sana, ishtirokchilar ro'yxati va maslahat uchrashuvlari bayonnomalarini ham o'z ichiga oladi.

8.2. Jamoatchilik axboroti va konsultatsiyaning maqsadlari

193. Axborotni AP va tegishli agentliklarga tarqatish RAPni tayyorlash va amalga oshirishning muhim qismidir. AP bilan maslahatlashish va ularning faol ishtirokini ta'minlash mumkin bo'lgan nizolarni kamaytiradi va loyihani kechiktirish xavfini kamaytiradi. Rejalashtirish va qarorlar qabul qilish jarayonlariga mahalliy hokimiyat organlari, shuningdek, AP vakillari jalb etilishini ta'minlash uchun AYA va Maslahatchi loyihani amalga oshirishning butun jarayoni davomida tegishli ravishda mintaq va munitsipalitet hokimiyati va NNT bilan muloqotni davom ettiradi:
- a. Taklif etilayotgan kichik loyiha komponentlari va RAP faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlarni AP bilan to'liq almashish (shu jumladan, kerak bo'lganda dizayn variantlarini oshkor qilish);
 - b. APning ehtiyojlari va ustuvorliklari to'g'risida ma'lumot olish, shuningdek ularning taklif etilayotgan siyosat va tadbirlarga munosabati haqida ma'lumot olish;
 - c. APlarning daromadlari va turmush darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan qarorlar to'g'risida to'liq ma'lumotga ega bo'lishlari va ular faoliyatida ishtirok etish va ularga bevosita ta'sir ko'rsatadigan masalalar bo'yicha qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega bo'lishlari (jumladan, tugatish sanasini e'lon qilish);

¹⁴Muayyan loyiha hududida aholini ro'yxatga olish va SES davomida aniqlangan ehtiyojlarga muvofiq rus va o'zbek tillari.

- d. APlarga mahalliy hokimiyatlar/AYAning loyiha mas'ul shaxslarining aloqa ma'lumotlari beriladi, bu ularning so'rovlariga o'z vaqtida yetarlicha javob beradi;
- e. Ko'chirishni rejalashtirish va amalga oshirish uchun zarur bo'lgan tadbirlarda AP va jamoalarning hamkorligi va ishtirokini ta'minlash;
- f. Er olish va ko'chirish bilan bog'liq barcha tadbirlarda shaffoflik.

8.3. RPFni tayyorlash jarayonida o'tkazilgan maslahat uchrashuvlari

194. 2024-yil 18-24-sentyabr kunlari RPFni tayyorlash jarayonida Maslahatchi loyiha ta'sir zonasida joylashgan tumanlarda 11 ta jamoatchilik maslahati va fokus-guruh muhokamasini o'tkazdi. Ikkita ijtimoiy himoya bo'yicha mutaxassis va gender mutaxassisi¹⁵Maslahatchi alohida jamoatchilik maslahatlarini o'tkazdi va taklif qilingan loyiha amalga oshiriladigan barcha mahallalarni qamrab oldi. Ommaviy maslahatlashuvlarda jami 120 nafar ishtirokchi, 56 nafar erkak va 64 nafar ayol ishtirok etdi. Jamoatchilik maslahat yig'ilishlari bayonnomalari, savol-javoblar natijalari, ishtirokchilar ro'yxati va fotomateriallar SEP ilovalarida alohida keltirilgan.
195. Ijtimoiy himoya va gender bo'yicha mutaxassislar loyihaning maqsadlari, foydalari va atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirlarning asosiy jihatlari va oqibatlarini yumshatish choralarini muhokama qilishdi. Ular RPF maqsadini, shuningdek, hududga oid RAPlarni tayyorlash uchun zarur bo'lgan shartlar va tadbirlarni qisqacha tasvirlab berdilar. Ular barcha rekonstruksiya tadbirlari mavjud o'tish huquqi doirasida amalga oshirilishi, yer olish va ko'chirish zaruriyatini bartaraf etishini muhokama qilishdi. Loyiha bilan bog'liq qurilish ishlari natijasida biznes doimiy va vaqtincha to'xtatilganda daraxtlar va inshootlarga mumkin bo'lgan ta'sirni, daromad va ish haqini yo'qotishni yumshatish bo'yicha kompensatsiya choralari.
196. Jamoatchilik bilan maslahatlashish kun tartibida ishtirokchilarga loyiha ta'sir ko'rsatayotgan hududda joylashgan ob'ektlarni ko'chirish bilan bog'liq tadbirlarning qisqacha tavsifi, mamlakat qonunchiligi va AIIB IR yo'riqnomalariga muvofiq belgilangan kompensatsiya to'lash huquqi va tamoyillari taqdim etildi. Ishtirokchilarga loyihaning xususiy mulkka ta'siri bo'lgan taqdirda, RAP ishlab chiqilmaguncha, oshkor qilinmaguncha va amalga oshirilgunga qadar hech qanday qurilish ishlari boshlanishi mumkin emasligi to'g'risida ma'lumot berildi, buning natijasida har bir tegishli AP AIIB tomonidan oldindan tasdiqlangan RAPga muvofiq to'liq kompensatsiya qilinadi. Mutaxassislar, shuningdek, aholi bilan loyihani amalga oshirish, shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi, yo'l infratuzilmasining yomon ahvoli bilan bog'liq ijtimoiy muammolar, aholi bandligini ta'minlash, yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash masalalarini muhokama qildi.
197. Ushbu maslahatlashuvlar va fokus-guruh uchrashuvlari davomida loyihaning hayot aylanishining istalgan bosqichida kelib tushgan shikoyatlar va shikoyatlarning muammosiz va ko'p vaqt talab qiladigan hal qilinishini ta'minlash uchun shikoyatlar, takliflar va shikoyatlarni berish uchun arizalar, takliflar va shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmini qo'llashning afzalliklari va qoidalariga alohida e'tibor qaratildi.
198. Ommaviy maslahatlashuvlar do'stona ruhda o'tdi. Ishtirokchilarga javobini eshitishni istagan har qanday savolni berish taklif qilindi. Maslahatchining ijtimoiy himoya bo'yicha mutaxassislari yig'ilishni ochish va kirish so'zi bilan chiqish uchun mahalliy hokimiyat vakillari, tegishli mahallalar raislarini taklif qildi.
199. mezbonglariJamoatchilik konsultatsiyalarida mahalliy hamjamiyatning asosiy muammolarini aniqlash va loyiha doirasidagi zaif guruhlar va ayollarni qo'llab-quvvatlash imkoniyatlarini ko'rib chiqish uchun savol-javoblar o'tkazildi. Quyidagi jadvalda o'tkazilgan ommaviy maslahatlashuvlar sanasi, vaqti, joyi va ishtirokchilarning jinsi bo'yicha ajratilgan soni ko'rsatilgan.

¹⁵Botir Mavlyanov, Rasulmetov Mamurjon, Amirqulova Dildora

Jadval 5 RPFni tayyorlash jarayonida o'tkazilgan jamoatchilik maslahatlari bo'yicha qisqacha ma'lumot

Yo'q	Sana	Vaqt	Joylashuv	Ishtirokchilar soni	Erkak	Ayol
1.	2024 yil 18 sentyabr	09:00-10:00(AM)	Tuman – Ellikqal'a mahallasi: Sarabi	8	6	2
2.	2024 yil 20 sentyabr	10:00-11:30(AM)	Tuman – Xo'jayli mahallasi: Mustaqillik	15	6	9
3.	2024 yil 20 sentyabr	14:00-15:30(PM)	Tuman – Xo'jayli mahallasi: Mustaqillik	11	0	11
4.	2024 yil 24 sentyabr	11:00-12:30(AM)	Tuman – Qorauzoq mahallasi: Berdash	10	10	0
5.	2024 yil 24 sentyabr	14:00-15:30(PM)	Tuman – Qorauzoq mahallasi: Berdash	8	0	8
6.	2024 yil 18 sentyabr	16:00-17:00(PM)	Tuman – Xiva Mahalla: Pirnaxos	18	15	3
7.	2024 yil 19 sentyabr	10:00-11:00(AM)	Tuman – Xiva mahallasi: Yaxshi yop	11	7	4
8.	2024 yil 19 sentyabr	14:00-15:00(PM)	Tuman – Xiva mahallasi: Mehnatgulee	8	0	8
9.	2024 yil 19 sentyabr	16:00-17:00(PM)	Tuman – Xiva mahallasi: Mehnatguli	10	4	6
10.	2024 yil 20 sentyabr	09:30-10:30(AM)	Tuman – Beruniy mahallasi: Lolazor	11	8	3
11.	2024 yil 20 sentyabr	11:00-12:00(AM)	Tuman – Beruniy mahallasi: Tinchlik	10	0	10
Jami:				120	56	64

8.4. RAPni tayyorlash va amalga oshirish jarayonida maslahat

200. Jamoatchilik bilan maslahatlashish va ishtirok etish rejasi manfaatdor tomonlarni, ayniqsa loyihadan bevosita foyda ko'ruvchi yoki undan ta'sir ko'rsatadigan odamlarni kichik loyihalarni ishlab chiqish, amalga oshirish va monitoring qilishda ishtirok etish orqali jalb qilish uchun Loyihaga kiritiladi. Barcha aloqalar loyiha doirasidagi ishtirokchilar va ishtirokchilar uchun eng mos tilda bo'ladi. RAPlarni tayyorlash va amalga oshirish jarayonida Maslahatchi AYAning yordami bilan quyidagi ishlarni amalga oshiradi:

- a. Barcha AP, NNT va boshqa manfaatdor tomonlar uchun axborot tarqatish va maslahatlar o'tkazish;
- b. Kompensatsiya mukofotlari uchun asos sifatida foydalaniladigan stavkalarni/birlik narxlarini va DMS/ro'yxatga olish, demarkatsiya va inventarizatsiya orqali aniqlangan mulkka mumkin bo'lgan ta'sirni AP bilan maslahatlashgan holda belgilash;
- c. Quyidagilar uchun so'rov o'tkazing (IOL/DMS qismi sifatida):
 - i. ularni qayta joylashtirishning mumkin bo'lgan variantlari haqida xabardor qilish;
 - ii. APlardan ularning xohish-istaklari va ko'chirish imkoniyatlari to'g'risida ma'lumot so'rash; va,
 - iii. APlardan hozirda foydalanayotgan ta'lim/sog'liqni saqlash/bozorlar kabi xizmatlarni va bunday xizmatlardan uzoqligini ko'rsatishni so'rash;

- d. Turmushni barqarorlashtirish va/yoki reabilitatsiya yordami (kerak bo'lganda) uchun APning afzal ko'rgan varianti bo'yicha maslahatlashuv. Bu sezilarli ta'sirga duchor bo'lgan APlarga va zaif APlarga taalluqlidir.
201. Manfaatdor tomonlar bilan maslahatlashuvlar E&S tadqiqotlari davomida o'tkaziladi (RAP, ESMP). RAPlar tayyorlangach, ular jamoatchilik bilan maslahatlashuv yig'ilishlaridan o'tkaziladi. Ommaviy maslahat uchrashuvlari davomida YTP hujjatlari barcha manfaatdor tomonlarga va mahalliy hamjamiyatlarga tarqatiladi, ularni veb-saytlarga joylashtirish va loyiha hududlarida qog'oz nusxalarini joylashtirish yo'li bilan amalga oshiriladi. Jamoatchilik bilan maslahatlashuvlar bayonnomalari qayd etiladi va yakuniy E&S hujjatlariga kiritiladi. Maslahat yig'ilishlarida Tafsilotlarni loyihalash bo'yicha pudratchining E&S guruhi PMO E&S mutaxassisi bilan hamkorlikda ESMP va/yoki RAPni (loyiha, uning joylashuvi va amalga oshirish jadvali, E&Sni o'rganish jarayonining umumiy ko'rinishi va ta'sirlar bo'yicha har qanday xulosalar, taklif qilingan yumshatish choralari va imtiyozlari) ishtirokchilarga taqdim etadi. Kichik loyiha ma'lumotlari dastlabki yoki oraliq ma'lumot sifatida belgilanishi kerak, bu ishtirokchilarning kiritgan ma'lumotlari hali ham kichik loyihani loyihalashda qo'llanilishi mumkinligini ko'rsatadi. Ishtirokchilar to'g'ridan-to'g'ri taklif qilinadi (buyurtma bo'yicha emas) taqdim etilgan narsalarga sharhlar va tuzatishlar kiritish. Ishtirokchilar foydalanishi uchun tegishli va qulay aloqa ma'lumotlari taqdim etiladi.
202. Muayyan kichik loyihaning ESMP va/yoki RAP bo'yicha jamoatchilik maslahati yig'ilishi sessiyadan kamida ikki hafta oldin veb-saytda va mahalliy ommaviy axborot vositalarida loyihaning qisqacha tavsifi, joylashuvi va aniq aloqa ma'lumotlari (shu jumladan telefon raqamlari) bilan PMO yig'ilishi to'g'risidagi e'lonni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, detallarni loyihalash bo'yicha pudratchining E&S guruhi PMO bilan hamkorlikda mahalliy, tuman hokimliklarida yozma qisqa buklet orqali yig'ilishda ishtirok etish taklifi bilan jamoatchilik maslahat uchrashuvini o'tkazish to'g'risida e'lon qiladi. Maslahatlashuv hujjatlari PMO E&S mutaxassisiga topshirilishi kerak.
203. E&S hujjatlarining rus va o'zbek tillaridagi versiyalari va manfaatdor tomonlar bilan maslahatlashuvlar yozuvlari qurilish maydonchasiga yaqin bo'lgan jamoat joyida, shuningdek, PMO veb-saytlarida joylashtirilishi kerak.
204. Kichik loyihalar uchun E&S hujjatlari (ESMP va RAP) AIB tomonidan oldindan ko'rib chiqilishi va qabul qilinishini talab qiladi. Tasdiqlangan barcha kichik loyihalar uchun PMO yakuniy ESMP va/yoki RAPning mahalliy tillarda chop etilgan nusxalari jamoat joylarida mavjudligini ta'minlaydi.
205. PMO yakuniy E&S hujjatlarini PMO veb-saytlarida oshkor qiladi. Kichik loyihani yakuniy tasdiqlashdan oldin, PMO yakuniy hujjatlarni AIBga o'z yozuvlari uchun taqdim etadi.

8.5. Ommaviy axborot risolasi

206. Sub-loyiha hududlaridagi APlar, ularning vakillari va mahalliy davlat idoralari YTP jarayonining tafsilotlarini to'liq tushunishlarini, shuningdek, Loyihaga taalluqli kompensatsiya va reabilitatsiya paketlari haqida xabardor bo'lishlarini ta'minlash uchun maslahatchi tomonidan Jamoatchilik uchun axborot broshyurasi (PIB) tayyorlanadi.
207. Ushbu PIB kichik loyiha hududidagi barcha AP va jamoalarga tarqatiladi. PIB o'zbek tiliga tarjima qilinadi. PIBning umumiy mazmuni quyidagilarni o'z ichiga oladi:
- Loyihaning qisqacha tavsifi, amalga oshirish jadvali;
 - Loyihaning ta'siri, tovon to'lash va APning huquqlari;
 - Barcha turdagi ta'sirlar uchun ko'chirish va reabilitatsiya siyosati;
 - muassasalar mas'ul uchun qayta joylashtirish va vaqt muddati (jadval), agar mavjud bo'lsa, ekspropriatsiya tartib-qoidalari;
 - AP va manfaatdor tomonlarga axborot tarqatish va ular bilan maslahatlashish;
 - Agar APda savol yoki muammo bo'lsa, nima qilish kerak;

- g. Shikoyatni ko'rib chiqish tartibining tavsifi va
- h. Monitoring va baholashga qo'yiladigan talablar, shu jumladan mustaqil monitoring.

8.6. RPF va RAP jamoatchilikni oshkor qilish

- 208. Rus, o'zbek va ingliz tillaridagi ushbu RPF loyihasi AYA va AIIB veb-saytlarida e'lon qilinadi. Kichik loyihalar aniqlangandan so'ng, RPFning ruscha va o'zbekcha nusxalari tegishli milliy va mahalliy hokimiyat organlari va davlat idoralariga taqdim etiladi. Uning ingliz tilidagi versiyasi AIIB va GoU tomonidan tasdiqlanganidan keyin AIIB veb-saytida e'lon qilinadi. Bundan tashqari, AYA va AIIB tomonidan tayyorlangan va tasdiqlangandan so'ng, har bir ob'ektga xos RAP loyiha darajasida ham oshkor qilinadi. Maslahatlashuv jarayoni butun loyiha tsikli davomida davom ettiriladi.
- 209. RPF loyihasi ESMPF va SEP bilan birgalikda jamoatchilik va mahalliy NNTlar foydalanishi mumkin bo'lgan jamoat joylarida, shuningdek onlayn rejimida mavjud bo'lishi kerak. Ingliz, o'zbek va rus tillaridagi xulosalar e'lon qilinadi. RPF loyihasi oshkor qilingandan so'ng, Maslahatchi PMO ko'magida ommaviy maslahat uchrashuvini o'tkazadi. Asosiy manfaatdor tomonlar o'z fikr-mulohazalarini jamiyatning fikrlarini aniq bildirish uchun taklif qilishlari mumkin. Bu yakuniy hisobot loyihasini tayyorlashga kiritiladi. Barcha maslahatlashuvlar tegishli tarzda hujjatlashtirilgan bo'lishi kerak (har bir maslahat uchun: sana, o'tkaziladigan joy, ishtirokchilar (yoshi, jinsi va boshqa tegishli demografik ma'lumotlar bo'yicha), fikr-mulohazalar va tavsiyalar matritsasi, sanasi ko'rsatilgan fotosuratlar va boshqalar) va yakuniy hisobot bilan birga taqdim etilishi kerak. RPF AIIB tomonidan ko'rib chiqilishi va tozalanishi va PMO tomonidan qayta ochilishi talab qilinadi. Har bir saytga xos RAPlar ham xuddi shunday jarayonga amal qiladi.

9. SHIKOYATLARNI KO'RIB CHIQISH MEXANIZMI

9.1. GRMning maqsadi va ko'lam

210. PMO AIIB siyosat talablariga rioya qilgan holda loyiha darajasidagi Shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmini (GRM) o'rnatadi.¹⁶ va O'zbekiston Respublikasi qonunlari.¹⁷ GRM loyiha faoliyatining ijtimoiy va atrof-muhitga ta'siridan salbiy ta'sir ko'rsatgan yoki ta'sir qilishi mumkin bo'lgan va/yoki loyiha ma'lumotlarini oshkor qilish va jamoatchilik bilan maslahatlashish jarayoni bo'yicha shikoyatlari bo'lgan odamlarning so'rovlariga javob beradi va murojaatlari va shikoyatlarini hal qiladi.
211. Loyiha darajasidagi GRM loyiha darajasida tezkor, xolis va o'zaro kelishuv asosida odamlarning so'rovlariga javob berishi va murojaatlari va shikoyatlarini hal qilishi kerak. Bu fuqarolarning muammolariga javob berishga, muammoni kuzatib borishga va loyihaga ta'sir ko'rsatgan odamlarning shikoyatlari va loyihani amalga oshirishdagi xarajatlar bilan bog'liq kechikishlar va shikoyatlar xavfini oldini olishga yordam beradi.
212. Loyiha darajasidagi GRM orqali ko'rib chiqilishi mumkin bo'lgan murojaatlar/shikoyatlar quyidagi mezonlarga javob berishi kerak: (i) loyihaning ijtimoiy, majburiy ko'chirish va atrof-muhitga ta'siri va ishlash natijalari bilan bog'liq masalalar va (ii) loyiha ma'lumotlarini oshkor qilish va jamoatchilik bilan maslahatlashish jarayoni bilan bog'liq muammolar. Jinoyat, firibgarlik va korrupsiya bilan bog'liq bo'lgan murojaatlar/shikoyatlar shikoyatlar jurnalida ro'yxatga olinadi, biroq ular loyiha darajasidagi GRM doirasida ko'rib chiqilishi mumkin emas va O'zbekiston Respublikasi qonunlari va AIIBning tegishli siyosatida belgilangan tartibda ko'rib chiqiladi.
213. Loyiha darajasidagi GRM shikoyatchilarning milliy qonunchilikda belgilangan shikoyatlarni qoplashni talab qilish huquqlarini bekor qilmaydi. Ariza beruvchi o'z xohishiga ko'ra, ushbu Qonunda nazarda tutilgan shikoyatlarni ko'rib chiqish jarayonining istalgan vaqtida O'zbekiston Respublikasi sud tizimi orqali shikoyatni ko'rib chiqishga murojaat qilishi mumkin.
214. Shu bilan birga, ToR loyihasining 3.1 kichik komponenti raqamli geofazoviy platformani ishlab chiqishni o'z ichiga oladi. Ushbu kichik komponentning maqsadi bir nechta maqsadlarga xizmat qiluvchi murakkab, veb-asoslangan GIS platformasini yaratish, shuningdek, shikoyatlarni ro'yxatga olish va monitoringini soddalashtirish, Loyiha boshqaruvi boshqarmasi, nazorat bo'yicha maslahatchilar va Yo'llar qo'mitasiga kelib tushgan shikoyatlarni boshqarish, ogohlantirishlar yaratish va real vaqt rejimida javoblarni kuzatish imkonini beradi.
215. Platforma quyidagilarni amalga oshiradi:
- Shikoyatlarni tekshirish va monitoring qilish uchun yo'l uchastkalariga taqdim etish, maslahat berish, ro'yxatga olish va yuborish, shuningdek shikoyatlar ma'lumotlarini tahlil qilish va hisobot berishni boshqarish.

¹⁶ https://www.aiib.org/en/policies-strategies/_download/environment-framework/AIIB-Environmental-Social-Framework-ESF-noyabr-2022-final.pdf

¹⁷O'zbekiston Respublikasining 2014-yil 3-dekabrda "Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari to'g'risida"gi O'RQ-378-son Qonuni (2017-yil 9-noyabrda o'zgartish va tahrirda O'RQ-445-son).

- Loyiha darajasidagi shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi va bankning shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi asosida loyiha qurilishi bilan bog'liq muammolar bo'yicha aholining shikoyatlarini tasavvur qiling.
- Xavfsizlik talablariga rioya qilmaslikni aniqlash uchun telegram kanallari, veb-havola, ilova yoki shunga o'xshashlardan foydalangan holda foydalanuvchilarga joylashuvi tasdiqlangan rasmlar va xavfsizlikka tahdidlarning fotosuratlarini (chuqurchalar, etishmayotgan xavfsizlik belgilari va boshqalar) yuklash imkoniyati.
- Shikoyatlarni ro'yxatdan o'tkazing va ularni tekshirish va javob olish uchun tegishli bo'limga / xodimga yuboring
- Tergov jarayonini nazorat qilish, ularning professional va o'z vaqtida ko'rib chiqilishini ta'minlash

9.2. GRMning asosiy tamoyillari

216. Shikoyatni ko'rib chiqish jarayoniga quyidagilar rahbarlik qiladi:
217. **Xolislik:**Shikoyatlarni qabul qilish va hal qilish xolislikning asosiy tamoyillariga amal qilishi kerak. Qaror xolislik va noto'g'ri qarashlarga emas, balki ob'ektiv mezonlarga asoslanishi kerak. Shikoyatni ko'rib chiqayotgan tomonlar shikoyat va/yoki manfaatdor tomonlarga nisbatan xolis va manfaatlar to'qnashuvidan holi bo'lishi kerak; manfaatdor bo'lgan taqdirda, bunday a'zolar o'z munosabatlarini ishga yoki shikoyatchiga ma'lum qiladi va mavzu ishga almashtiriladi.
218. **Ogohlik:**Mijozlar va jamoatchilik Loyiha darajasidagi GRM, shikoyatlarni hal qilish jarayoni va Shikoyatlarni ko'rib chiqish qo'mitasi a'zolari haqida xabardor qilinishi kerak. AYA bunday ma'lumotlarni jamoatchilik e'tibori uchun o'z veb-sayti, gazetalar va ommaviy axborot vositalari orqali, shuningdek, loyihalarni oshkor qilish va jamoatchilik bilan maslahatlashish faoliyati orqali tarqatadi.
219. **Foydalanish imkoniyati:**GRMga oson kirish mumkin, shu jumladan jismoniy joylashuvi, tili va madaniy jihatdan odamlarga mos kelishi. Loyihadan daxldor shaxslarning yoki boshqa yuridik shaxslarning murojaatlari va shikoyatlari turli shakllarda olinishi mumkin. Axborot hujjatlari va e'lonlar texnik bo'lmagan va odamlarga tushunarli tilda bo'lishi kerak.
220. **Vaqtinchalik:**Barcha murojaatlar va shikoyatlar, ularning tabiati va hajmidan qat'i nazar, oqilona va eng qisqa muddatlarda hal qilinishi va tuzatish choralari ko'rilishi kerak.
221. **Ishtirok etish:**Shikoyatchilar va/yoki ularning vakillari hal qilish jarayonining bir qismi bo'lishi va shikoyatlarni ko'rib chiqish jarayoni to'g'risida tinglash va xabardor qilish imkoniyatini ta'minlashi kerak. Barcha jarayon hujjatlashtirilgan bo'lishi kerak.
222. **Mulohazalar:**Shikoyatlarni ko'rib chiqish jarayonining har bir bosqichida so'rovlar va shikoyatchiga o'z vaqtida javob berish, shu jumladan qaror asoslari; shikoyatlarni ko'rib chiqish jarayonida ishtirok etuvchi tomonlar; yig'ilgan va ko'rib chiqilgan ma'lumotlar va hujjatlar; va taklif qilingan qaror qabul qilingan yoki rad etilgan taqdirda keyingi qadamlar.
223. **Gender va ijtimoiy inklyuzivlik:**Shikoyatlarni ko'rib chiqish jarayonida erkaklar va ayollarning ijtimoiy va gender rollari, ehtiyojlari va cheklovlari hisobga olinishi kerak. Loyiha xodimlari o'qitilishi va genderga sezgir yondashuvlardan xabardor bo'lishi kerak. Maxfiylik va ixtiyoriylik, ayniqsa, genderga bog'liq holatlarda muhim ahamiyatga ega.

9.3. Shikoyatlarni/apellyatsiyalarni berish shakllari

224. Shikoyatlarni/apellyatsiyalarni berish shakllari quyidagilardan iborat:
- ☐ Shikoyat va murojaatlar ogʻzaki yoki yozma, elektron shaklda berilishi mumkin;
 - ☐ Aloqa raqamlariga, shuningdek, “ishonch telefoni” orqali kelib tushgan shikoyat va murojaatlar hisobga olinadi, roʻyxatga olinadi va ogʻzaki xabar sifatida koʻrib chiqiladi;
 - ☐ Telegram messenjeridan rasmiy veb-sayt yoki rasmiy elektron pochta manziliga kelib tushgan shikoyat va murojaatlar elektron murojaat shaklida roʻyxatga olinadi va belgilangan tartibda koʻrib chiqiladi;
 - ☐ Shikoyat va murojaatlar arizalar, takliflar va shikoyatlar shaklida boʻlishi mumkin.
 - ☐ Jismoniy va yuridik shaxslar yakka tartibda yoki birgalikda murojaat qilishlari mumkin.
 - ☐ Shikoyat va murojaatlar davlat rasmiy tilida va boshqa tillarda berilishi mumkin.
225. Jismoniy va (yoki) yuridik shaxsning shikoyati yoki murojaatida jismoniy shaxsning familiyasi, ismi (agar mavjud boʻlsa, otasining ismi), uning yashash joyi haqidagi maʼlumotlar va murojaatning mohiyati, aloqador shaxs va uning aloqa maʼlumotlari koʻrsatilishi shart.
226. Agar ariza beruvchi anonim qolishni istasa, shikoyat yoki murojaat esa anonim tarzda kelib tushsa, bunday holatlar roʻyxatga olinadi va tekshiriladi. 1-darajali Shikoyatlarni koʻrib chiqish qoʻmitasi (GRC) anonim shikoyat yoki murojaatda keltirilgan vaziyatga koʻra qonuniy boʻlsa, baholaydi va shikoyatchi nomidan ish olib boradi, masalani baholaydi va hal qiladi. Agar shikoyatda koʻrsatilgan vajlar tasdiqlanmasa, bu haqda xulosa tuziladi, unda joriy shikoyatni koʻrib chiqishni tugatish sabablari koʻrsatiladi. Shikoyatni koʻrib chiqishni tugatish toʻgʻrisidagi xulosa GRC aʼzolari tomonidan tasdiqlanadi, shundan soʻng shikoyat nazoratdan chiqariladi.
227. Anonim shikoyatlar yoki murojaatlarni koʻrib chiqish, masalani hal qilish va shikoyatchining manfaatlarini himoya qilish qiyinlashishi mumkin. Shu sababli, anonim shikoyatlar yoki murojaatlarni koʻtargan shikoyatchilar GRCga ishni tekshirish uchun etarli faktlar va maʼlumotlarni taqdim etishlari kerak. Anonim shikoyat va murojaatlar boʻyicha qabul qilingan fikr-mulohazalar va qarorlar, rejalashtirilgan va amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar (i) chop etiladi va viloyat “Oʻzavtoyoʻl” va tegishli hokimliklarning axborot taxtalarida joylashtiriladi hamda (ii) murojaat yoki murojaatlar anonim kelib tushgan manbaga (masalan, nomaʼlum ommaviy axborot vositalarida), agar kerak boʻlsa, joʻnatiladi.
228. GRMni amalga oshirishda ishtirok etgan GRC aʼzolari maxfiylik/anonimlik hurmat qilinishiga ishonch hosil qiladi.
229. Barcha shikoyatlar va murojaatlar natijalari va ularni hal qilish jarayoni ham shikoyatlar bazasida hujjatlashtiriladi va loyihaning davriy bajarilish hisobotlarida aks ettiriladi.

9.4. GRMning institutsional tuzilishi

230. “Avtoyulinvest” agentligi (PMO) loyiha darajasidagi GRMning samarali ishlashi uchun toʻliq javobgar boʻladi. U barcha kelib tushgan shikoyatlarning markaziy maʼlumotlar bazasini yuritadi va ularni roʻyxatga olish, monitoring qilish, tahlil qilish va loyihani himoya qilish talablariga muvofiq hisobot berishni taʼminlaydi. PMO barcha olingan shikoyatlar maʼlumotlar bazasini yuritadi va loyihani amalga oshirish, ijtimoiy va atrof-muhit muhofazasi boʻyicha hisobotlar orqali monitoring, tahlil va hisobot berishni taʼminlaydi. Loyihaning boshqa manfaatdor tomonlari, shu jumladan Nazorat boʻyicha maslahatchi (muhandis) va pudratchi(lar), sayt darajasida shikoyat va murojaatlarni hal qilishda faol ishtirok etishlari kerak.

231. Pudratchi(lar) va Qurilishni nazorat qilish bo'yicha maslahatchi (CSC) har biri qurilish maydonchasidagi shikoyatlarni ro'yxatga olish va ko'rib chiqish uchun sayt darajasida Shikoyatlarni ko'rib chiqish bo'yicha mas'ul shaxsni (GFP) tayinlaydi. Qabul qilingan barcha shikoyatlar PMO GFPga xabar qilinadi, u Loyiha uchun jamlangan shikoyatlar jurnalini yuritadi.

9.5. Shikoyatlarni ko'rib chiqish bo'yicha asosiy shaxslar

232. Pudratchining GFP sayti va Muhandis sayti GFP sayt darajasida (1-darajali) shikoyatlarni qabul qilish, ro'yxatdan o'tkazish va zudlik bilan hal qilishga urinish uchun muvofiqlashtiradi. Ular barcha qabul qilingan shikoyatlar ro'yxatga olinishi va PMO GFPga xabar qilinishini ta'minlashi kerak.
233. PMOning ijtimoiy va atrof-muhit bo'yicha mutaxassisi barcha olingan va ko'rib chiqilgan shikoyatlarning markaziy ma'lumotlar bazasini yuritib, PMO darajasidagi GFP vazifasini bajaradi. PMO GFP 2-darajada shikoyatlarni ko'rib chiqishni muvofiqlashtiradi va nazorat qiladi, amalga oshirilishini nazorat qiladi va loyihaning borishi haqida muntazam hisobotlarda holat haqida hisobot beradi.
234. Pudratchi va muhandisning GFPlari, shuningdek, PMO darajasidagi GFP va GRC uchun aloqa ma'lumotlari AYA veb-saytida e'lon qilinadi va loyiha tsikli davomida ommaviy axborot materiallariga kiritiladi.
235. Pudratchining GFP sayti va Muhandisning GFP sayti shikoyatlarga imkon qadar norasmiy, hurmatli muloqotdan foydalangan holda zudlik bilan javob berishi kerak. Agar sayt darajasida rezolyutsiya topilmasa, ish PMO darajasidagi GRC (2-daraja) ga ko'tariladi.

9.6. Shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi tavsifi

236. Loyihani tayyorlash bosqichida ikki bosqichli loyiha darajasidagi GRM yaratiladi.
237. **1-darajali - sayt darajasidagi GRC.** 1-darajali GRC shikoyatlarni sayt darajasida ko'rib chiqadi va bu tez hal etilishini ta'minlaydi. U quyidagilarni o'z ichiga oladi:
- Nazorat bo'yicha maslahatchi (muhandis) E&S mutaxassisi (kafedra);
 - Pudratchining E&S mutaxassisi yoki shikoyatlar bo'yicha tayinlangan shaxs (a'zo);
 - PMO ijtimoiy va atrof-muhit bo'yicha mutaxassis
 - Jamiyat rahbari (mahalla rahbari)
 - Mahalla xotin-qizlar qo'mitasi vakili
 - Tuman hokimligi vakili,
 - Mavzu tuman bo'yicha GFP sifatida tuman Yo'l xizmati tashkilotining vakili.
 - Agar kerak bo'lsa, boshqa tegishli mahalliy manfaatdor tomonlar taklif qilinishi mumkin.
238. Agar kerak bo'lsa, uchastka darajasidagi GRC tegishli texnik mutaxassislarni taklif qilishi yoki masalani tegishli mahalliy hokimiyat organlariga (masalan, hokimlik) yuborishi mumkin, agar u yerga, ko'chirishga yoki rasmiy muvofiqlashtirishni talab qiladigan boshqa mahalliy masalalarga tegishli bo'lsa. Standart ekologik yoki ijtimoiy muvofiqlik masalalari uchun Pudratchi va muhandis to'g'ridan-to'g'ri hal qiladi.
239. Shikoyatchilar har qanday GRC a'zosi bilan bog'lanishlari mumkin. GRC a'zosining aloqa ma'lumotlari AYA veb-saytida va saytga xos ES asboblarda GRM bo'limida mavjud bo'ladi. Sayt darajasidagi GRC shikoyatlarni tezda qabul qilish, eshitish va hal qilish uchun javobgardir.
240. Agar kerak bo'lsa, shikoyatlarni ko'rib chiqish uchun tegishli ekspertlar jalb qilinishi

mumkin yoki ish milliy qonunchilik talabiga binoan tegishli davlat yoki mahalliy hokimiyat organlariga yuborilishi mumkin.

241. Sayt GRC ro'yxatdan o'tgandan keyin 15 kun ichida shikoyatlarni hal qilishga intiladi. Qo'shimcha tekshirishni talab qiladigan murakkab ishlar uchun muddat 30 kungacha cho'zilishi mumkin.

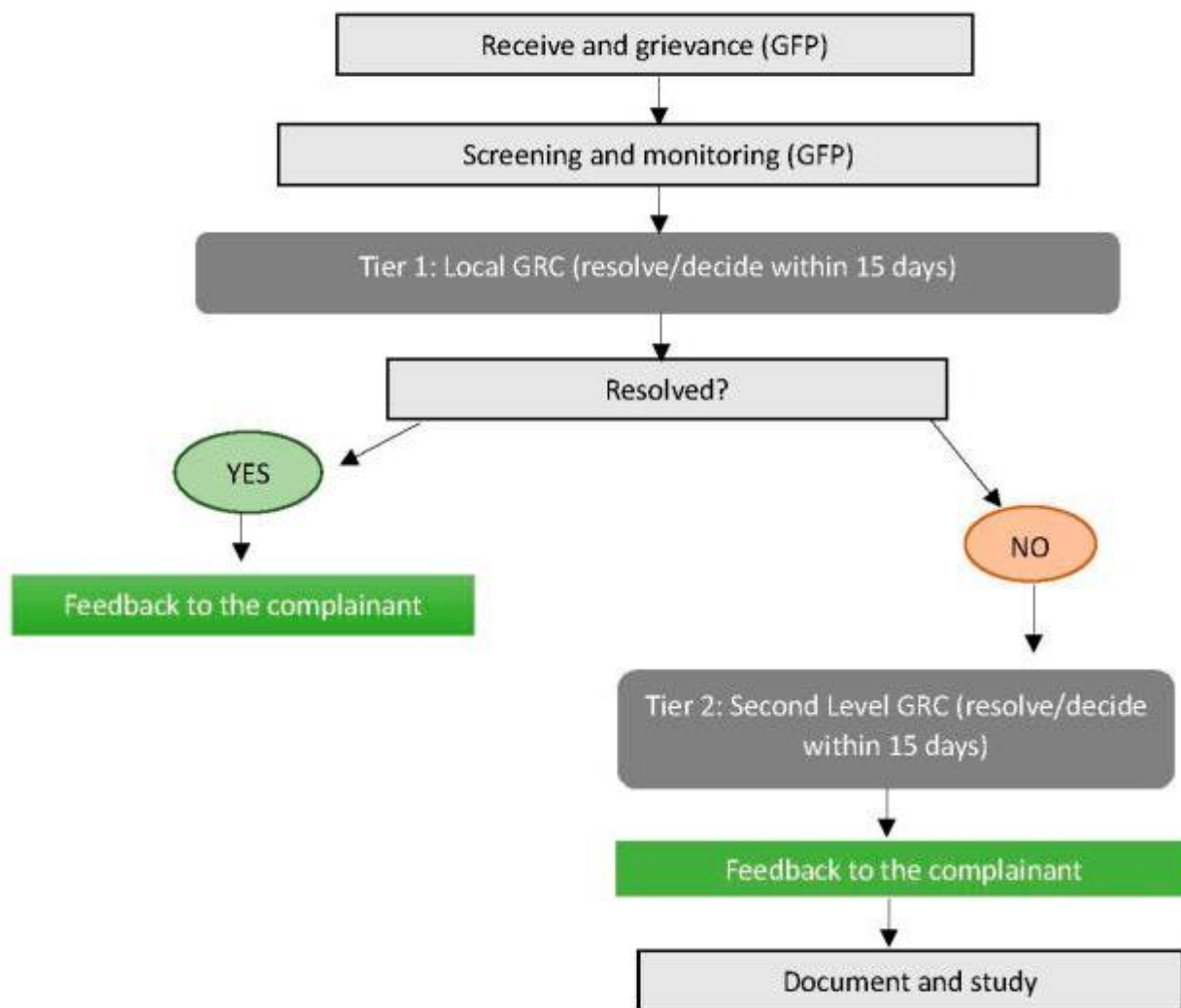
Agar shikoyatni 1-darajada hal qilishning iloji bo'lmasa yoki shikoyatchi qoniqtirmasa, u PMO darajasidagi GRCga (2-bosqich) yuboriladi.

242. **Tier-2 PMO darajasidagi GRC.** Tier-2 Avtoyulinvest agentligidagi PMO markaziy darajasidagi GRCni o'z ichiga oladi va quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- PMO loyihasi koordinatori — rais;
- PMO Ijtimoiy va atrof-muhit bo'yicha mutaxassisi - a'zo va GRM markazi;
- Bosh vazir o'rinbosari yoki tegishli PMO texnik mutaxassisi — a'zo;
- Qoraqalpog'iston va Xorazm viloyati hokimligi boshqarmasi bosh mutaxassisi, a'zosi;
- Qoraqalpog'iston va Xorazm viloyati yer uchastkalarini olish va kompensatsiya qilish ishlarini muvofiqlashtirish boshqarmasi boshlig'i, a'zosi;
- Qoraqalpog'iston Respublikasi va Xorazm viloyati avtomobil yo'llari bosh boshqarmasi axborot xizmati xodimlari.

243. PMO GRC kuchaytirilgan shikoyatlarni 15 kun ichida ko'rib chiqadi. Agar ushbu darajada yechim topilmasa, shikoyatchilar milliy qonunchilikka muvofiq sud orqali huquqiy himoya vositalarini qo'llashlari mumkin.

244. The [3-rasm: Shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmining tuzilishi](#) [2-rasm](#) shikoyatlarni hal qilish jarayonini ketma-ketlikda taqdim etadi.

Rasm3Shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmining tuzilishi

245. Shikoyatni ko'rib chiqish jarayoni, masalaning murakkabligiga qarab, quyidagi harakatlarni o'z ichiga oladi:
246. **Shikoyatlarni qabul qilish.** Tuman darajasidagi GFP to'g'ridan-to'g'ri shikoyatchidan yoki loyihaning istalgan xodimlari, mahalliy darajadagi GRC a'zolari yoki PMOdagi ikkinchi darajali GRC orqali yuborilgan murojaat va shikoyatlarni qabul qiladi. Agar shikoyat loyiha xodimlari, mahalliy darajadagi GRC a'zolari yoki PMO markaziy darajasidagi GRC a'zolari yoki boshqa tegishli idoralar orqali berilgan bo'lsa, ular shikoyatni hal qilish jarayonini ro'yxatga olish, muvofiqlashtirish va hujjatlashtirish uchun tegishli tuman GFPga yuboradilar. 1-ildovada shikoyat qilish shablonining namunasi keltirilgan. (i) shikoyatlarni ro'yxatga olish. Tuman darajasidagi GFPlar o'zlarining tegishli tumanlari uchun murojaatlar/shikoyatlarni ro'yxatga olish jurnallarida shikoyatlarni ro'yxatga olishlari kerak. PMO darajasidagi GFP barcha kelib tushgan shikoyatlar va murojaatlarning elektron ma'lumotlar bazasini saqlashi kerak. Buning uchun oddiy excel varag'idan foydalanish mumkin, bu ham saralash, filtrlash va shartli formatlash imkonini beradi (1-ildovada shikoyatlar jurnali namunasi keltirilgan).
247. Sayt GFPlari qabul qilingan shikoyatning loyiha faoliyati bilan bog'liqligini va GRMga muvofiqligini baholaydi.
248. Agar shikoyat maqbul bo'lsa, sayt GFP 5 kun ichida shikoyatchini qabul qilish va

keyingi qadamlarni va kutilgan javob muddatini tasdiqlaydi; yoki agar kerak bo'lsa, har qanday tushuntirishlarni so'rang.

249. Agar shikoyat GRM loyihasi bo'yicha ko'rib chiqish uchun mos bo'lmasa, GFP sayti shikoyatchini xabardor qiladi va 5 kun ichida tegishli organga yuboradi, shikoyatchini yozma yoki elektron shaklda xabardor qiladi.
250. **Shikoyat/muammo bayonnomasini shakllantirish.**Shikoyatchi(lar)ning da'volarini aniqlang va muammo/shikoyat bo'yicha aniq, aniq va keng qamrovli bayonotni tuzing, jumladan:
 - Kim, qancha ta'sir ko'rsatadi;
 - Nima sodir bo'ldi, qachon va qayerda;
 - Shikoyatchi tomonidan qanday da'vo / qaror kutiladi.
251. **Ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish.**Ma'lumot to'plash va tahlil qilish, murojaatlar/shikoyatlarni tegishli yondashuvlar orqali hujjatlashtirish, masalan:
 - Hujjatlarni to'plash va ko'rib chiqish, asosiy ma'lumotlar (masalan, hujjatlar, fotosuratlar, video materiallar, yig'ilish eslatmalari);
 - Shikoyatchi, boshqa manfaatdor tomonlar bilan uchrashuvlar o'tkazish va qo'shma joylarga tashrif buyurish; agar murojaatlar/shikoyatlarda joyida o'rganishni talab qiladigan holatlar mavjud bo'lsa, shuningdek, boshqa zarur hollarda murojaatlar/shikoyatlarni ko'rib chiqishda murojaatlar/shikoyatlarning joyida ko'rib chiqilishini ta'minlashi shart;
 - Ishning xususiyatidan kelib chiqib, tegishli hukumat va mustaqil ekspertlarni jalb qilish, ekspertlar va shikoyatchi bilan uchrashuvlar o'tkazish, qo'shimcha tushuntirishlar olish va yig'ilishlar bayonnomalarini tayyorlash;
 - Ushbu bosqichda, qo'shimcha ma'lumot to'plangan va tahlil qilinganda, shikoyat/muammoning formulasi bir xil yoki kerak bo'lsa, o'zgartirishlar kiritish kerakligini tekshiring.
252. **Hujjat jarayoni.**Tuman darajasidagi va PMO darajasidagi GFPlar har bir holat bo'yicha to'plangan murojaatlar/shikoyatlar va ma'lumotlarni hujjatlashtirishi va mahalliy/mintaqaviy darajadagi GRCsga va agar kerak bo'lsa, PMOning ikkinchi darajasiga taqdim etishi kerak.
253. **Shikoyatni tinglash va hal qilish variantlarini aniqlash.**To'plangan va tahlil qilingan ma'lumotlarga asosanib, shikoyatlarni hal qilish variantlarini ko'rib chiqish uchun shikoyatchilar va/yoki ularning vakillari (vakillari) ishtirokida shikoyatlarni ko'rib chiqish.
254. **Ruxsat opsiyalarini ishlab chiqish va tanlash.**Variantlarni ishlab chiqish va amalga oshirish mumkin bo'lgan va hamma uchun ochiq/maqbul bo'lganini konsensus asosida tanlang. Fizibilitetni baholash uchun quyidagi savollardan foydalanish mumkin:
 - Uni oqilona vaqt ichida amalga oshirish mumkinmi?
 - Buni xarajatlar chegaralarida qilish mumkinmi?
 - U ishonchli ishlaydimi?
 - Xodimlar va jihozlardan samarali foydalana oladimi?
 - O'zgaruvchan sharoitlarga moslashish uchun etarlicha moslashuvchanmi?
255. Mavjudlik / maqbullikni baholash uchun quyidagi savollardan foydalanish mumkin:
 - Amalga oshiruvchilar yechimni qo'llab-quvvatlayaptimi, buni o'z vaqtlari va kuchlariga arziydimi?
 - Xatarlarni boshqarish mumkinmi?
 - Yechim muammodan jabrlangan odamlarga foyda keltiradimi?

256. **Shikoyatchidan tasdiqni oling.**Shikoyatchining taklif qilingan yechimga yozma roziligini yoki roziligini olish. Shikoyatchi bilan uchrashuv o'tkazing, variantni va uning natijasini muhokama qiling.
257. **Vaqt bilan bog'liq harakatlar rejasini ishlab chiqish va amalga oshirish.**Agar shikoyatchi taklif qilingan yechimga rozi bo'lsa, vaqt bo'yicha harakatlar rejasini tuzing, zarur resurslarni va shikoyatlarni hal qilish uchun qabul qilingan qarorni amalga oshirish uchun mas'ul tomonlarni ko'rsating. Harakatlar rejasini zarur harakatlarni ko'rsatishi va quyidagi masalalarni ko'rib chiqishi kerak:
- Qanday harakatlar yoki o'zgarishlar yuz beradi?
 - Bu o'zgarishlarni kim amalga oshiradi?
 - Ular qachon va qancha vaqt davomida amalga oshiriladi?
 - Ushbu o'zgarishlarni amalga oshirish uchun qanday resurslar (masalan, pul, xodimlar) kerak?
 - Muloqot (kim nimani bilishi kerak?)
258. **Shikoyatni yopish va hisobot berish.**Vaqtinchalik chora-tadbirlar rejasini amalga oshirishda:
- Shikoyatchiga qilingan harakatlar va natijalar to'g'risida yozma tasdiqnoma yuborish;
 - Ariza beruvchining da'volari to'liq ko'rib chiqilganligi va boshqa harakatlar talab qilinmasligini ta'minlash uchun shikoyatchi bilan uchrashuv o'tkazish, shikoyatchi bilan uchrashuv bayonnomasi bilan tasdiqlangan;
259. **Ish uchun taqdim etilgan barcha hujjatlar bilan shikoyatni tugatish hisobotini tayyorlang.**Muammolar to'g'risidagi hisobotning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:
- Kirish; qisqa Umumiy ma'lumot;
 - fon;
 - Ko'rib chiqish va baholash;
 - Harakat kursi,
 - Tavsiya va jadval;
 - Xulosa.

9.7. AIIB loyihasidan ta'sirlangan xalq mexanizmi

260. AIIBda loyiha ta'sir ko'rsatadigan odamlar mexanizmi mavjud.¹⁸AIIBning loyiha faoliyati ularga salbiy ta'sir ko'rsatgan yoki bo'lishi mumkin bo'lgan va ularning tashvishlari loyiha darajasidagi GRM yoki AIIB boshqaruv jarayonlari orqali qoniqarli tarzda hal etilmasligiga ishonadigan loyihaga ta'sir ko'rsatgan ikki yoki undan ortiq kishi AIIBning Loyihadan ta'sirlangan xalq mexanizmi (PPM) tomonidan mustaqil va xolis ko'rib chiqish uchun shikoyat bilan murojaat qilishi mumkin.
261. Jarayon haqida batafsil ma'lumot uchun qarang,Shikoyat berish muddatlari va PPM uchun mos bo'lgan shikoyat turlari "Loyihadan ta'sirlangan odamlar mexanizmining boshqaruvchi direktor tomonidan chiqarilgan tartib qoidalari, shikoyatlar-hal qilish, baholash va yaxlitlik bo'limi Quyida qisqacha ko'rsatilgan: Shikoyat pochta, elektron pochta, faks orqali PPMga yuborilishi mumkin yoki PPM II veb-sayti orqali PPMB bilan bog'lanishi mumkin. <https://www.aiib.org>yoki quyidagi aloqa ma'lumotlari orqali:
- Osiyo infratuzilma investitsiya banki (AIIB) shikoyatlarni hal qilish, baholash va halollik bo'limi boshqaruvchi direktori

¹⁸PPP-policy.pdf(aiib.org)

Minora A, Osiyo moliya markazi, №1 Tianchen Sharqiy yo'li, Chaoyang tumani, Pekin 100101 Tel: +86-10-8358-0187

Faks: +86-108358-0000

Email: ppm@aiib.org

262. Shikoyat berish muddatlari, umuman olganda, moliyaviy uslubga qarab, loyiha yopilish sanasidan yoki oxirgi to'lov sanasidan boshlab 24 oyni tashkil qiladi.
263. Shikoyatlar/apellyatsiyalar PPM tomonidan ko'rib chiqilishi mumkin emas, agar (i) u AIIB moliyalashtirish uchun tasdiqlangan yoki PSI oshkor qilingan loyihaga taalluqli bo'lmasa; (ii) u anonim bo'lsa; (iii) firibgarlik, korruptsiya yoki boshqa taqiqlangan usullarda ayblov qo'yadi yoki xaridlar bilan bog'liq bo'lsa; va boshqa holatlar.

9.8. GRMni oshkor qilish va jamoatchilikni xabardor qilish

264. IA GRMni o'z veb-saytida jamoatchilik e'tibori uchun oshkor qiladi. Jamoatchilikka taqdim etiladigan ma'lumotlar mahalliy darajadagi GRC va ikkinchi darajali GRCning PMOdagi aloqa ma'lumotlarini va shikoyatchi o'z shikoyatlarini bildirishi mumkin bo'lgan kanallar va GRC a'zolari ro'yxatini o'z ichiga olishi kerak.
265. GRMga oid ma'lumotlar IA tomonidan loyihaning eng dastlabki bosqichida, ijtimoiy/ko'chirish va atrof-muhitga ta'sirni baholash bo'yicha jamoatchilik bilan maslahatlashuvlar paytida hamda loyiha muhandislik loyihasi va himoya hujjatlarini tayyorlash paytida ta'sirlangan jamoaga etkazilishi kerak. Ushbu tadbirlar davomida axborot broshyuralari, shuningdek, og'zaki muloqot va boshqa tegishli vositalardan foydalanish mumkin.
266. AYA konsultatsiya, DMS va kompensatsiya olish va ko'chirish bo'yicha yordam olish vaqtida og'zaki yoki yozma ravishda zarar ko'rgan odamlarning huquqlari va shikoyatlarni ko'rib chiqish tartiblari haqida to'liq xabardor bo'lishini ta'minlaydi.

10. MONITORING VA HISOBOTGA QO'YILADIGAN TALABLAR

267. Loyiha ichki monitoring va baholash tizimlarini yaratadi. Monitoring va baholash dasturining asosiy maqsadi er va mulklarni qayta joylashtirish va sotib olish AIIB ESF 2022 qoidalariga, O'zbekiston qonunlariga va ushbu YTPga muvofiq amalga oshirilganligini ta'minlashdan iborat.
268. Monitoring va baholash dasturining maqsadlari quyidagilardan iborat
- a. AHLarning turmush darajasini tiklash yoki yaxshilashni ta'minlash;
 - b. Belgilangan muddatlar bajarilgan yoki bajarilmaganligini nazorat qilish;
 - c. Muammolarni yoki yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni aniqlash;
 - d. Muammolarni yoki yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni yumshatish uchun darhol/tezkor javob usullarini aniqlash va
 - e. GRM ishlashini va agar mavjud bo'lsa, shikoyatlar o'z vaqtida va samarali ko'rib chiqilishini ta'minlash.

10.1. Ichki monitoring

269. AYA kompaniya tomonidan belgilangan tartiblarga rioya qilgan holda loyihani amalga oshirish jarayonini muntazam monitoring va baholashni amalga oshiradi.
270. Ichki monitoringning asosiy maqsadi va vazifalariga erishish uchun AYA loyihani amalga oshirish jarayonining quyidagi jihatlariga katta e'tibor berilishini ta'minlaydi:
- a. Loyihadan ta'sirlangan odamlar uchun axborot kampaniyasi va maslahatlarning chastotasi va sifati
 - b. Er olish holati va loyiha ta'sir ko'rsatgan aktivlar uchun kompensatsiyalarni to'lash
 - c. Qo'shimcha sog'lomlashtirish va yumshatish choralarini ko'rish holati
 - d. Shikoyatlarni va shikoyatlarni boshqarishni yaqindan kuzatib borish.
271. PMO va Pudratchilar maslahatchilar ko'magida RP amalga oshirilishining ichki monitoringini o'tkazish uchun javobgar bo'ladi. Kuzatiladigan asosiy tadbirlardan ba'zilar quyidagilardan iborat:
- kompensatsiya va yordamni o'z vaqtida va qurilish ishlari boshlanishidan oldin to'lash;
 - loyiha va tegishli huquqlar, shuningdek, maslahatlar sifati bo'yicha ma'lumotlarni tarqatish jarayonlari;
 - Agar boshqa joyga ko'chirilgan bo'lsa, ko'chirish rejasiga muvofiq PA'larni ko'chirishda kuzatilgan jarayonlar;
 - almashtirish qiymatini ta'minlash (inshootlar, o'zgartirish va almashtirish uylari narxiga);
 - hojatxonalar, ibodatxonalar va boshqalar kabi barcha umumiy mulklarni ko'chirish.
 - turmushni qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari, reabilitatsiya bo'yicha o'qitish to'g'risidagi ta'minlash;
 - Qurilish ishlarini olib borishda PA va jamiyatning boshqa a'zolarini ish bilan ta'minlash; va
 - qabul qilingan va daraja bo'yicha ko'rib chiqilgan shikoyatlar.
272. PMO shuningdek, GRMni hisobga olish, boshqarish va ichki monitoring uchun mas'ul bo'ladi. PMO, agar kerak bo'lsa yoki AIIB talab qilsa, loyihaning amalga oshirilishini tashqi monitoring va baholash uchun maslahatchilarni jalb qiladi. Maslahatchilar RPni amalga oshirish jarayonlari va faoliyatini monitoring qilish va tekshirishni amalga oshiradilar va har chorakda hisobotlarni taqdim etadilar. Shuningdek, u RP maqsadlariga erishilganligini aniqlash uchun RP amalga oshirilgandan keyin yakuniy baholashni amalga oshiradi. Maslahatchilar stol tekshiruvlari va joylarga tashriflar asosida kamchiliklarni aniqlaydilar va amalga oshirish va natijalarni yaxshilash uchun PMOga kursni tuzatish uchun o'z vaqtida

ma'lumotlarni taqdim etadilar. Bundan tashqari, u amalga oshirish bo'yicha xodimlar va qurilish ishlari pudratchisi kabi boshqa manfaatdor tomonlarga salohiyatni oshirish va zaruriy tayyorgarlik ko'rish uchun zarur choralarni tavsiya qiladi.

10.2. Hisobotga qo'yiladigan talablar

273. YTPni amalga oshirish davomidagi ichki monitoring natijalari, shuningdek, loyiha bilan bog'liq qurilish ishlari choraklik loyihalarni amalga oshirish hisobotlari hamda yarim yillik ijtimoiy monitoring hisobotlari (SSMR) orqali AYA va AIIBga yetkaziladi, bunda loyihaning haqiqiy ta'siri yetarli darajada bartaraf etilganligini, to'langan kompensatsiya to'lovlari, agar hisobot davrida tegishli va shikoyatlarni ko'rib chiqish tartib-qoidalari qo'llanilsa, baholanadi.
274. Tuproq ishlari va loyiha qurilishi faoliyati davomida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ijtimoiy/iqtisodiy ta'sirlar to'g'risidagi ma'lumotlar to'g'ridan-to'g'ri daladan Nazorat bo'yicha maslahatchi tomonidan to'planadi va har oyda AYA shtab-kvartirasidagi loyiha koordinatori orqali xabar qilinadi.
275. Ushbu oylik hisobotlar har chorakda AYA tomonidan birlashtirilib, AIIBga taqdim etiladi.

10.3. RPni amalga oshirishda salohiyatni oshirish va o'qitish

276. LAR bilan bog'liq barcha vazifalarni samarali bajarish uchun hozirda AYAda mavjud bo'lgan LAR quvvatini biroz kengaytirish kerak bo'lishi mumkin. Investitsiya dasturi kuchga kirishi bilan, RAPni tayyorlashdan oldin, IAning himoya xodimlari bortga borgach, AYA AIIB va Qurilish nazorati bo'yicha maslahatchi yordami bilan salohiyatga bo'lgan ehtiyojni baholashni amalga oshiradi va salohiyatni oshirish tadbirlarini belgilaydi va kerak bo'lganda qo'shimcha mutaxassislarni talab qiladi. Potentsial oshirish tashabbuslarini moliyalashtirish Investitsiya dasturining salohiyatni oshirish komponentiga kiritiladi.
277. PMO va GRCdagi barcha manfaatdor xodimlar AIIB Majburiy ko'chirishni rejalashtirish va amalga oshirishni boshqarish bo'yicha ikki kunlik yo'nalish bo'yicha treningdan o'tadilar, ular AYA tomonidan yollangan maslahatchi yoki Nazorat bo'yicha maslahatchining ijtimoiy himoya va qayta joylashtirish bo'yicha eksperti tomonidan taqdim etiladi. Trening quyidagi mavzularni qamrab oladi:
 - a. Erni olib qo'yish tamoyillari va tartiblari;
 - b. Jamoatchilik bilan maslahatlashish va ishtirok etish;
 - c. Huquqlar, kompensatsiya va yordamni to'lash mexanizmlari;
 - d. Shikoyatlarni ko'rib chiqish va
 - e. Ko'chirish operatsiyalarini monitoring qilish.

10.4. Ko'chirish byudjeti va moliyalashtirish

278. Sayt uchun maxsus RAPni tayyorlash va amalga oshirish xarajatlari, shu jumladan LAR boshqaruvi xarajatlari Kontakti loyihalash bo'yicha batafsil loyiha qiymatining ajralmas qismi hisoblanadi. Kompensatsiya uchun mablag'lar O'zbekiston Hukumati tomonidan qo'shimcha fond sifatida kiritiladi, Moliya vazirligi tomonidan ajratilgan mablag'lar AYA tomonidan RAPlarning byudjet bo'limiga muvofiq APlarga topshiriladi.
279. Har bir ob'ekt uchun maxsus RAP byudjet qismini o'z ichiga oladi, unda (i) barcha ta'sirlangan narsalar va nafaqalar uchun kompensatsiya birligi stavkalari; (ii) kompensatsiya birligi stavkalarini hisoblashda qo'llaniladigan metodologiya; va (iii) barcha kompensatsiya xarajatlari, shu jumladan ma'muriy xarajatlar va kutilmagan holatlar uchun xarajatlar jadvali. I monitoring vazifalari va so'rovlarni tayyorlash uchun xarajatlar MFF doirasida ajratilishi mumkin.

280. AYA RAPni amalga oshirish uchun Moliya vazirligi tomonidan zarur bo'lgan mablag'larning o'z vaqtida ajratilishini ta'minlash uchun javobgardir. Ajratishlar AYA va AIIB tomonidan ko'rsatilgan byudjet talablari asosida yiliga ikki marta ko'rib chiqiladi. LAR moliyaviy oqimiga ko'ra, kompensatsiya va reabilitatsiya uchun byudjet AYA tomonidan to'g'ridan-to'g'ri APga to'lanadi.

ILOVA1SHIKOYAT ARIZASI

Shikoyat uchun ma'lumotnoma raqami (GRM markazi tomonidan to'ldirilishi kerak):			
Aloqa ma'lumotlari (may bo'l topshirildianonim)	Ism (lar):		
	Manzil:		
	Telefon:		
	Email:		
Siz bilan qanday bog'lanishni afzal ko'rasiz (birini belgilang)	Pochta/pochta orqali: ☐	Telefon orqali: ☐	Elektron pochta orqali ☐
Afzal til	☐ qozoq	☐ rus	☐ boshqa _____
Shikoyatingiz haqida batafsil ma'lumot bering. Iltimos, muammoni, kim bilan, qachon va qayerda sodir bo'lganligini tasvirlab beringbu sodir bo'ldi, necha marta va hokazo. Iloji boricha batafsil tasvirlab bering.			
Agar shikoyatingiz bo'lsa, qanday yechim taklif qilasiz? Muammoni hal qilish uchun hokimlik yoki boshqa partiya/shaxslar nimadir qilishni xohlaysizmi?			
Ushbu shaklni loyihaga qanday topshirdingiz?	Veb-sayt ☐	elektron pochta ☐	Qo'l bilan ☐
	Shaxsan ☐	Telefon orqali ☐	Boshqa (aniqlash) ☐
Ushbu shaklni kim to'ldirdi (agar yuqorida ko'rsatilgan shaxs bo'lmasa)?	Ism va aloqa ma'lumotlari:		
Imzo			
Fokus nuqtasi nomimas'uliyat yuklangan shaxs			
GRC1 hal qilindimi yoki yo'naltirildimi?	☐ Yechilgan	☐ Murojaat qilingan	Agar havola qilingan bo'lsa, sana:
Yechilgan havola uchunGRC2?	☐ Yechilgan	☐ Murojaat qilingan	Agar havola qilingan bo'lsa, sana:
Tugallash			
Yakuniy qaror (qisqacha tavsif)			
	Qisqacha tavsif	Qabul qilinganmi?(Y/N)	Tasdiqlashimzo
1 st taklif qilingan yechim			
2 nd taklif qilingan yechim			
3 rd taklif qilingan yechim			